СТРАТЕГИЈА НА ЛОКАЛНАТА АКЦИСКА ГРУПА ЗА РУРАЛЕН РАЗВОЈ - ПЕЛАГОНИЈА

2015-2020

Општина Битола
Општина Новаци
Општина Могила
Општина Демир Хисар

ОКТОМВРИ 2015

СОДРЖИНА НА СТРАТЕГИЈА ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ НА РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ НА ТЕРИТОРИЈАТА НА ЛАГ-от ПЕЛАГОНИЈА

Вовед
1. Граница и територија
    1.1 Географски карактеристики
2. Состав и квалификување на ЛАГ
3. Основање на раководно тело на ЛАГ
4. Процес на изработување на стратегијата на ЛАГ
5. Територијална анализа на локалната област
    5.1 Население
    5.2 Економија и вработување
    5.3 Земјоделство
    5.4 Природа и животна средина
    5.5 Туризам
    5.6 Инфраструктура и капацитети
    5.7 Образование и структурен развој
    5.8 Други мерки за структурен развој
6. Анализа на локалната област
    6.1. Анализа на заинтересираните страни на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија
    6.2 СВОТ анализа на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија
7. Усогласеност со другите стратегии и програми
    7.1 Краток опис на односот на стратегијата со другите развојни документи
8. Стратешко планирање (визија, стратешки цели, приоритети и мерки)
9. Опис на планираните активности и идеи и/или примери за проектите што треба да се спроведат
10. Планирана меѓунационална и меѓутериторијална соработка
11. Постапка на следење и оценување
    11.1 Опис на системот за за следење и процесот на самооценување
    11.2 Индикатори и цели
12. Односи со јавноста
13. Финансиски предвидувања
    13. 1 Финансиски план
    13.2 Можни извори на финансирање
    13.3 Начин на кофинансирање
14. Прилози

Вовед

Политиката за рурален развој е многу важна компонента на Заедничката Земјоделска Политика на ЕУ. Таа промовира одржлив развој во руралните региони на ЕУ со посебен фокус на економските и социјалните прашања како и заштита на животната средина. Повеќе од половината на населението во ЕУ живее во руралните средини, кои опфаќаат 90% од територијата на ЕУ. Започната како иницијатива во 1991 година, ЛЕАДЕР претставува иновативен пристап во рамки на руралната развојна политика на ЕУ.

ЛЕАДЕР е кратенка од францускиот назив "Liaison entre Actions de Developpment de l'Economie Rurale" што означува „Врски помеѓу руралната економија и акциите за рурален развој". Тоа е метод за охрабрување и постигнување на локален развој во руралните средини. ЛЕАДЕР е алатка која ги охрабрува и поттикнува заинтересираните страни кои живеат во руралните средини да истражат и изнајдат нови начини за заедничка соработка за да ги подобрат условите за живот. Затоа ЛЕАДЕР придонесува за подобрување на квалитетот на живот во руралните средини истовремено на фамилиите што живеат на фарми и на поширокатa рурална популација на одредена територија.

ЛЕАДЕР се користи нашироко во земјите членки на ЕУ. Во моментот повеќе од 2.400 Локални Акциони Групи активно работаат во ЕУ. Досегашните искуства покажуваат дека ЛЕАДЕР пристапот може да направи вистински промени во секојдевниот живот на луѓето во руралните области.
Според податоците на Директоратот за земјоделство и рурален развој - ДГ Агри (октомври, 2013) процентот на рурално население покриен со ЛЕАДЕР Локални Акциони Групи (ЛАГ-ови) во програмскиот период 2007 - 2013 изнесува 55.5% за ЕУ-27 (без податоците за Бугарија, Естонија и Малта). Најголем процент на рурално население покриено со ЛАГ-ови има во Шведска (92.3%), а потоа следат Ирска (89.6%) и Данска (76.1%). Од друга страна, процентот е помал од 20% во Словачка (14.3%).

Еден од клучните концепти за развој на ЕУ е концептот на „развој заснован на територија", кој промовира интегриран локален и регионален пристап во решавање на проблемите. Оваа политика базирана на територија има за цел да ги надмине слабостите за целосно искористување на локалните потенцијали. Европските практики покажуваат дека регионите што се во можност да ги мобилизираат своите внатрешни потенцијали имаат поголеми шанси да се развиваат побрзо отколку другите региони.

ЕУ ЛЕАДЕР пристапот се базира на 7 клучни карактеристики:
1. Стратегија за локален развој на руралните средини заснована на територија
2. Подготовка и спроведување на стратегии со пристап „од долу нагоре"
3. Локално Јавно Приватно Партнерство - Локални Акциони Групи (ЛАГ)
4. Потикнување на иновации
5. Интегрирани и повеќесекторски активности
6. Вмрежување и
7. Соработка.

ЛЕАДЕР е холистички пристап „од долу нагоре" врз основа на специфичната природа на локалните проблеми, каде што локалните заинтересирани страни ги здружуваат силите за да ги искористат ефективно внатрешните потенцијали на нивната територија. ЛЕАДЕР е исто така во согласност со

ЕУ принципите на субсидијарност (одлуките да се донесуваат на нивоа што е можно поблиску до граѓаните) и напорите да се зајакне улогата на институциите на локално и регионално ниво.

ЛЕАДЕР охрабрува создавање на локални меѓу-секторски партнерства Локални Акциони Групи или скратено ЛАГ-ови. ЛЕАДЕР пристапот дејствува како инструмент за финансирање што поддржува проекти каде развојот е во согласност со потребите на локалното население, а истовремено го подобруваат животниот стандард во руралните средини. Јасната додадена вредност на ЛАГ-овите и партнерствата лежи во фактот што тие вклучуваат локално население и ја потикнуваат интеракцијата и соработката помеѓу населението. Според Регулативата на ЕК за рурален развој (ЕК 1689/2005), ЛАГ-от мора да биде јавно – приватно партнерство во кое учеството на граѓанскиот и приватниот сектор треба да биде поголемо од 50% од вкупниот број на членови.

Република Македонија направи големи напори во последните неколку години да ги исполни барањата за полноправно членство во ЕУ. Интеграција во ЕУ е важен предуслов за економски развој на државата. За да ги исполни условите за членство, земјата мора да воспостави структури што се во согласност со Заедничката Земјоделска Политика на ЕУ и да се подготви за спроведување на програмите од Европскиот Фонд за Земјоделство и Рурален Развој.

Во Република Македонија, територијалната дистрибуција на населението покажува изразита несразмерност. 57,8% од вкупното население живее во градовите (вкупно 34), додека пак во руралните средини кои опфаќаат 90% од територијата на земјата живее 42,2% од населението. Во земјата има вкупно 1,728 рурални населени места од кои 141 (8,16%) се целосно депопулирани, додека со поголем број на население (5.001 - 10.000 жители) се 14 села со вкупно 90.479 жители (просечно 6.463) воглавно во западниот и североисточниот дел од земјата (Извор: Државен завод за статистика, Македонија во бројки, 2014). Основниот проблем е стареење на населението, додека 44% од сиромашните живеат во руралните средини. постои релативно добра инфраструктура, но има недостаток на услуги и патишта во селата. Земјоделството е доминантно занимање и извор на приход на населението, но постои тренд на зголемување на неземјоделските активности.

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) е назначено како одговорна институција за рурален развој во Република Македонија. Во последните неколку години МЗШВ изработи повеќе важни документи од кои: Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2007 – 2013 (во подготовка е нова за периодот 2014 - 2020), Закон за земјоделство и рурален развој, ИПАРД Програма 2007 - 2013, Национална Програма за развој на земјоделството и рурален развој 2007 - 2013, и воспостави акредитирани оперативни структури за целосно децентрализирано спроведување на Компонентата V Рурален развој (ИПАРД) од ЕУ Инструментот за претпристапна помош (ИПА) вклучително и ИПАРД платежна агенција и објави неколку повици за проекти и финансираше голем број на проекти.

МЗШВ како одговорна институција за рурален развој во Република Македонија превзема активности за воведување на ЕУ ЛЕАДЕР како нова мерка во рамките на компонентата ИПАРД. Законот за земјоделство и рурален развој (Сл. Весник на РМ бр. 49/2010) овозможува организирање на локалните заинтересирани страни за рурален развој во форма на Локални Акциони Групи (ЛАГ-ови) - Член 89, како и Изработка на стратегии за локален развој на руралните средини - Член 88. МЗШВ изработи и список на рурални средини и рурални заедници (Сл. Весник на РМ бр. 89/2011). МЗШВ подготви 2 под-законски акти за оперативно спроведување на законот: Правилник за содржината и методологијата за подготовка на стратегиите за локален развој на

руралните средини и начинот на нивно одобрување (Сл. Весник на РМ бр. 40/2013) и Правилник за поблиските услови за запишување во евиденцијата на Локалната Акциона Група,постапката за упис, потребната документација и начинот на водење на евиденцијата (Сл. Весник на РМ бр. 40/2013).

Согласно содржината на Програмата за развој на Пелагонискиот регион 2010-2015 година (Среднорочна цел бр. 4: Потикнување на локален економски развој во Пелагонискиот регион), од 1 октомври 2012 година, Центарот за развој на Пелагонискиот плански регион (ЦРППР) започна со спроведување на проектот "Воведување и спроведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот во Пелагонискиот регион“, со скратен назив „ПеЛАГонија ЛЕАДЕР" со времетраење од 36 месеци со можност за продолжување. Во согласност со Законот за рамномерен регионален развој (Службен весник 63/07), ЦРППР има задача да овозможи создавање на мрежи за регионална соработка и ја има целосната одговорност за спроведување на Програмата за развој на планскиот регион 2010-2015. Активностите во рамките на проектот "Воведување и спроведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот Пелагонискиот регион", се во согласност со приоритетите и мерките на Програмата за развој на планскиот регион 2010-2015.

Основен елемент на проектниот пристап е зголемување на свесноста и зајакнување на капацитетите на локалните заинтересирани страни како и зајакнување на капацитетите за управување со ЛАГ-овите. Во средиштето на проектот е поддршката за воспоставување на локално јавно - приватно партнерство (ЛАГ) и подготовка на локални стратегии за развој на руралните средини засновани на територија и преку процес на учество и консултации на заинтересираните страни и тоа „од долу нагоре“. Врз основа на зајакнување на регионалните, национални и меѓународни мрежи на соработка на ЛАГ-овите, проектот исто така ја олеснува размената на искуства и најдобри практики во руралните средини.

Во рамки на проектот од страна на ЦРППР беше дизајниран сеопфатен процес за воведување на ЛЕАДЕР пристапот на територијата на 4 општини: Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци. После обезбедување на политичка поддршка за процесот од страна на Градоначалниците и идентификување на клучните заинтересирани страни процесот официјално започна на 26.11.2012 година во Битола со Инфо ден за ЕУ ЛЕАДЕР пристапот. ЦРППП спроведе бројни активности за зголемување на свесноста, градење на капацитетите, формирање на јавно - приватно партнерство, подготовка на потребните документи за регистрирање на ЛАГ-от како правен субјект, официјално регистрирање во ЛАГ-от и изработка на стратегија за локален развој на руралните средини. Процесот беше од отворен карактер и во целокупниот процес делуваше на волонтерска основа и на целосно транспарентен начин. Медиумската покриеност на настаните беше многу важна алатка во зголемувањеа свесноста на општата јавност и за промовирање на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот.
Како резултат на активностите, а пред се заинтересираноста и спремноста на заинтересираните страни и врз основа на Статутот донесен на Основачкото собрание на 16.04.2014 година, Здружението за рурален развој (ЗРР) Локална Акциона Група (ЛАГ) ПеЛАГонија - Новаци, со скратен назив ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија - Новаци се организира и делува на подрачјето на територијата на 4 општини: Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци со исклучок на урбаниот дел на Општина Битола. Седиштето на ЛАГ-от е во Општина Новаци, 7211 Новаци.

Според член 15 од Статутот на ЛАГ-от ПеЛАГонија, ЛАГ-от има задача да ја изработи и спроведе Стратегијата за локален развој на руралната средина врз основа на примената на принципите на ЛЕАДЕР пристапот.

Директните активности за стратешко планирање со цел изработка на стратегијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија за локален развој на руралните средини за периодот 2014 - 2020 година започна на 13.03.2014 во Битола и се одвиваше преку 3 работилници. Втората работилница се одржа на 16.04.2014 година во Битола. Последната работилница се одржа на 13.06.2014 година во Битола, а потоа следуваше процес на пишување и усогласување на текстот на стратегијата. На сите работилници активно учествуваа членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија од јавниот, граѓанскиот и приватниот сектор, но беше отворен за сите заинтересирани граѓани и организации. За изработка на стратегијата се формираа работни групи. На работилниците се користеа методи за партиципативно учество и интерактивна метаплан алатка за работа во групи со картички и меки табли.

Процесот е опишан подетално во Глава 4. Процес на изработување на стратегијата на ЛАГ.

1. Граница и територија

Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се наоѓа во Пелагонискиот плански регион. Пелагонискиот плански регион е еден од 8-те плански региони (НТЕС-3) и се наоѓа на југот на Република Македонија и ги опфаќа Пелагониската Котлина и басенот на Преспанското Езеро. Овој регион е најголем и опфаќа територија од 4.717 $км^2$ или 18.9% од површината на Република Македонија, но е еден од најретко населените региони, со густина на населеност од 49.3 жители/$км^2$. Во него живеат 232.367 жители или 11.3% од вкупното население (проценка, 2013 година) во Република Македонија (според Пописот од 2002 година бројот на жители изнесувал 238.136). Населението бележи тренд на континуирано намалување, при што од 9-те општини во 2013 година минимален пораст има само во Долнени и Крушево, додека вкупниот природен прираст за целиот регион е неативен и изнесува 590.

Во Пелагонискиот регион има 9 општини (НТЕС-4): Битола, Демир Хисар, Долнени, Кривогаштани, Крушево, Могила, Новаци, Прилеп и Ресен. Четири од деветте општини имаат седиште во село (Долнени, Кривогаштани, Могила, Новаци). Вкупниот број на населени места изнесува 343, од кои 5 се градски населби: Битола, Демир Хисар, Крушево, Прилеп и Ресен. Според податоците од пописот во 2002 година, 67,6% од населението живее во градските средини. Според Списокот на рурални средини и рурални заедници (Сл. Весник бр. 89/2011) сите населени места освен градските центри на Битола и Прилеп се рурални.

Регионот на југ граничи со Албанија и Грција. Комуникацијата со соседните земји се остваруваат преку граничните премини: Стење кај Ресен со Албанија и Меџитлија кај Битола со Грција.

ЛАГ-от ПеЛАГонија е основан во рамки на проектот "Воведување и спроведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот во Пелагонискиот регион (ПеЛАГонија ЛЕАДЕР)" кој се спроведува од страна на Центарот за развој на Пелагонискиот плански регион (ЦРППР) како компонента од УСАИД проектот „Експанзија на мали бизниси“ управуван од Корпорацијата КАРАНА.

Врз основа на Статутот донесен на Основачкото собрание на 16.04.2014 година, Здружението за рурален развој Локална Акциона Група ПеЛАГонија - Новаци, со скратен назив ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија - Новаци се организира и делува на подрачјето на територијата на 4 општини: Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци со исклучок на урбаниот дел на Општина Битола. Седиштето на ЛАГ-от е во Општина Новаци, 7211 Новаци. ЛАГ-от ПеЛАГонија - Новаци, е формиран со цел да биде иницијатор, двигател и креатор во мобилизирањето на локалните потенцијали преку организација, едукација и поддршка за подобрување на условите на живот и севкупен развој на руралната популација на територијата на општините Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци.

Територијата на која делува ЛАГ-от ПеЛАГонија е презентирана на картата подолу. Територијата на ЛАГ-от граничи со Општините Ресен, Охрид, Дебарца, Кичево, Крушево, Кривогаштани и Прилеп, а на југ со Република Грција. Комуникацијата со Република Грција е преку единствениот граничен премин Меџитлија. Постои и железничка врска со Република Грција која во моментов не е во функција.

Слика 1. Територија на која делува ЛАГ-от ПеЛАГонија

1.1 Географски карактеристики

Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се наоѓа во најголемата котлина во Македонија, Пелагониската котлина која самата по себе образува и посебна релјефна целина во рамките на родопската група на релјеф. Пелагониската котлина е во југозападниот дел на Република Македонија, нејзиниот правец на протегање е меридијански (север - југ) и продолжува кон северозападниот дел од Грција.

Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се состои од низинскиот дел на Пелагониската котлина кој му припаѓа на Битолското Поле и претежно ридско-планискиот дел на територијата на Општина Демир Хисар. Територијата на ЛАГ-от припаѓа во басенот на Црна Река и нејзините притоки: Блата, Шемница, Драгор и Елешка Река. Црна Река поминува низ сите 4 општини што го сочинуваат ЛАГ-от. Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е хомогена географска целина која е опкружена со планините Илинска, Плакенска, Бигла, Баба, Лубен и Бушева Планина од север, Дрен, Селечка Планина и Ниџе од исток, додека на југ Пелагониската котлина е отворена кон Република Грција. Просечната надморска височина се движи од 610 до 540 м во Битолското Поле, додека делот од територијата во општина Демир Хисар е со просечната надморска висина од 621 до 640 м.
Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија може да се подели на 3 микро целини/региони: 1) Пелистер; 2) рамничарски дел (Битолско Поле) и 3) Демир Хисар.

Основните податоци за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се дадени во Табела 1. подолу.

Табела 1. Основни податоци за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Општина	Население	Површина (км^2)	Густина (жители/ км^2)	Населени места
Пелагониски регион	**238.136**	**4.717**	**50,5**	**343**
Општина Битола	95.385	794	120,1	66
Урбан дел Битола	74.550	26	2867,3	1
Рурален дел Битола	20.835	768	27,1	65
Општина Демир Хисар	9.497	480	19,8	41
Општина Могила	6.710	255	26,3	23
Општина Новаци	3.549	753	4,7	41
ВКУПНО на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**40.591**	**2.256**	**18,0**	**170**
Територијата на ЛАГ-от како дел од Пелагониски плански регион	17,0%	47,8%	35,6%	49,6%

Извор: Завод за статистика на Република Македонија, Попис 2002.

Вкупниот број на населението на територијата на ЛАГ-от Пелагонија изнесува 40.591 (според Пописот од 2002 година), вкупната површина 2.256 км^2, густина на населението 18 жители/км^2 и 170 населени места. Може да се забележи дека територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија иако опфаќа приближно 48% од територијата на Пелагонискиот регион и речиси половина од вкупниот број на населени места на неа живеат само 17% од вкупното население, со просечна густина од само 18 жители/км^2. Карактеристично е што густината на населението е различна и таа изнесува само 4,7 жители/км^2 во Општина Новаци до 27,1 жители/км^2 во руралниот дел на Општина Битола. Густината на населението на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија иснесува само 35,6% од густината на Пелагонискиот регион, кој пак од друга страна има најмала густина од сите плански региони. За споредба урбаниот дел на Битола, кој не припаѓа на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија има густина на населението од 2867,3 жители/км^2. Јасно е дека се работи за голем број на рурални заедници кои имаат воглавно имаат мал број на жители, а некои од нив се и напуштени.
Рурални средини и рурални заедници кои припаѓаат на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се презентирани во Табелите 2, 3, 4 и 5 подолу.

Општина Битола

Општина Битола се наоѓа југозападниот дел на Република Македонија, во Пелагониската котлина, во подножјето на планината Баба со нејзиниот највисок врв Пелистер (2.601 м). На запад општината се граничи со Општина Ресен, каде границата меѓу двете општини минува низ Баба планина. Јужната граница е државната граница со Република Грција. На исток и североисток општина Битола се граничи со Општина Новаци и Општина Могила, додека на север со Општина Демир Хисар. Низ општината тече Црна река.

Табела 2. Населени места во Општина Битола

#	Име на селото	Жители
1	Барешани	205
2	Бистрица	1015
3	Братин Дол	185
4	Брусник	241
5	Буково	3494
6	Велушина	160
7	Габалавци	114
8	Гопеш	0
9	Горно Егри	0
10	Горно Оризари (Битолско)	2454
11	Граешница	190
12	Дихово	310
13	Доленци	265
14	Долно Егри	0
15	Долно Оризари	1834
16	Драгарино	86
17	Драгожани	156
18	Драгош	33
19	Древеник	26
20	Ѓавато	122
21	Жабени	178
22	Злокуќани	0
23	Кажани	75
24	Канино	111
25	Карамани	337
26	Кишава	308
27	Кравари	880
28	Крклино	611
29	Кременица	134
30	Крстоар	167
31	Кукуречани	966
32	Лавци	338
33	Лажец	302
34	Лера	122
35	Лисолај	225
36	Логоварди	699
37	Лопатица	280
38	Магарево	87
39	Маловиште	98
40	Метимир	10

41	Меџитлија	155
42	Ниже Поле	186
43	Ново Змирново	41
44	Облаково	1
45	Олевени	157
46	Оптичари	317
47	Орехово	23
48	Острец	229
49	Поешево	272
50	Породин	202
51	Рамна	61
52	Раштани	396
53	Ротино	113
54	Свиниште	0
55	Секирани	114
56	Снегово	0
57	Средно Егри	299
58	Српци	65
59	Старо Змирново	10
60	Стрежево	0
61	Трн	113
62	Трново	278
63	Цапари	493
64	Црнобуки	406
65	Црновец	86
	ВКУПНО	**20.835**

Извор: Попис 2002, Територијална поделба на Република Македонија, 2004.

Од Табелата 2. погоре може да се забележи дека руралниот дел од територијата на ЛАГ-от кој и припаѓа на Општина Битола (согласно територијална поделба на Република Македонија од 2004 година) има 65 населени места од кои 7 се целосно напуштени (Гопеш, Горно Егри, Долно Егри, Злокуќани, Свиниште, Снегово и Стрежево), а 14 се со број на население помало од 100 жители. Само 4 населени места имаат број на жители поголем од 1.000 (Бистрица, Долно Оризари, Горно Оризари (Битолско) и Буково), а најголемо е Буково со 3.494 жители.

Интересно е да се напомене дека во 2002 година подрачјето на општината Битола го опфаќаше градот Битола и 18 села: Братиндол, Брусник, Буково, Горно Оризари, Долно Оризари, Дихово, Карамани, Крклино, Лавци, Логоварди, Магарево, Нижеполе, Орехово, Поешево, Раштани, Снегово, Трн, Трново.

Општина Демир Хисар

Општината Демир Хисар (што во превод од турски значи Железна Планина) се наоѓа северозападно од пелагониската низина околу горниот слив на Река Црна која тече низ средишниот дел на општината. Општина Демир Хисар на југозапад граничи со Општина Ресен, на запад со Општините Охрид и Дебарца, на север граничи со Општина Кичево, на запад со Општина Крушево и Могила, а на јужниот дел со Општина Битола.

Табел 3. Населени места во Општина Демир Хисар

#	Име на селото	Жители
1	Бабино	34
2	Базерник	52
3	Бараково	67
4	Белче	245
5	Боиште	7
6	Брезово	62
7	Вардино	266
8	Велмевци	7
9	Вирово	151
10	Големо Илино	52
11	Граиште	145
12	Доленци	97
13	Единаковци	338
14	Жван	428
15	Железнец	57
16	Журче	255
17	Загориче	115
18	Зашле	42
19	Кочиште	38
20	Кутретино	301
21	Лесково	0
22	Мало Илино	50
23	Мренога	107
24	Ново Село	35
25	Обедник	273
26	Прибилци	266
27	Радово	13
28	Ракитница	37
29	Растојца	19
30	Света	332
31	Сладуево	77
32	Слепче	719
33	Слоештица	221
34	Смилево	321
35	Сопотница	929
36	Стругово	286
37	Суво Грло	8
38	Суводол	415
39	Утово	35
40	Церово	2

	ВКУПНО во селата:	**6.904**
41	Демир Хисар	2.593
	Вкупно во општината:	**9.497**

Извор: Завод за статистика на Република Македонија, попис, 2002.

Од Табелата 3. погоре може да се забележи дека руралниот дел од територијата на ЛАГ-от кој и припаѓа на Општина Демир Хисар се состои од градот Демир Хисар со 2.593 жители и 40 села од кои едно (Лесково) е целосно напуштено, а 4 се со број на население помало од 10 жители (Церово, Боиште, Велмевци и Суво Грло). Дополнителни 16 села имаат број на жители помал од 100. Најголемо село по број на жители е Сопотница со 929 жители.

Општина Могила

Општина Могила лежи во Пелагониската рамнина, во средишните делови на Битолското Поле, претежно јужно од реката Шемница, односно помеѓу стариот пат Битола-Прилеп и Река Црна на просечна надморска височина од 583 м. Има правец на протегање северозапад – југоисток. Од север се граничи со Општините Демир Хисар, Крушево и Кривогашатани, од исток и југоисток со Општините Прилеп и Новаци, од југ и од запад со Општината Битола.

Табела 4. Населени места во Општина Могила

#	Име на селото	Жители
1	Алинци	57
2	Беранци	445
3	Будаково	248
4	Вашарејца	202
5	Горна Чарлија	3
6	Долна Чарлија	198
7	Дедебалци	288
8	Добрушево	624
9	Долно Србци	479
10	Ивањевци	615
11	Лознани	215
12	Могила	1526
13	Мојно	71
14	Мусинци	302
15	Новоселани	50
16	Ношпал	348
17	Подино	51
18	Путурус	20
19	Радобор	145
20	Свето Тодори	210
21	Трап	162
22	Трновци	427
23	Црничани	41
	ВКУПНО	**6727**

Извор: Завод за статистика на Република Македонија, попис, 2002.

Од Табелата 4. погоре може да се забележи дека руралниот дел од територијата на ЛАГ-от кој и припаѓа на Општина Могила се состои од 23 села од кои најголемо е општинскиот центар Могила со 1.526 жители, едно (Горна Чарлија) е целосно напуштено, а 6 села се со број на население помало од 100 жители. Дополнителни 15 села имаат број на жители помал од 1.000.

Општина Новаци

Општина Новаци се наоѓа во јужниот дел на Република Македонија, го зафаќа југоисточниот дел на Пелагониската рамнина, централниот дел на течението на Црна Река, битолскиот дел на Мариово и пограничниот дел со Република Грција на потегот на Ниџе планина. Општина Новаци на север граничи со Општина Прилеп и Општина Могила, на запад со Општина Битола и на јужниот и источниот дел со Република Грција.

Табела 5. Населени места во Општина Новаци

#	Име на селото	Жители
1	Арматуш	41
2	Балдовенци	0
3	Бач	160
4	Биљаник	0
5	Брник	2
6	Брод	57
7	Будимирци	30
8	Велесело	4
9	Врањевци	0
10	Гермијан	280
11	Гнеотино	32
12	Гнилеж	5
13	Горно Агларци	165
14	Градешница	80
15	Грумази	15
16	Груништа	3
17	Далбеговци	162
18	Добродрвени	18
19	Добромири	300
20	Долно Агларци	160
21	Долно Орехово	50
22	Живојно	182
23	Зовиќ 1	30
24	Зовиќ 2	/
25	Ивени	5
26	Маково	60
27	Мегленци	20
28	Новаци	1380
29	Ново Село	0

30	Орле	20
31	Паралово	10
32	Петалино	0
33	Полог	0
34	Рапеш	60
35	Рибарци	140
36	Скочивир	30
37	Сливица	3
38	Совиќ	0
39	Старавина	15
40	Суво Дол	0
41	Тепавци	30
	ВКУПНО	**3549**

Извор: Завод за статистика на Република Македонија, попис, 2002.

Од Табелата 5. погоре може да се забележи дека руралниот дел од територијата на ЛАГ-от кој и припаѓа на Општина Новаци се состои од 41 села од кои најголемо е општинскиот центар Новаци со 1.283 жители, дури осум (Балдовенци, Биљаник, Врањевци, Добродрвени, Ново Село, Петалино Полог и Совиќ) се целосно напуштени, а дополнителни 8 (Брник, Суво Дол, Груништа, Сливица, Велесело, Гнилеж, Ивени и Паралово) се со број на население помало од 10 жители. Дополнителни 16 села имаат број на жители помал од 100.

Во Табелата 6 подолу е дадена дистрибуцијата на селата на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија според бројот на жители.

Табела 6. Дистрибуција на селата на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија според бројот на жители

Број на жители	Број на села	Учество (%)
0	16	9.41%
1 - 10	16	9.41%
11 - 50	29	17.06%
51 - 100	20	11.76%
101 - 200	29	17.06%
201 - 300	24	14.12%
301 - 500	20	11.76%
501 - 1.000	9	5.29%
> 1.000	7	4.12%
Вкупно:	**170**	**100**

Од Табелата 6 погоре може да се забележи дека 9,41% од селата на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се напуштени, најголем број од селата имаат број на жители во дијапазонот 11 -50 жители и 101 - 200 жители (17,06%), а само 16 села (9,41%) имаат број на жители поголем од 500.

Поради својата положба Пелагонија претставува важно сообраќајно подрачје кое поврзува повеќе региони. Сообраќајното значење на Пелагонија е посебно големо поради близината на државните граници кон Република Грција и Република Албанија. Низ самата Пелагониска котлина водат

повеќе патни правци како магистралниот пат А3 кој на североисток се поврзува со автопатот „Александар Македонски“ кој е дел од меѓународниот коридор X (Скопје - Солун), а на запад преку Ресен се поврзува со Охрид и меѓународниот коридор VIII. Низ територијата на ЛАГ-от Пелагонија поминуваат следните патишта:

1) А Патишта (автопатишта, експресни патишта, магистрални патишта)

#	Ознака	Релација
1	**А3**	Крстосница Требениште (врска со А2) – крстосница Подмоље – Охрид-Косел-Ресен-Битола-Прилеп-Велес-Штип-Кочани-Делчево-граница со Бугарија (ГП Рамна Нива), и делница Битола (Крстосница Кукуречани) – граница со Р. Грција (ГП Меџитлија), делница Косел (врска со А3) - Охрид - граница со Р. Албанија (ГП Љубаништа)

2) Р1 Регионални патишта

#	Ознака	Релација
1	**Р1101**	Прилеп (врска со А2)- Битола - Макази - Царев Двор (врска со Р1307)
2	**Р1107**	Градско (врска со А1)-Росоман-Кавадарци-Мушов Гроб-Витолиште-Лагово (врска со А3) и делница Мајдан-граница со Р.Грција (ГП Пулевец)
3	**Р1305**	Кукуречани (врска со А3) - Демир Хисар - Другово (врска со А2)
4	**Р1311**	Битола (врска со Р1101)-Новаци-Маково-Чаниште-Расимбегов Мост (врска со Р1107) и делница Рапеш-Старавина (врска со Р2338)

3) Р2 Регионални патишта

#	Ознака	Релација
1	**Р2331**	Битола (врска со Р1101) -Ниже Поле-Пелистер-Брајчино-Љубојно (врска Р1308)
2	**Р2332**	Битола со Р1307 (Царина)-Трпејца (врска со А3 и Р1301) (Битола - Ресен - Национален Парк Галичица - Охрид)
3	**Р2333**	Битола (врска со А3) - Бистрица - Драгош
4	**Р2338**	Меџитлија (врска со А2к)-Гермијан-Старавина-Градешница-Бешиште-врска со Р1107
5	**Р2340**	Врска со Р1101 -Добрушево-Новаци-Бач (врска со Р2238)
6	**Р2347**	Кажани (врска со А3) - Лера - Стрежево - Црновец - Лопатица (врска со Р1305)

4) Р29 Регионални патишта

#	Ознака	Релација
5	**Р29175**	Могила (врска со Р1101)-Буднаково-врска со Р2340
18	**Р29371**	Врска со А-Кривени-Слоештина-врска со Р1305
19	**Р29372**	Врска со А3-Ротино-детско одмаралиште-Бегова Чешма (Пелистер)

Низ територијата на ЛАГ-от Пелагонија минува и железничката пруга Битола - Прилеп - Велес, а која продолжува кон Солун во Република Грција. Делот од пругата меѓу Битола - Кременица (граница со Република Грција) не е во употреба повеќе од 20 години, но во наредниот период планирана е нејзина обнова и ревитализација .

Најблискиот аеродром е аеродромот Св. Апостол Павле во Охрид на оддалеченост од 80 км од Битола. Аеродромот Александар Велики во Скопје е на оддалеченост од 159 км, додека аеродромот во Солун, Република Грција е на оддалеченост од 174 км.

Градот Битола на север е опколена од четири поврзани ридови, со височина од 640 до 890 м, наречени Баир, кои се дел од Облаковско-снеговската планина (1.430 м). Од југ, градот е заграден со ридот Тумбе Кафе, со височина од 744 м кој е огранок на повисокиот планински локалитет Неолица, а таа пак е дел од пространата Баба Планина. Кон исток, Битола е широко отворена кон котлинското дно на Пелагонија, а кон запад, кон флувиоглацијалните наноси на реката Драгор, широката ѓаватска преграбенска долина и високиот Пелистер. Теренот на кој лежи Битола е наведнат од 715 до 585 м, од запад кон исток, односно од Пелистер и Баба Планина кон пелагониската котлина, и тоа од 710 до 590 м со што градот има средна надморска височина од 650 м.
Релјефот на планинскиот масив на Баба планина кој е препознатлив како Пелистер го сочинуваат повеќе врвови повисоки од 2.000 м од кој највисокиот Пелистер изнесува 2.601 м кои се протегаат величенствени панорами на исток кон Пелагониската котлина и Кајмакчалан, а на запад кон Преспанското езеро и Галичица. Масивот на Баба планина е изграден од гранитни маси кои формираат уникатен морфолошки релјеф, а посебно се истакнува глацијалниот релјеф во алпскиот дел од планината.
Во поголемиот дел релјефот во Општина Демир Хисар е ридско-планиски, а мал дел по течението на Црна Река е низински. Посебно обележје на овој дел од територијата на ЛАГ-от се планините Бигла, Илинска и Плакенска планина на која се наоѓа највисокиот врв од 2.000 м, која ја го одделува Демир Хисар од Охридско-Преспанскиот регион. На југоисточната страна е планината Древеник.
Територијата на ЛАГ-от во делот на Општина Новаци може да се подели на две релјефни целини и тоа: 1) рамничарски дел и 2) ридско -планински дел. Рамничарскиот дел располага со голем фонд на обработливо земјиште што се користи за земјоделско производство. Ридско-планинскиот дел е претежно со благи падини, додека планинскиот дел го сочинуваат: Дрен, Селечка планина и планината Ниџе со врвовите Кајмакчалан (2.520 м), Ниџе (2.361 м) и Добро поле (1.815 м).
Релјефот во општина Могила е низински и тој зафаќа простор во средишните делови на Битолското Поле, во сливното подрачје на Црна Река и долното течение на нејзината десна притока Шемница.

Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија има богат хидро потенцијал кој дава можност за изградба на акумулации. Река Црна ги спојува сите 4 општини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија. Таа е најголема десна притока на реката Вардар и нејзината должина изнесува 207 км. Изворишниот дел на Река Црна се наоѓа во Демир Хисар, а го сочинуваат две рекички: Илинска и Церска Река. Пред с. Железнец тие се спојуваат и продолжуваат да течат под заедничко име Црна. Меѓутоа, како вистински извор на Црна се смета врелото Црна Дупка над с. Железнец со надморска височина од 760 м. Од изворот до селото Бучин, Црна Река тече низ Демирхисарско, а оттука до селото Скочивир (општина Новаци) низ нашата најголема котлина Пелагонија. Низ Пелагонија таа има правец на течење север-југ, а од атарот на селото Брод (општина Новаци) прави лак и свртува кон исток и североисток. Од селото Скочивир таа влегува во Скочивирската Клисура, најдолга клисура во Македонија, долга 104 км.

Пелистер како подрачје изобилува со извори, потоци и планински реки, а има и две глацијални езера. Пелистерскиот масив е испресечен со поголем број на живописни планински реки низ кои

течат бистри и ладни води. Едни од водите течат кон Преспанското Езеро и припаѓаат на Јадранскиот слив, а други преку Пелагонија, на Егејскиот слив. Од високите планински била кон околните котлини се спуштаат 23 речни текови. Тие имаат изразит планински карактер. Најдолг водотек на Пелистер со должина од 46 км е реката Шемница.

Од хидрографските објекти, со посебна привлечност се двете глацијални езера - Големото и Малото Езеро на Пелистер, познати како "Пелистерски Очи". Големото Езеро лежи на надморска височина од 2.218 м. Тоа е едно од највисоките глацијални езера во Македонија. Се протега во правецот север-југ. Зафаќа површина од 4.2 ха. Долго е 223 м, широко 162 м, со длабочина од 14.5 м. Малото Езеро лежи на 2.180 м. Се наоѓа во изворишната челенка на Црвена Река. Долго е 79 м, широко 68 м, со длабочина од 2.6 м. Оддалечено е околу 2 км од Големото Езеро, во северозападен правец. Покрај нив на Пелистер се наоѓа и глацијалното езеро Орлова Бара (42 x 28 м) на 2.038 м.н.в.

Стрежевското Езеро или само Стрежево е вештачка акумулација во средниот тек на реката Шемница, десна притока на Црна Река. Браната е изградена од насипан чакал и од камен, со глинено јадро. Висока е 72 м, со должина на круната од 632 м, и ширoчина од 10 м. Езерото е долго 6,5 км, а средната широчина при максимално ниво на водата изнесува 1 км. Во езерото се акумулираат 116.820.000 $м^3$ вода. Езерото редовно се порибува. Од ова езеро со вода за пиење се снабдува градот Битола и поголем дел од Пелагонискиот регион, а исто така обезбедува сигурносна вода за РЕК Битола.

Во околината на Демир Хисар има 3 вештачки езера. Струговското Езеро се наоѓа на само 3 км од градот Демир Хисар, во близина на месноста Крагуево. Над селото Суводол во падините на планината Древеник се изградени две вештачки езера: Долно и Горно Суводолско Езеро. Езерата се скриени во длабока шума и богати се со риба.

Од апсект на климата, територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија има модофицирана умерено-континентална клима со чисто изразени годишни сезони. Зимата е влажна и студена, а летото топло и суво. Есента е знатно потопла од пролетта и преминот од зима кон лето е побрз отколку обратно. Просечната годишна сума на сончевиот сјај во Пелагонија изнесува 2.332 часа. Просечната годишна температура изнесува 11,5 ^{o}C. Средно годишно максимална температура е 17,4 ^{o}C, а средно годишно минимална 5,3 ^{o}C.
Врнежите се полн одраз на медитеранското климатско влијание на овој елемент. Летните месеци се со малку врнежи, а доцните есенски се најврнежливи. Врнежите се најчесто од дожд просечно 70-80%, а снегот е ограничен воглавно во зимските месеци.
Мразниот период е долготраен во просек започнува во октомври, а завршува во мај, но стварниот број на мразни денови е значително помал од деновите на просечниот мразен период.
Просечно годишно во Пелагонија паѓаат 647 мм дожд. Ветровите се воглавно од север и југ, а поретко се од останатите правци. Недостигот на врнежи и влага во летниот период во многу се компензира со хидромелиоративниот систем Пелагонија.

Главната метеоролошка станица се наоѓа во Битола и истата започнува со работа од 16.03.1945 година иако за одредени метеоролошки елементи, има систематски податоци уште од од 1926/27 година. Метеоролошката станица во градот се наоѓа на надморска височина од 587 м. Според, метеоролошките податоци, градот има средна годишна температура на воздухот од 11,1^{o}C, но со големи отстапувања во одредени години од 10,1^{o}C во 1975 година до 13,1^{o}C во 1952 г. Најстуден месец е јануари, со просечна месечна температура од 0,6^{o}C, но со апсолутна минимална

температура од -30,4^{o}C. Најтопол месец е јули, со средна месечна температура од 22.2^{o}C и со апсолутно максимална температура од 41,2^{o}C. Апслолутното годишно варирање на температурата во воздухот изнесува 71,6 ^{o}C што е специфично за подрачјата со континентална клима. Пролетните и есенските месеци се со пријатни температури на воздухот, но истите можат да добијат специфики и на продолжена зима или на продолжено лето. Според тоа, во Битола, климата, во основа, е со умерено-континентален карактер, со нагласена континентална компонента, со динамична и со нестабилна клима на суво многу топло лето и на зимски период поделен на пократок, сув и студен. Поинаку кажано, температурата има специфика на континентална клима, а врнежите на сушна изменето-медитеранска или степска клима која, на моменти, има пробиви и на жешки воздушни маси од Северна Африка – Сахара.
Просечното годишно количество на врнежи во 2013 година изнесувало 621,6 мм.
Битола исто така е пример со појавата на поларна светлина. Преку Битола поминува изохазмата (линија која поврзува места со еднаков број на денови со појава на поларна светлост) 0,1, што значи дека на небото на Битола просечно само еднаш во 10 години, се појавува поларната светлост.

Просторот на микро регионот Демир Хисар се карактеризира со типично континентална клима. Просечно годишна температура на воздухот изнесува 11,4^{o}C. Највисоки средно-месечни температури се јавуваат во јули и изнесуваат 22,6^{o}C, а најладен месец е јануари со средно-месечни температури од 0,3^{o}C. Амплитудата на екстремните температури се движи од -28,4^{o}C до 40,3^{o}C или 68,7^{o}C. Средно годишно се јавуваат 83,1 мразни денови од кои најголем број во јануари 23,5 дена, во февруари 19,1 и декември 17,8 денови.
Инсолацијата е со релативно мал просечен годишен број на часови со сончев сјај (1.951 часа). Ниската инсолација е резултат на доста високата облачност која во општина Демир Хисар средно годишно изнесува 5,2 десетини.
Врнежите се со медитерански плувиометриски режим, а количините на падавини се движат од 740 мм во рамничарскиот дел до 1.100 мм на планините. Максималните врнежи се јавуваат во ноември и мај, со тоа што во зимската половина од годината врнежите се поголеми и главно во вид на снег. Сушите се ретки појави и најчесто се краткотрајни до 10 дена. Ветровите главно дуваат од северен и западен правец со умерени брзинии главен максимум во зимскиот и пролетниот период.
Евидентна е појавата на слана, која се јавува просечно годишно 54 дена со осетно варирање на вкупниот број на денови од 21 до 78 дена.
Основни податоци за климата на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се дадени во табелите подолу.

Табела 7. Локација на главни метеоролошки и обични климатолошки станици, 2013

	Географски координати				Надморска височина во метри	Дата од кога работи станицата
	ширина		должина			
	степени	минути	степени	минути		
Битола[1]	41	3	21	22	587	16. 3. 1945

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

[1] Главна метеоролошка станица која работи непрекинато

Табела 8. Врнежи во мм, 2013 година

МС Битола	Годишни врнежи	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2008 - 2012	646.9	57.2	58.5	51.0	53.3	67.7	31.5	15.5	20.9	65.0	83.0	54.5	88.9
2013	621.6	74.9	93.4	50.0	83.4	61.3	50.8	17.2	6.3	18.7	40.4	69.5	55.7

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Табела 9. Температура на воздухот во C^o, во 2013 година

МС Битола		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2008-2012		-0.1	2.2	7.2	11.8	16.3	20.8	23.9	23.5	18.4	11.8	7.8	3.0
2013	Сред.	2.1	4.7	7.7	13.3	17.8	20.4	22.6	23.8	18.3	12.5	8.8	0.8
	Макс.	14.9	16.3	18.9	29.0	30.5	35.6	38.0	35.0	30.3	27.0	23.5	11.0
	Мин.	-9.9	-4.7	-3.4	0.6	3.3	6.3	9.8	12.4	4.8	-1.4	-5.0	-8.8

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

2. Состав и квалификување на ЛАГ

Во Табелата 10. подолу се дадени податоци за основачите на ЛАГ-от ПеЛАГонија.

Табела 10. Основни податоци за основачите на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Место и датум на основање на ЛАГ-от	Битола, 16.04.2014
Број на основачи на ЛАГ-от	13
Број на основачи на ЛАГ-от од јавниот сектор	5
Број на основачи на ЛАГ-от од граѓанскиот сектор	6
Број на основачи на ЛАГ-от од приватниот сектор	2
Број на членови на ЛАГ-от	23
Број на членови на ЛАГ-от од јавниот сектор	6
Број на членови на ЛАГ-от од граѓанскиот сектор	12
Број на членови на ЛАГ-от од приватниот сектор	5

Извор: ЛАГ ПеЛАГонија, 2014.

3. Основање на раководно тело на ЛАГ

Основачкото Собрание на Здружението за рурален развој Локална Акциона Група ПеЛАГонија - Новаци е одржано на 16.04.2014 година. На основачко собрание присуствуваа вкупно 23 членови.
На Основачкото Собрание беа донесени следните одлуки:
1. Одлука (Акт) за основање на ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија - Новаци
2. Програма за дејствување на ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија - Новаци
3. Програма за дејствување на ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија - Новаци
4. Статут на ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија - Новаци и
5. Избор на органи на ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија - Новаци:
    - Управен Орган
    - Надзорен Орган
    - Претседател.

Според Статутот, Член 26, ЛАГ-от ПеЛАГонија ги има следните органи:
1. Собрание;
2. Управен орган и
3. Надзорен орган.

Согласно Член 27 од Статутот, Собранието е највисок орган на ЛАГ-от и во него учествуваат сите редовни членови на ЛАГ-от. Правното лице кое е редовен член на ЛАГ-от во Собранието е застапено преку еден претставник, односно лицето овластено за застапување на тоа правно лице. Собранието работи на седници. Седниците можат да бидат редовни и вонредни. Со работа на Собранието раководи Претседателот на ЛАГ-от. На Собранието се одлучува со јавно гласање. Редовна седница на Собранието се одржува најмалку еднаш годишно. Седница на Собранието свикува Претседателот на ЛАГ-от. Според Член 29, Собранието го избира и разрешува Претседателот на ЛАГ-от.

Согласно Член 30 од Статутот, Управниот орган е извршен орган на Собранието на ЛАГ-от. Управниот орган е колективно и координативно тело на ЛАГ-от кое ги организира и врши тековните работи на ЛАГ-от помеѓу две седници на Собранието и носи одлуки од своја надлежност. Управниот орган е составен од петнаесет членови на ЛАГ-от, избрани од страна на Собранието на ЛАГ-от, со мандат од 2 години и притоа постои можност повторно да бидат избрани на иста должност. Претседателот на ЛАГ-от е член на Управниот орган според својата функција. Претседателот на ЛАГ-от е воедно и Претседател на Управниот орган.
При избирањето на членови за Управниот орган, Собранието се грижи за соодветна застапеност на членовите на ЛАГ-от во неговиот состав, обезбедувајќи при тоа најмалку 50% да сочинуваат членови кои ги претставуваат граѓанскиот (здруженија на граѓани за заштита на животна средина, здруженија за заштита и промоција на културни и социјални аспекти и маргинализирани групи, земјоделски производители, граѓани, итн.) и деловниот сектор (земјоделски задруги, деловни субјекти, деловни здруженија, стопански комори, итн.).
Минимум 20% од членовите на Управниот орган мора да се претставници на јавниот сектор.
Управниот орган треба да биде репрезентативен т.ш. најмалку 2 члена мора да бидат на возраст од 18 до 25 години во времето на избор во Управниот орган и удел на жените да биде поголем од 35%, односно најмалку 6 членови мора да бидат жени.
Со оглед на бројот на жители на територијата на делувањето на ЛАГ-от, во Управниот орган се избираат членови кои ја претставуваат територијата на која делува ЛАГ-от.

Членови на УО на Здружението за рурален развој ЛАГ ПеЛАГонија - Новаци се:
1. Виолета Налевска
2. Игор Златков
3. Катерина Чукалевска
4. Гордана Лазаревска - Стефановска
5. Јулијана Талевска
6. Никола Горѓиевски
7. Александар Груевски
8. Славица Георгиев
9. Елена Ѓеоргиевска
10. Марија Смилевска
11. Светлана Петковска
12. Петар Андонов
13. Слаѓана Урдаревиќ
14. Зоранче Сакурмовски
15. Мендо Трајковски

Управниот Одбор брои 15 членови.

Според Член 34 од Статутот, Надзорниот орган ја надгледува законитоста на работењето на ЛАГ-от согласно Статутот, а особено во делот на материјално - финансиското работење. Надзорниот орган е составен од три члена на ЛАГ-от, кои неможат да бидат членови на Управниот орган и Претседател на ЛАГ-от. Мандатот на членовите на Надзорниот орган е 2 години и притоа постои можност да бидат реизбрани на иста должност.

Надзорен Одбор на ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија - Новаци се состои до следните членови:
1. Томе Крстевски
2. Пеце Чавдаровски и
3. Жаклина Стојановска.

Претседател на Здружението за рурален развој ЛАГ ПеЛАГонија - Новаци е г-ѓа Светлана Петковска, Претседател на Организација на жени на Општина Битола - Битола.

4. Процес на изработување на стратегијата на ЛАГ

Целиот процес на основање на ЛАГ и изработка на Стратегија за локален развој на руралните заедници беше поддржан преку проектот „Воведување и спроведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот во Пелагонискиот регион", со скратен назив „ПеЛАГонија ЛЕАДЕР" кој го спроведува од страна на Центарот за развој на Пелагонискиот плански регион (ЦРППР) како компонента од УСАИД проектот „Експанзија на мали бизниси" управуван од Корпорацијата КАРАНА. времетраењето на проектот е 36 месеци со можност за продолжување. Подетални информации за проектот се дадени во Прилог 14.1.

Во рамки на проектот од страна на ЦРППР беше внимателно дизајниран сеопфатен процес за воведување на ЛЕАДЕР пристапот на територијата на 4 општини: Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци. Најпрвин беше обезбедена политичка поддршка за процесот од страна на Градоначалниците на територијата на ЛАГ-от и беа идентификувани клучните заинтересирани страни. Тие претставуваа јадро за формирање на неформално јавно-приватно партнерство според принципите на ЛЕАДЕР пристапот, кое потоа беше формално регистрирано како ЛАГ. Целиот процес се спроведуваше врз основа на принципите на непрофитност, стручност, непристрасност, независност, доброволност, солидарност, одговорност и транспарентност. Заинтересираните страни се согласија активностите да ги спроведуваат согласно карактеристиките на доброто владеење: учество, контрола и почитување на законите и прописите, транспарентност и одговорност, лидерство, ориентација кон градење на консензус, еднаквост, диверзитет и етика и ефективност и ефикасност. Истите подоцна беа вградени како фундаментални принципи во Меморандумот за разбирање за формирање на локално јавно - приватно партнерство како неформална организација и во Статутот на ЛАГ-от.
ЦРППП беше движечка сила, го фацилитираше целиот процес и спроведе бројни активности според принципите на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот кои се презентирани подолу според нивниот хронолошки редослед:

1. Инфо ден, 26.11.2012, Битола
Тема: „Основни информации за ЕУ ЛЕАДЕР пристапот".
Цели на настанот:
• Да се добијат информации за проектот ПеЛАГонија ЛЕАДЕР
• Да се добијат основни информации за ЕУ ЛЕАДЕР пристапот
• Да се дефинираат потребите за почеток на процесот за воведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот во Пелагонискиот регион
• Да се добијат идеи за можни пилот проекти

2. Работилница, 21.01.2013, Битола
Тема: „Детално објаснување на принципите на ЕУ Леадер пристапот".
Цели на настанот:
• Да се добијат подетални информации за ЕУ Леадер пристапот
• Да се добијат информации за потребните чекори за воведување и спроведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот во Пелагонискиот регион
• Да се дефинира капиталот на територијата на ЛАГ-от
• Да се дефинира територијата и можните членови на ЛАГ.

3. 1-ва обука, 04.03.2013, Битола
Тема: „Воспоставување на партнерство и формирање на ЛАГ-ови“.
Цели на настанот:
• Да се добијат информации за добро владеење и како се мобилизираат локалните заедници
• Да се добијат информации за референтни национални документи и документи на ЕК на што се однесуваат на територијата на формирање на ЛАГ-овите
• Да се добијат информации за постапка за формирање на ЛАГ-от

4. 2-ра обука, 01.04.2013, Битола
Тема: „Вмрежување на локалните заинтересирани страни“.
Цели на настанот:
• Да се разбере важноста и користа од мрежите и вмрежувањето за успешен регионален рурален развој;
• Да се добијат информации за различни видови на мрежи;
• Да се разбере улогата на менаџментот на вмрежување;
• Да се зголеми свесноста за факторите на успешност за вмрежување.

5. 3-та обука, 15.04.2013, Битола
Тема: „Вештини за спроведување на анализа и проценка на локалните заинтересирани страни“.
Цели на настанот:
• Учесниците да се запознаат со терминот заинтересирани страни
• Учесниците да разберат зошто е потребна анализа на локалните заинтересирани страни
• Учесниците да се запознаат со различни алатки за спроведување на анализа и проценка на локалните заинтересирани страни
• Учесниците да се здобијат со познавања како да ги вклучат заинтересираните страни за да се обезбеди успех

6. 4-та обука, 13.05.2013, Битола
Тема: „Вештини за спроведување на анализа на територијата“.
Цели на настанот:
• Учесниците да се запознаат со терминот анализа на територијата
• Учесниците да разберат зошто е потребна анализа на територијата
• Учесниците да се запознаат со различни алатки (ПЕСТ анализа, SWOT анализа)

7. Прв состанок за воспоставување на локална акциона група (ЛАГ), 20.06.2013, Битола
Цели на настанот:
• Клучните заинтересирани страни го дискутираа и донесоа Меморандумот за разбирање за формирање на локално јавно - приватно партнерство како неформална организација според принципите на ЛЕАДЕР пристапот.
• Членовите на јавното - приватно партнерство дефинираа име на партнерството.
• Визијата на партнерството е дефинирана од страна на членовите на локалното јавно - приватно партнерство, како „посакувана“ состојба на развојот кон која што заеднички се стремат.
• Членовите на јавното-приватно партнерство ги поставија следните специфични цели за своето партнерство
• Членовите на јавното-приватно партнерство избраа Претставник кој е истовремено и фацилитатор и кој настапува во име на потенцијалната Локална Акциона Група.

8. Втор состанок за воспоставување на локална акциона група (ЛАГ), 05.07.2013, Битола

Цели на настанот:
• Членовите на јавното-приватно партнерство го потпишаа Меморандумот за разбирање за формирање на локално јавно - приватно партнерство како неформална организација според принципите на ЛЕАДЕР пристапот.
• Членовите на јавното-приватно партнерство ги дискутираа прашањата за можниот број на членови основачи на ЛАГ-от, бројот на членовите на УО и можната локација на седиштето на ЛАГ-от.
• Членовите на јавното-приватно партнерство го одобрија Формуларот за Мобилизирање на дополнителни членови во локалното јавно-приватно партнерство.

9. Трет состанок за воспоставување на локална акциона група (ЛАГ), 18.10.2013, Битола
Цели на настанот:
• Членовите на ЈПП ПеЛАГер го разгледаа и дискутираа за Статутот на Локалната Акциона Група ПеЛАГонија која треба во иднина да се регистрира како правен субјект.
• Членовите на ЈПП Партнерство ПеЛАГер постигнаа договор за прашањата за бројот и основачите на ЛАГ-от, бројот и членовите во УО, локација на седиштето на ЛАГ-от и датумот на основачкото Собрание.
• Членовите на ЈПП Партнерство ПеЛАГер добија сертификати за учество на работилниците и обуките во рамки на проектот „ПеЛАГонија ЛЕАДЕР"

10. 1-ва Работилница за изработка на стратегија на ЛАГ-от ПеЛАГонија за локален развој на руралните средини, 13.03.2014, Битола
Цели на настанот:
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија да се запознаат со изработената Проценка на локалните потреби и капацитети во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар врз база на прашалниците што ги дистрибуираа членовите на ЛАГ-от.
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија да се запознаат со Правилникот за содржината и методолигијата за подготовка на стратегиите за локален развој на руралните средини и начинот на нивното одобрување (Сл. Весник бр. 40 од 14.3.2013).
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија ја дефинираа територијата на ЛАГ-от.
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија изработија „Мапа на заинтересирани страни" на територијата на ЛАГ-от.
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија изработија анализа и проценка на локалните заинтересирани страни со употреба на алатките: 4А Матрица и Анализа на системот на соработка.

11. 2-ра Работилница за изработка на стратегија на ЛАГ-от ПеЛАГонија за локален развој на руралните средини, 16.04.2014, Битола
Цели на настанот:
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија изработија SWOT анализа за територијата на ЛАГ-от.
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија дефинираа Визија за развој на територијата
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија дефинираа Мисија на ЛАГ-от
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија дефинираа стратешки цели, приоритети и мерки во стратегијата за локален развој на руралните средини

12. 3-та Работилница за изработка на стратегија на ЛАГ-от ПеЛАГонија за локален развој на руралните средини, 13.06.2014, Битола
Цели на настанот:

• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија дефинираа мерки во стратегијата за локален развој на руралните средини;
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија дефинираа индикатори за стратешките цели и приоритети;
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија изработија План на активности за спроведување на стратегијата за за локален развој на руралните средини;
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија се запознаа со начинот на следење и оценување на спроведувањето на Планот на активности и
• Членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија изработија финансиски план за спроведување на стратегијата за локален развој на руралните средини.

5. Територијална анализа на локалната област

5.1 Население

Табела 12. Вкупно население, домаќинства и станови на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, по општини, според административно-територијалната организација од 2004

Општина	Вкупно население	Домаќинства	Станови (сите видови живеалишта)
Вкупно на територијата на 4-те општини[2]	**115.141**	**34.905**	**45.660**
Битола	**95.385**	**28.942**	**37.225**
Урбан дел (Град Битола)	74.550	23.010	28.155
Рурален дел (65 Села)	20.835	5.932	9.070
Демир Хисар	9.497	2.987	4.327
Новаци	3.549	1.125	1.723
Могила	6.710	1.851	2.385
Вкупно на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**40.591**	**11.895**	**17.505**

Извор: Државен завод за статистика, Попис 2002 год.; Профил на Битола.

Од Табелата 12. може да се забележи дека на територијата на 4-те општини Битола, Демир Хисар, Новаци, Могила, според Пописот од 2002 година вкупното население изнесува 115.141 жители од кои урбаното население во градот Битола изнесува 74.550 жители (64,7%), додека руралното население изнесува 40.591 жители (35,3%), што соодвествува на бројот на жители на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија. Најголем дел од руралното население на територијата на ЛАГ-от живее во Општина Битола (20.835), додека приближно ист број живее (19.756) на територијата на преостанатите 3 општини. Вкупниот број на домаќинства на територијата на ЛАГ-от изнесува 11.895 (34%) од вкупниот број на територијата на 4-те општини Битола, додека бројот на сите видови живеалишта изнесува 17.505 (38,3%).

Од Табелата 13. може да се забележи дека бројот на население на територијата на 4-те општини има постојан тренд на намалување во периодот 2005 - 2013 година, и притоа индексот 2013/2005 изнесува 0,9715, што значи дека бројот на вкупно населението се намалил за 2,85% во периодот 2005 - 2013 година. Населението е намалено во сите 4 општини. Најмало е намалувањето на населението во општина Битола (нема информации за намалувањето во руралниот дел) и изнесува 1.82%, додека најголемо е во општина Новаци со 9.83%. Во општина Могила населението се намалило за 5.98%, додека во Демир Хисар намалувањето изнесува 8.37%.

[2] Ги вклучува и податоците за урбаниот дел на Битола (градот Битола).

Табела 13. Население на територијата на 4-те општини кои го сочинуваат ЛАГ-от ПеЛАГонија по години (30.06.200X)

Општина	Вкупно								
	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Битола	94496	94313	94073	93823	93689	93585	93380	93070	92777
Демир Хисар	9336	9231	9131	9034	8931	8826	8734	8652	8555
Могила	6803	6737	6654	6596	6573	6542	6504	6451	6396
Новаци	3600	3554	3511	3473	3428	3386	3350	3298	3246
Вкупно на територијата на 4-те општини	**114235**	**113835**	**113369**	**112926**	**112621**	**112339**	**111968**	**111471**	**110974**

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Во Табелата 14. подолу е даден приказ на вкупното население на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија според возраста. Според податоците може да се забележи дека на територијата на ЛАГ-от најбројна поединачна возрасна група е 30 - 44 години со учество од 21,13%. Исто така се забележува дека бројот на население со возраст поголем од 60 години изнесува 1.235 жители (25,2%).

Табела 14. Вкупно население на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија според возраста, попис 2002

Општина	Вкупно	Возрасни групи (мажи и жени)						
		0-14	**15-29**	**30-44**	**45-59**	**60-74**	**75-85+**	**непозната возраст**
Битола	95.385	16.228	20.665	20.224	19.549	13.815	4.874	30
урбан дел	74.550	12.552	16.391	15.699	15.887	10.373	3.629	19
рурален дел	20.835	3.676	4.274	4.525	3.662	3.442	1.245	11
Демир Хисар	9.497	1.452	1.661	1.967	1.730	1.947	735	5
Могила	6.710	1.138	1.335	1.393	1.100	1.324	407	13
Новаци	3.549	491	621	693	609	803	332	0
Вкупно на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**40.591**	**6.757**	**7.891**	**8.578**	**7.101**	**7.516**	**2.719**	**29**

Извор: Државен завод за статистика, Попис, 2002.

Бидејќи не постојат податоци за урбаниот и руралниот дел на Битола (состојба 31.12.2013) направена е симулација со многу конзервативна претпоставка дека односот на урбано спрема рурално население во Општина Битола останал ист како во 2002 година (78,1% наспроти 21,9%). Податоците се прикажани во Табелата 15. подолу.

Табела 15. Вкупно население на територијата на ЛАГ-от според возраст, состојба 31.12.2013

Општина	Вкупно	Возрасни групи (мажи и жени)						
		0-14	**15-29**	**30-44**	**45-59**	**60-74**	**75-85+**	**непозната возраст**

Битола	92.647	13.445	18.400	19.548	21.065	14.291	5.896	2
урбан дел	72.357	10.500	14.370	15.266	16.451	11.161	4.604	1
рурален дел	20.290	2.945	4.030	4.282	4.614	3.130	1.292	1
Демир Хисар	8.502	1.063	1.582	1.581	1.934	1.502	839	1
Могила	6.372	1.051	1.248	1.230	1.401	850	588	4
Новаци	3.225	502	583	594	751	444	351	0
ВКУПНО на територијата на ЛАГ-от	**38.389**	**5561**	**7443**	**7687**	**8700**	**5926**	**3070**	**6**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014 и пресметки на авторите.

Од табелата може да се забележи дека според проценките и направената симулација во периодот 2002 - 2013 година бројот на вкупното население се намалил од 40.591 на 38.389, или вкупно за 2.202 жители. Голема е веројатноста дека бројот е уште поголем поради поголемата миграција на руралното население.

Од споредбата на двете табели може да се забележи дека возрасните групи на население до 44 години бележат пад, додека возрасните групи постари од 45 години бележат пораст во бројот на население освен за возрасната група 60 - 74 години која има обратен тренд и се намалува.

Табела 16. Вкупно население на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија според пол

Општина	Вкупно Мажи	Вкупно Жени	Вкупно
Битола	46.969	48.416	95.385
урбан дел	36.355	38.195	74.550
рурален дел	10.614	10.221	20.835
Демир Хисар	4.850	4.647	9.497
Могила	3.152	3.558	6.710
Новаци	1.847	1.702	3.549
ВКУПНО на територијата на ЛАГ-от	**20.463 (50,41%)**	**20.128 (49,59%)**	**40.591 (100%)**

Извор: Попис, 2002.

Од Табелата 16. погоре може да се забележи дека бројот на машко население на територијата на ЛАГ-от изнесува 20.463 жители (50,41%), и е малку поголем од бројот на женско население кое изнесува 20.128 жителки (49,59%). Обратна ситуација има само во општина Могила каде бројот на жени е поголем од бројот на мажи.

Во Табелата 17., направена е симулација при што е задржан истиот однос на урбано и рурално население во Општина Битола. Може да се забележи дека бројот на население се намалува во сите општини и тоа и за мажи и за жени (освен за машката популација во Општина Могила кое се зголемило). Евидентен е падот на женската популација во Општина Могила која на крајот од 2013 година е помалубројна од машката популација. Исто така се променил односот, при што бројот на жанската популација се намалил повеќе од машката и процентот на женско население на крајот од 2013 година изнесува 48,58%.

Табела 17. Проценка на населението, 31.12.2013

Општина	Вкупно Мажи	Вкупно Жени	Вкупно
Пелагониски регион	**116.289**	**115.824**	**232.113**
Битола	45.541	47.106	92.647
урбан дел	35.249	37.167	72.416
рурален дел	10.292	9.939	20.231
Демир Хисар	4.363	4.139	8.502
Могила	3.384	2.988	6.372
Новаци	1.669	1.556	3.225
ВКУПНО на територијата на ЛАГ-от	**19.708 (51,41%)**	**18.622 (48,58%)**	**38.330 (100%)**

Извор: Статистички годишник, 2014.

Во отсуство на податоци за урбаниот и руралниот дел на Општина Битола, во Табелата 18. подолу прикажан е бројот на вкупното население на територијата на 4-те општини според национална припадност.

Табела 18. Вкупно население на на територијата на 4-те општини според национална припадност

Општина	Вкупно	Македонци	Албанци	Турци	Роми	Власи	Срби	Бошњаци	Ост.
Република Македонија	**2.022.547**	**1.297.981**	**509.083**	**77.959**	**53.879**	**9.695**	**35.939**	**17.018**	**20.993**
Пелагониски регион	**238.136**	**204.471**	**11.689**	**7.527**	**7.268**	**2.341**	**869**	**2.627**	**1.344**
Битола	95.385	84.616	4.164	1.610	2.613	1.270	541	21	550
	100%	88,7%	4,36%	1,68%	2,74%	1,33%	0,56%	0,02%	0,57%
Демир Хисар	9.497	9.197	232	35	11	7	13	2	18
	100%	96,65%	2,44%	0,37%	0,12%	0,07%	0,14%	0,02%	0,19%
Могила	6.710	6.432	34	229	6	0	2	0	7
	100%	95,86%	0,51%	3,41%	0,09%	0%	0,03%	0%	0,1%
Новаци	3.549	3.490	21	27	0	1	7	0	3
	100%	98,01%	0,59%	0,76%	0%	0,028%	0,2%	0%	0,08%
На територијата на 4-те општини	**115.141**	**103.717**	**4.451**	**1.901**	**2.630**	**1.278**	**563**	**23**	**578**
	100%	**90.08%**	**3.87%**	**1.65%**	**2.28%**	**1.11%**	**0.49%**	**0.02%**	**0.50%**

Извор: Државен завод за статистика, Попис 2002 год.

Од Табелата 18. може да се забележи дека на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија најбројно е македонското население со 90%, па потоа следуваат албанското (3,87%), ромското (2,28%) и турското (1,65%) население.

Табела 19. Основни показатели за развојот на општините на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

Општина	Живородени	Вкупно умрени	Умрени доенчиња	Природен прираст	Склучени бракови	Разведени бракови
Република Македонија	**23.138**	**19.208**	**237**	**3.930**	**13.982**	**2.045**
Пелагониски регион	**2.246**	**2.836**	**27**	**- 590**	**1.426**	**213**
Битола	844	1.154	11	- 310	600	76
Демир Хисар	50	137	0	- 87	31	4
Могила	58	86	1	- 28	28	1
Новаци	32	68	0	- 36	22	1
На територијата на 4-те општини	**984**	**1445**	**12**	**-461**	**681**	**82**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Од Табелата 19. погоре може да се забележи дека природниот прираст во Пелагонискиот регион во 2013 година е негативен и изнесува -590 (-0,25%). Јасно се гледа дека најголем дел од негативниот прираст во регионот се должи на Општина Битола. Исто така може да се утврди дека негативниот прираст на територијата на 4-те општини објаснува најголем дел од негативниот прираст во Пелагонискиот регион. Ако се анализира ситуацијата во трите целосно рурални општини (Демир Хисар, Могила и Новаци), природниот прираст е негативен и изнесува вкупно -151 (-0,83%) во однос на проценетиот број на население од 18.099 жители. Може да се забележи дека ситуацијата е најнеповолна во Општините Демир Хисар (-1,02%) и Новаци (-1,11%).

Констатациите се потврдуваат со Табелата 20. Стапки на раѓања, умирања и бракови во 2013 година која е прикажана подолу. Од Табелата 20. може да се забележи дека Виталниот индекс (живородени на 100 умрени) за сите 4 општини е далеку под македонскиот просек. Исто така под националниот просек е бројот на живородени, а над националниот просек е бројот на умрени.

Загрижува фактот дека бројот на умрени доенчиња на 1.000 живородени во Битола (13) и Могила (17,2) е поголем од националниот просек (10,2). Бројот на разведени бракови на 1000 склучени е помал од националниот просек во сите 4 општини, а посебно е низок во општините Могила и Новаци.

Табела 20. Стапки на раѓања, умирања и бракови во 2013 година

Општини	живородени	умрени	природен прираст	склучени бракови	разведени бракови	Умрени доенчиња на 1000 живородени	Мртвородени на 100 живородени	Витален индекс (живородени на 100 ум-	Разведени бракови на 1000 склучени
	(на 1000 жители)								

							рени)	
Република Македонија	**11.2**	**9.3**	**1.9**	**6.8**	**1.0**	**10.2**	**0.8**	**120.5**	**146.3**
Битола	9.1	12.4	-3.3	6.5	0.8	13.0	0.8	73.1	126.7
Демир Хисар	5.8	16.0	-10.2	3.6	0.5	0.0	0.0	36.5	129.0
Могила	9.1	13.4	-4.4	4.4	0.2	17.2	1.7	67.4	35.7
Новаци	9.9	20.9	-11.1	6.8	0.3	0.0	3.1	47.1	45.5

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Во Табелите 21, 22, 23 и 24 што следуваат, се прикажани податоци за миграционите движења на територијата на 4-те општини кои влегуваат во состав на ЛАГ-от.

Табела 21. Вкупно доселени и отселени граѓани и миграционо салдо за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија по години

	Доселени			**Отселени**			**Миграционо салдо (МС)**		
	Вкупно доселени	**Доселени од друга општина**	**Доселени граѓани во РМ од други држави**	**Вкупно отселени**	**Отселени во друга општина**	**Отселени граѓани од РМ во други држави**	**Вкупно**	**МС во рамките на РМ**	**МС во/од РМ од / во други држави**
Битола	380	256	0	321	197	0	59	59	0
Демир Хисар	83	41	0	96	54	0	-13	-13	0
Могила	17	12	0	41	36	0	-24	-24	0
Новаци	15	14	0	21	20	0	-6	-6	0
2007	**495**	**323**	**0**	**479**	**307**	**0**	**16**	**16**	**0**
Битола	409	268	3	347	209	0	62	59	3
Демир Хисар	49	27	0	74	52	0	-25	-25	0
Могила	23	19	0	43	39	0	-20	-20	0
Новаци	17	16	0	26	25	0	-9	-9	0
2008	**498**	**330**	**3**	**490**	**325**	**0**	**8**	**5**	**3**
Битола	388	279	8	349	248	0	39	31	8
Демир Хисар	50	38	0	81	69	0	-31	-31	0
Могила	22	21	0	27	26	0	-5	-5	0
Новаци	10	9	0	16	15	0	-6	-6	0
2009	**470**	**347**	**8**	**473**	**358**	**0**	**-3**	**-11**	**8**
Битола	382	247	40	306	211	0	76	36	40
Демир	40	26	0	68	54	0	-28	-28	0

Хисар									
Могила	32	19	13	28	28	0	4	-9	13
Новаци	15	13	0	19	17	0	-4	-4	0
2010	**469**	**305**	**53**	**421**	**310**	**0**	**48**	**-5**	**53**
Битола	395	256	35	386	282	0	9	-26	35
Демир Хисар	46	30	0	65	49	0	-19	-19	0
Могила	46	32	7	42	35	0	4	-3	7
Новаци	32	24	8	30	30	0	2	-6	8
2011	**519**	**342**	**50**	**523**	**396**	**0**	**-4**	**-54**	**50**
Битола	448	300	20	398	269	1	50	31	19
Демир Хисар	46	33	0	51	38	0	-5	-5	0
Могила	25	19	3	67	64	0	-42	-45	3
Новаци	26	15	1	38	28	0	-12	-13	1
2012	**545**	**367**	**24**	**554**	**399**	**1**	**-9**	**-32**	**23**
Битола	356	216	36	304	200	0	52	16	36
Демир Хисар	27	21	0	47	41	0	-20	-20	0
Могила	31	24	3	52	48	0	-21	-24	3
Новаци	22	19	2	29	28	0	-7	-9	2
2013	**436**	**280**	**41**	**432**	**317**	**0**	**4**	**-37**	**41**

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Од Табелата 21. за миграционите движења на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија може да се забележи дека во периодот 2007 - 2013 година вкупното миграционото салдо по години е позитивно во 2007, 2008, 2010 и 2013, а негативно во 2009, 2011 и 2012. Може да се забележи дека вкупното миграциското салдо за периодот 2007 - 2013 за сите 4 општини е позитивно и изнесува +60. Но, ако се разгледаат поединачно општините може да се забележи јасен тренд на отселување од руралните средини. Имено, вкупното миграциското салдо за општина Битола за периодот 2007 - 2013 е позитивно и изнесува +347[3], додека за другите општини е изразено негативно и изнесува: за Демир Хисар изнесува -141, за Могила изнесува -104 и за Новаци изнесува -42.

Сепак податоците треба да се земат со резерва бидејќи бројот на отселени граѓани во други држави секоја година во табелата воглавно изнесува 0. Од друга страна познато е дека за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е карактеристично отселување во други држави заради печалбарство.

[3] Нема посебни податоци за урбаниот и руралниот дел на Битола.

Табела 22. Вкупно доселени и отселени граѓани и миграционо салдо за Република Македонија, по општини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

Општина	Доселени			Отселени			Миграционо салдо	
	Вкупно доселени	Доселени граѓани во рамките на Република Македонија[4]	Доселени граѓани во Република Македонија од други држави	Вкупно отселени	Отселени граѓани во рамките на Република Македонија	Отселени граѓани од Република Македонија во други држави	Вкупно	Миграционо салдо во рамките на Република Македонија
Република Македонија	**8.405**	**6.475**	**490**	**8.860**	**6.475**	**945**	**- 455**	**0**
Пелагониски регион	**922**	**565**	**212**	**837**	**692**	**0**	**85**	**- 127**
Битола	356	216	36	304	200	0	52	16
Демир Хисар	27	21	0	47	41	0	- 20	- 20
Могила	31	24	3	52	48	0	- 21	- 24
Новаци	22	19	2	29	28	0	- 7	- 9
На територијата на 4-те општини	**436**	**280**	**41**	**432**	**317**	**0**	**4**	**- 37**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Од Табелата 22. погоре може да се констатира дека вкупно за сите 4 општини кои припаѓаат на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија вкупното миграционо салдо за 2013 година е незначително позитивно (+4), додека за 3-те целосно рурални општини вкупното миграционо салдо е негативно и изнесува (-48). Исто така може да се забележи дека според податоците во табелата иселувањето е воглавно во рамките на државата.

Табела 23. Отселени граѓани на Република Македонија според полот и возраста, по општини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

Општина на поранешно место на живеење	Вкупно	Пол		Возраст			
		машки	женски	0 - 14	15 - 29	30 - 64	65 и повеќе
Република Македонија	**6.475**	**1.581**	**4.894**	**45**	**3.321**	**2.820**	**289**
Пелагониски регион	**692**	**166**	**526**	**1**	**364**	**296**	**31**
Битола	200	46	154	0	99	93	8

[4] Податоците се однесуваат на доселени-отселени граѓани во рамките на Република Македонија, но не се вклучени доселбите-отселбите во иста општина.

Демир Хисар	41	11	30	0	19	16	6
Могила	48	14	34	0	23	22	3
Новаци	28	12	16	0	12	11	5
На територијата на 4-те општини	**317**	**83**	**234**	**0**	**153**	**142**	**22**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Од Табелата 23. погоре може да се забележи дека вкупниот број на отселени лица од територијата на 4-те општини кои влегуваат во состав на ЛАГ-от ПеЛАГонија во 2013 година изнесувала 317 лица, од кои значително повеќе (73,8%) се жени. Гледано според возраста речиси подеднакво се отселуваат лица на возраст 15 - 29 години (153) и лица на возраст 30 - 64 години (142).

Табела 24. Отселени граѓани на Република Македонија според етничката припадност, по општини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

Општина на поранешно место на живеење	Вкупно	Етничка припадност								
		Македонци	Албанци	Турци	Роми	Власи	Срби	Бошњаци	оста-нати	непоз-нато
Република Македонија	**6.475**	**4.682**	**1.131**	**256**	**210**	**18**	**55**	**52**	**54**	**17**
Пелагониски регион	**692**	**542**	**68**	**31**	**37**	**3**	**0**	**6**	**5**	**0**
Битола	200	162	10	5	19	0	0	0	4	0
Демир Хисар	41	40	1	0	0	0	0	0	0	0
Могила	48	46	1	1	0	0	0	0	0	0
Новаци	28	28	0	0	0	0	0	0	0	0
На територијата на 4-те општини	**317**	**276**	**12**	**6**	**19**	**0**	**0**	**0**	**4**	**0**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Најмногу се отселиле Македонци (276), а потоа следуваат Роми (19), Албанци (10) и Турци (19). Кај македонците отселување се забележува од сите 4 општини додека другите етнички заедници воглавно се отселуваат од Општина Битола.

5.2 Економија и вработување

Според податоците од пописот од 2002 година, стапката на активност на територијата на 4-те општини кои го сочинуваат ЛАГ-от изнесувала 54,59%, стапката на вработеност 37,47%, додека стапката на невработеност изнесувала 31,36%.

Табела 25. Вкупно население на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија на возраст од 15 години и повеќе според активноста

Општина	Вкупно население	Вкупно население на возраст 15 год. и повеќе	Економски активни			Економски неактивни	Стапка на активност	Стапка на вработеност
			Сите	Вработени	Невработени			
Пелагониски плански регион	**238.136**	**195.094**	**104.016**	**62.551**	**41.465**	**91.078**	**53.32%**	**32.06%**
На територијата на 4-те општини	115.141	95.540	52.157	35.799	16.358	43.383	54.59%	37.47%
Битола	95.385	78.929	43.278	29.251	14.027	35.651	54.83%	37.06%
урбан дел	74.550	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд
рурален дел	**20.835**	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд
Демир Хисар	**9.497**	8.024	4.659	3.711	948	3.365	58.06%	46.25%
Могила	**6.710**	5.534	2.844	1.929	915	2.690	51.39%	34.86%
Новаци	**3.549**	3.053	1.376	908	468	1.677	45.07%	29.74%
Територија на 3-те целосно рурални општини	19.756	16.611	8.879	6.548	2.331	17.758	53.45%	39.42%
Територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**40.591**	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд

Извор: Државен завод за статистика, Попис, 2002

Бројот на невработени на територијата на 4-те општини што го сочинуваат ЛАГ-от ПеЛАГонија на 30.09.2014 изнесувал 8.595. Во табелата 26. подолу е дадена структура на невработените лица според образование.

Табела 26. Структурата на невработените лица според образование

Образование	Општина Битола	Општина Демир Хисар[5]	Општина Могила	Општина Новаци	Вкупно на територијата на 4-те општини
Без образование или со основно	2244	300	150	59	2753
Непотполно средно образование	1072	200	44	24	1340
Завршено средно образование	1912	485	98	47	2542
Више образование	325	22	7	1	355

[5] Состојба 31.10.2014

Високо образование	1316	137	20	29	1502
Магистри	92	6	4	0	102
Доктори на наука	1	0	0	0	1
ВКУПНО	**6962**	**1150**	**323**	**160**	**8595**

Извор: Агенција за вработување на РМ, АВРМ, Центар за вработување Битола, 30.09.2014

Може да се забележи дека АВРМ, Центар за вработување Битола, нема достапни податоци посебно за невработеноста во урбаниот и руралниот дел од Општина Битола. Поради тоа анализата на невработеноста е направена на територијата на 4-те општини што го сочинуваат ЛАГ-от ПеЛАГонија, односно ги вклучува и невработените од урбаниот дела на Општина Битола. Ако се земе последната достапна проценка на населението на територијата на 4-те општини кои го сочинуваат ЛАГ-от ПеЛАГонија од 31.12.2013 (Табела 15.) според која вкупното население изнесува 110.746, може да се заклучи дека бројот на невработени претставува 7,76% од вкупното население. Најголем дел од невработените се без образование или со основно образование 2.753 што претставува 32% од вкупниот број на невработени. Втората група ја сочинуваат невработени со завршено средно образование, вкупно 2.542, или приближно 29,6%. Бројот на невработени со високо образование е исто така значителен, и изнесува 1.502 или 17,5% од вкупниот број на невработени. Според последните достапни податоци за проценка на населението на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија од 31.12.2013 (Табела 15.), вкупното население на Општина Битола изнесува 92.647, и поточно во урбаниот дел 72.357 (78,1%), а во руралниот дел 20.290 (21,9%). Ако се земе тој однос на урбано/рурално население и при невработеноста, ова конзервативно сценарио покажува дека бројот на невработени на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 2.834 невработени, односно 7,38% вкупното проценето население на територијата на ЛАГ-от (31.12.2013) кое изнесува 38.389 жители.

Табела 27. Структура на невработеност според полот

Општина	Мажи	Жени	Вкупно
Битола	3581	3381	6962
Демир Хисар	633	517	1150
Могила	228	95	323
Новаци	86	74	160
Вкупно на територијата на 4-те општини	**4528**	**4067**	**8595**

Извор: Агенција за вработување на РМ, АВРМ, Центар за вработување Битола, 30.09.2014

Ако се разгледува структурата на невработените лица според полот на територијата на 4-те општини што го сочинуваат ЛАГ-от ПеЛАГонија, може да се забележи дека брјот на невработени мажи е поголем и изнесува 4.528, односно 52,7%, додека бројот на невработени жени изнесува 4.067 или 47,3%.

Табела 28. Старосната структура на невработените лица

Возраст	Општина Битола	Општина Демир Хисар	Општина Могила	Општина Новаци	Вкупно на територија та на 4-те

					општини
од 15 – 19 г.	103	25		2	130
од 20 – 24 г.	562	115		22	699
од 25 – 29 г.	953	164	110[6]	25	1252
од 30 – 34 г.	733	137		24	894
од 35 – 39 г.	630	139		16	785
од 40 – 44 г.	600	147	95[7]	11	853
од 45 – 49 г.	590	122		15	727
од 50 – 54 г.	660	116		10	786
од 55 – 59 г	919	104		15	1038
од 60 и повеќе години	1212	81	118[8]	20	1431
ВКУПНО	**6962**	**1150**	**323**	**160**	**8595**

Извор: Агенција за вработување на РМ, АВРМ, Центар за вработување Битола, 30.09.2014

Во табелата погоре е прикажана старосната структура на невработените лица на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија. Бидејќи за Општина Могила се добиени податоци само за возрасните групи 15-29, 30 - 44 и 45 - 64 години, направена е рекалкулација на податоците, и тоа: 1) најголем број на невработени лица се со старост 45-64 години и изнесува 3982 лица или приближно 46% од вкупниот број на неваботени лица; 2) Потоа следува бројот на невработени од страосната група 30 - 44 години која изнесува 2532 лица или приближно 29,5%; и 3) Бројот на невработени со старост 15 - 29 години изнесува приближно 24% од вкупниот број невработени.

Табела 29. Структура на невработеност според националната припадност

Национална припадност	**Општина Битола**	**Општина Демир Хисар**	**Општина Могила**	**Општина Новаци**	**Вкупно на територија та на 4-те општини**
Македонци	6044	1125	321	157	7647
Албанци	200	20	0	2	222
Турци	166	3	1	1	171
Роми	423	0	0	0	423
Срби	13	0	0	0	13
Власи	22	0	0	0	22
Други	94	2	1	0	97
ВКУПНО	**6962**	**1150**	**323**	**160**	**8595**

Извор: Агенција за вработување на РМ, АВРМ, Центар за вработување Битола, 30.09.2014

Според податоците презентирани во табелата погоре, може да се забележи дека најголем број од невработените лица се Македонци или 7.647, односно 89% од вкупниот број на невработени лица. Потоа следуваат 423 невработени лица од Ромска етничка припадност или 4,9% и 222 невработени Албанци или приближно 2,6%. Ако тоа се спореди со бројот на население според етничка припадност може да се забележи дека процентот на невработени Македонци (89%) е

[6] Ги опфаќа лицата на возраст 15 - 29 години
[7] Ги опфаќа лицата на возраст 30 - 44 години
[8] Ги опфаќа лицата на возраст 45 - 64 години

помал од нивното учество во населението (90%). Истото важи за Албанците, каде процентот на невработени Албанци (2,6%) е помал од нивното учество во населението (3,87%). Од друга страна бројот на невработени Роми (4,9%) е поголем од нивното учество во населението кое изнесува 2,28%.

Во отсуство на податоци по општини (со исклучок на податоците дадени во Табела 25., според податоците од Пописот 2002 година) во Табелата 30. што следи се дадени стапките на активност на населението на возраст на 15 години и повеќе, по региони, по години во периодот 2009 -2013.

Табела 30. Стапки на активност на населението на возраст на 15 години и повеќе по региони, по години

	Стапка на активност					Стапка на вработеност					Стапка на невработеност				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
Република Македонија	**56.7**	**56.9**	**56.8**	**56.5**	**57.2**	**38.4**	**38.7**	**38.9**	**39**	**40.6**	**32.2**	**32**	**31.4**	**31**	**29**
Вардарски регион	58.3	59.1	59.7	59.1	60.7	35.2	37.2	38	37.9	42.6	39.7	37	36.4	35.9	29.8
Источен регион	59.5	58.6	58.2	61.5	61	49.4	49	48.7	50.1	49.1	17	16.4	16.4	18.5	19.5
Југозападен регион	55.8	55.5	56.7	56.2	56.2	37.5	36.5	32.4	32.4	35.6	32.7	34.3	42.8	42.3	36.7
Југоисточен регион	69.6	69.9	71	70.7	69.9	59.6	61.9	64.4	60.9	56.8	14.4	11.5	9.3	13.8	18.8
Пелагониски регион	**63.8**	**63.8**	**63.9**	**62.8**	**64.4**	**42.6**	**42.4**	**43.8**	**46.9**	**50.1**	**33.2**	**33.6**	**31.4**	**25.3**	**22.2**
Полошки регион	46.1	46.7	43.9	44.5	46.6	33.5	32.3	30	29.3	31	27.3	30.8	31.8	34.2	33.6
Североисточен регион	56.9	58.3	53.7	52.1	54.2	20	21.7	21.7	24.6	29.9	64.8	62.8	59.6	52.8	44.9
Скопски регион	54.4	54.7	56.1	55.3	55.3	36.2	36.7	38.9	38	39.1	33.5	33	30.7	31.3	29.3

Извор: Државен завод за статистика

Податоците во Табелата 30. укажуваат на фактот дека во Пелагонискиот регион во периодот 2009 - 2013 година, стапката на активност и стапката на вработеност се поголеми од националниот просек, додека стапката на невработеност е поголема од националниот просек во 2009 и 2010 година, еднаква во 2011 и помала во 2012 и 2013 година.

Од табелата погоре може да се забележи дека во Пелагонискиот регион во периодот 2009 - 2013 година, стапката на активност и стапката на вработеност бележат пораст, додека стапката на невработеност бележи пад од 9,2%. Исто така може да се констатира дека во 2013 година стапката на невработеност во Пелагонискиот регион која изнесува 22,2% е трета после Југоисточниот (18,8%) и Источниот регион (19,5%) и помала од националниот просек кој изнесува 29%. Намалувањето на невработеноста во Пелагонискиот регион се должи на масовната регистрација на земјоделци во 2011 и 2012 година.

Според податоците на Државниот завод за статистика, бројот на активни деловни субјекти во 2012 година во 4-те општини кои ја сочинуваат територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 4.479 и

претставува 6% од вкупниот број на активни деловни субјекти во Република Македонија кој изнесува 74.424 и 52,9% од вкупниот број на деловни субјекти во Пелагонискиот плански регион. При тоа треба да се има во предвид дека тука влегуваат и деловните субјекти во урбаниот дел на Битола.

Табела 31. Структура на деловните субјекти според НКДВ 2 класификацијата, по општини во Пелагонискиот плански регион (состојба 31.12.2012)

Активни деловни субјекти по сектори	ВКУПНО	Земјоделство, шумарство и рибарство	Рударство и вадење на камен	Преработувачка индустрија	Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација
Република Македонија	**74.424**	**3.072**	**182**	**8.251**	**134**
Пелагониски регион	**8.468**	**649**	**24**	**857**	**7**
Територија на 4-те општини	**4.479**	**444**	**8**	**393**	**6**
Општина Битола	3.980	277	6	364	5
Општина Демир Хисар	257	34	2	23	0
Општина Могила	154	82	0	3	0
Општина Новаци	88	51	0	3	1

Активни деловни субјекти по сектори	Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпадни дејности за санација на околината	Градежништво	Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	Транспорт и складирање	Објекти за сместување и сервисни дејности со храна
Република Македонија	**321**	**4.541**	**27.307**	**6.445**	**4.611**
Пелагониски регион	**28**	**341**	**3.300**	**858**	**499**
Територија на 4-те општини	**16**	**178**	**1.630**	**441**	**277**
Општина Битола	12	163	1.498	388	244
Општина Демир	2	10	78	41	24

Хисар					
Општина Могила	1	3	36	9	7
Општина Новаци	1	2	18	3	2

Активни деловни субјекти по сектори	**Информации и комуникации**	**Финансиски дејност и дејности на осигурување**	**Дејности во врска со недвижен имот**	**Стручни,научни и технички дејности**	**Административни и помошни услужни дејности**
Република Македонија	**1.515**	**413**	**493**	**5.707**	**1.438**
Пелагониски регион	**119**	**25**	**39**	**516**	**136**
Територија на 4-те општини	**70**	**16**	**15**	**304**	**85**
Општина Битола	68	16	15	297	84
Општина Демир Хисар	1	0	0	6	1
Општина Могила	0	0	0	1	0
Општина Новаци	1	0	0	0	0

Активни деловни субјекти по сектори	**Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување**	**Образование**	**Дејности на здравствена и социјална заштита**	**Уметност, забава и рекреација**	**Други услужни дејности**
Република Македонија	**268**	**1.020**	**3.298**	**1.176**	**4.232**
Пелагониски регион	**23**	**118**	**422**	**119**	**388**
Територија на 4-те општини	**12**	**67**	**221**	**73**	**223**
Општина Битола	9	59	192	71	212
Општина Демир Хисар	1	4	18	2	10
Општина Могила	1	3	8	0	0
Општина Новаци	1	1	3	0	1

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник на Република Македонија, 2013

На територијата на 4-те општини што ја сочинуваат територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, од вкупно 4.479 активни деловни субјекти, секторот „Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли“ има најголем број на активни деловни субјекти (1.630); на второ место е секторот „Земјоделство, шумарство и рибарство“ со 444 деловни субјекти, додека на трето место е секторот „Транспорт и складирање“ со 441 активни деловни субјекти.

Доколку се разгледа истата статистика на крајот на 2013 година, бројот на активни деловни субјекти во 4-те општини кои ја сочинуваат територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се намалил за 27 деловни субјекти во однос на 2012 година и изнесува 4.452. Тоа претставува 6,24% од вкупниот број на активни деловни субјекти во Република Македонија кој исто така се намалил во однос на на 2012 година и изнесува 71.290. Тој изнесува 53,8% од вкупниот број на деловни субјекти во Пелагонискиот плански регион во 2013 година и покажува дека бројот на деловни субјекти на територијата на 4-те општини што го сочинуваат ЛАГ-от се намалил помалку отколку вкупниот број на деловни субјекти во Пелагонискиот регион кој се намалил од 8.468 на 8.268. При тоа треба да се има во предвид дека тука влегуваат и деловните субјекти во урбаниот дел на Битола.

Табела 32. Структура на деловните субјекти според НКДВ 2 класификацијата, по општини во Пелагонискиот плански регион (состојба 31.12.2013)

Активни деловни субјекти по сектори	**ВКУПНО**	**Земјоделство, шумарство и рибарство**	**Рударство и вадење на камен**	**Преработувачка индустрија**	**Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација**
Република Македонија	**71.290**	**2.866**	**164**	**7.918**	**132**
Пелагониски регион	**8.268**	**628**	**22**	**848**	**7**
Територија на 4-те општини	**4.452**	**433**	**10**	**402**	**7**
Општина Битола	3.957	266	8	368	6
Општина Демир Хисар	254	34	2	28	0
Општина Могила	159	86	0	2	0
Општина Новаци	82	47	0	4	1

Активни деловни субјекти по сектори	**Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управувањ**	**Градежништво**	**Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и**	**Транспорт и складирање**	**Објекти за сместување и сервисни дејности со храна**

	е со отпадни дејности за санација на околината		мотоцикли		
Република Македонија	**306**	**4.322**	**25.429**	**6.095**	**4.482**
Пелагониски регион	**29**	**328**	**3.153**	**809**	**498**
Територија на 4-те општини	**15**	**180**	**1.576**	**424**	**276**
Општина Битола	12	169	1.450	370	245
Општина Демир Хисар	2	7	76	40	22
Општина Могила	1	2	35	11	7
Општина Новаци	0	2	15	3	2

Активни деловни субјекти по сектори	**Информации и комуникации**	**Финансиски дејност и дејности на осигурување**	**Дејности во врска со недвижен имот**	**Стручни,научни и технички дејности**	**Административни и помошни услужни дејности**
Република Македонија	**1.446**	**390**	**485**	**5.817**	**1.514**
Пелагониски регион	**107**	**24**	**42**	**546**	**147**
Територија на 4-те општини	**71**	**15**	**21**	**317**	**91**
Општина Битола	69	15	21	309	90
Општина Демир Хисар	1	0	0	7	1
Општина Могила	1	0	0	1	0
Општина Новаци	0	0	0	0	0

Активни деловни субјекти по сектори	**Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување**	**Образование**	**Дејности на здравствена и социјална заштита**	**Уметност, забава и рекреација**	**Други услужни дејности**

Република Македонија	**258**	**1.025**	**3.315**	**1.179**	**4.147**
Пелагониски регион	**23**	**118**	**428**	**133**	**378**
Територија на 4-те општини	**12**	**64**	**227**	**83**	**228**
Општина Битола	9	55	198	80	217
Општина Демир Хисар	1	5	18	2	8
Општина Могила	1	3	8	0	1
Општина Новаци	1	1	3	1	2

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник на Република Македонија, 2014

На територијата на 4-те општини што ја сочинуваат територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, од вкупно 4.452 активни деловни субјекти во 2013 година, секторот „Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли“ има најголем број на активни деловни субјекти (1.576); на второ место е секторот „Земјоделство, шумарство и рибарство“ со 433 деловни субјекти, додека на трето место е секторот „Транспорт и складирање“ со 424 активни деловни субјекти, што е идентично со ситуацијата во 2012 година.

Табела 33. Број на активни деловни субјекти според големина по општини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија (состојба 31.12.2012)

	Вкупно	**микро**	**мали**	**средни**	**големи**
Република Македонија	**74.424**	**53.117**	**20.341**	**631**	**335**
	100.00%	71.37%	27.33%	0.85%	0.45%
Територија на 4-те општини	**4.479**	**3.261**	**1.168**	**34**	**16**
	100.00%	**72.81%**	**26.08%**	**0.76%**	**0.36%**
Општина Битола	**3.980**	2.870	1.064	31	15
	100.00%	72.11%	26.73%	0.78%	0.38%
Општина Демир Хисар	**257**	178	76	2	1
	100.00%	69.26%	29.57%	0.78%	0.39%
Општина Могила	**154**	135	19	0	0
	100.00%	87.66%	12.34%	0.00%	0.00%
Општина Новаци	**88**	78	9	1	0
	100.00%	88.64%	10.23%	1.14%	0.00%

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник на Република Македонија, 2013

Табела 34. Број на активни деловни субјекти според големина по општини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија (состојба 31.12.2013)

	Вкупно	**микро**	**мали**	**средни**	**големи**
Република Македонија	**71.290**	**49.935**	**20.241**	**683**	**431**

	100.00%	**70.04%**	**28.39%**	**0.96%**	**0.60%**
Територија на 4-те општини	**4.452**	**3.228**	**1.171**	**34**	**19**
	100.00%	**72.51%**	**26.30%**	**0.76%**	**0.43%**
Општина Битола	**3.957**	2.837	1.070	31	19
	100.00%	71.70%	27.04%	0.78%	0.48%
Општина Демир Хисар	**254**	181	70	3	0
	100.00%	71.26%	27.56%	1.18%	0.00%
Општина Могила	**159**	141	18	0	0
	100.00%	88.68%	11.32%	0.00%	0.00%
Општина Новаци	**82**	69	13	0	0
	100.00%	84.15%	15.85%	0.00%	0.00%

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник на Република Македонија, 2014

Процентот на микро претпријатија на територијата на 4-те општини кои го сочинуваат ЛАГ-от во 2013 година изнесува 72,51% и е поголем од националниот просек (70%), додека процентот на мали, средни и големи деловни субјекти е помал од соодветниот национален просек. Исто така може да се забележи дека големи деловни субјекти има само во Општина Битола (19), додека средни има во Општините Битола (31) и Демир Хисар (3). Во општините Могила и Новаци доминираат микро деловни субјекти со приближно 89% односно 84%.
Доколку се направи споредба помеѓу 2012 и 2013 година ќе се забележи дека нема некоја значителна промена. Бројот на деловни субјекти се намалил во сите општини, а се зголемил само во Могила, од 154 на 159, и тоа кај деловни субјекти со микро големина. Во општина Новаци се намалил бројот на микро, а се зголемил бројот на мали деловни субјекти. Во Битола се зголемил бројот на големи деловни субјекти од 15 на 19, што е веројатно последица на нови инвестиции, бидејќи бројот на средни деловни субјекти останал ист (31). Во Демир Хисар се намалил бројот на мали, а се зголемил бројот на микро и средни деловни субјекти.

5.3 Земјоделство

Земјоделското производство е од големо значење за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија. Со рамничарскиот и ридско планинскиот релјеф во голема мера се одредува карактерот на земјоделското производство во кое преовладува: 1) сточарството (говедарство, овчарство, козарство и свињарство), живинарството (кокошки) и пчеларство; 2) полјоделство: житни култури (пченица, јачмен, рж, овес и пченка), индустриски култури (сончоглед, маслена репа, тутун, шеќерна репа и друго), фуражните култури (пченка силажа, луцерка, еспарзета, сточен грашок, граорица, вештачки ливади и др.), нивските култури (компир, бостан, грав и друго), градинарските (домат, пиперка, кромид, зелка и др.), овоштарството (јаболко, праски, кајсии, сливи, вишни и друго), лозарството (вински и трпезни сорти).
Вкупното земјоделско земјиште на територијата на Општина Битола изнесува 106.196 ха, од кои обработливо земјиште со 36.897 ха и пасишта со 69.078 ха. Општина Демир Хисар располага со вкупна земјоделска површина од 18.828 ха, од тоа: вкупна обработлива површина од 7.201 ха и пасишта 11.627 ха. Вкупната земјоделска површина во општина Могила изнесува 9.730 ха од кои најголем дел отпаѓа на обраболиво земјиште 9.498 ха, а мал дел на пасишта 232 ха. Земјоделската површина во општина Новаци изнесува 11.226 ха, од кои на обработлива површина отпаѓа 8.222 ха, а на пасишта 2.998 ха.

Табела 36. Земјоделски површини по категории на користење на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија (ха), 2013

	Земјоделска површина	Обработлива површина					Пасишта
		Вкупно	ораници и бавчи	овош-тарници	лозја	ливади	
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**1.260.336**	**508.546**	**412.972**	**15.212**	**21.497**	**58.865**	**751.187**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	629.806	41.329	34.026	1.381	4.642	1.280	588.262
Индивидуални земјоделски стопанства	630.530	467.217	378.946	13.831	16.855	57.585	162.925
Пелагониски плански регион	**266.072**	**115.191**	**95.858**	**3.865**	**980**	**14.488**	**150.404**
Битола	106.196	36.897	32.046	380	300	4.171	69.078
урбан дел	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд
рурален дел	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд
Демир Хисар	18.828	7.201	5.208	82	30	1.881	11.627
Могила	9.730	9.498	8.358	6	83	1.051	232
Новаци	11.226	8.222	7.479	3	20	720	2.998
Територија на 4-те општини	**145.980**	**61.818**	**53.091**	**471**	**433**	**7.823**	**83.935**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Од вкупната земјоделска површина на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија на обработлива површина отпаѓаат 42,34%, а на пасишта 57,5%. Од вкупната обработлива површина најголем дел отпаѓа на ораници и бавчи (85,9%), а потоа следуваат ливади (12,6%).

Вкупната обработлива површина на територијата на ЛАГ-от изнесува 53,7% од вкупната обработлива површина во Пелагонискиот плански регион, и 12,1% од вкупната обработлива површина во државата.

Од ова може да се заклучи дека земјоделството на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, дава големи можности за развој на стопанството, што би придонело до отварање на нови работни места, остварување на финансиски прилив на територијата и остварување на подобар стандард на живот на населението во руралните средини.

Во табелите што следуваат се дадени податоци за производство на одредени земјоделски култури.

Табела 37. Површина и производство на жита на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Пченица				'Рж			
	површина (ха)		производство		површина (ха)		производство	
	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**81.756**	**80.980**	**258.960**	**3.198**	**3.760**	**3.758**	**8.898**	**2.368**

Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	13.993	13.217	45.559	3.447	50	48	137	2.857
Индивидуални земјоделски стопанства	67.763	67.763	213.401	3.149	3.710	3.710	8.761	2.361
Пелагониски плански регион	**25.975**	**25.975**	**86.474**	**3.329**	**79**	**79**	**158**	**2.005**
Битола	10.705	10.705	40.141	3.750	6	6	13	2.225
Демир Хисар	1.040	1.040	3.078	2.960	5	5	10	2.082
Могила	2.734	2.734	8.386	3.067	2	2	4	2.033
Новаци	1.627	1.627	5.377	3.305	8	8	24	3.013
Територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**16.106**	**16.106**	**56.982**	**3.538**	**21**	**21**	**52**	**2.473**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Производството на пченица на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 56.982 тони и претставува 65,9% од вкупното производство на пченица во Пелагонискиот регион и 22% од вкупното производство на пченица во државата.

Табела 38. Производство на пченица на територијата на Пелагонискиот регион по години, вкупно во тони

	Пченица								
	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Република Македонија	333880	293326	218076	291719	271117	243137	256103	214963	258960
Пелагониски регион	117185	88866	84552	94692	89954	61932	87042	76734	86474

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Имајќи во предвид дека производството на пченица на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува речиси 66% од производството во Пелагонискиот регион, во Табелата 38. погоре како апроксимација за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е претставено производството на пченица на територијата на Пелагонискиот регион по години, во периодот 2005 - 2013 година. Просечното производство на пченица во Пелагонискиот регион во текот на периодот 2005 - 2013 година изнесува 87.492 т/година.

Табела 39. Површина и производство на жита на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Јачмен				**Пченка**			
	површина (ха)		**производство**		**површина (ха)**		**производство**	
	засеана	**ожнеана**	**вкупно во тони**	**кг/ха**	**засеана**	**ожнеана**	**вкупно во тони**	**кг/ха**
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**42.234**	**41.944**	**125.565**	**2.994**	**31.032**	**31.028**	**131.043**	**4.223**

Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	5.044	4.779	12.957	2.711	3.204	3.201	15.328	4.789
Индивидуални земјоделски стопанства	37.190	37.165	112.608	3.030	27.828	27.827	115.715	4.158
Пелагониски плански регион	**9.452**	**9.452**	**28.207**	**2.984**	**3.417**	**3.417**	**16.692**	**4.885**
Битола	3.196	3.196	9.355	2.927	1.968	1.968	11.992	6.094
Демир Хисар	363	363	1.069	2.946	427	427	1.430	3.348
Могила	1.535	1.535	4.765	3.104	200	200	738	3.690
Новаци	885	885	3.008	3.399	142	142	577	4.062
Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**5.979**	**5.979**	**18.198**	**3.044**	**2.737**	**2.737**	**14.737**	**5.384**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Од Табелата 39. може да се забележи дека на територијата на ЛАГ-от се произведуваат 18.198 т јачмен и 14.737 т пченка. Производството на јачмен претставува 64,5% од производството на јачмен во Пелагонискиот регион, или 14,5% од вкупното производство на јачмен во државата, додека производството на пченка изнесува 88,9% од вкупното производство во Пелагонискиот регион и 11,2% од производството на ниво на држава.

Табела 40. Производство на пченка на територијата на Пелагонискиот регион по години, вкупно во тони

	Пченка								
	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Република Македонија	148234	147494	118378	127125	154237	129045	126096	115928	131043
Пелагониски	18818	17835	12101	15544	21355	16897	14618	11283	16692

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Имајќи во предвид дека производството на пченка на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува речиси 89% од производството во Пелагонискиот регион, во Табелата 40. погоре како апроксимација за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е претставено производството на пченка на територијата на Пелагонискиот регион по години, во периодот 2005 - 2013 година. Просечното производство на пченка во текот на периодот 2005 - 2013 година изнесува 16.127 т/година.

Ако се имаат во предвид податоците презентирани во претходните табели може да се заклучи дека територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија има извонредно важно место во производството на житни култури во државата.

Табела 41. Површина и производство на индустриски растенија на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Сончоглед		**Тутун**	
	површина (ха)	**производство**	**површина (ха)**	**производство**

	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**2.481**	**2.458**	**3.832**	**1.559**	**19.178**	**19.178**	**27.859**	**1.453**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	1.500	1.477	2.713	1.837	10	10	6	600
Индивидуални земјоделски стопанства	981	981	1.120	1.141	19.168	19.168	27.853	1.453
Пелагониски плански регион	**1.522**	**1.522**	**2.558**	**1.681**	**10.496**	**10.496**	**13.746**	**1.310**
Битола	1.340	1.340	2.335	1.742	861	861	961	1.116
Демир Хисар	1	1	1	1.280	751	751	963	1.282
Могила	60	60	77	1.275	849	849	1.135	1.337
Новаци	27	27	38	1.410	239	239	311	1.303
Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**1.428**	**1.428**	**2.451**	**1.716**	**2.700**	**2.700**	**3.370**	**1.248**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Претходната Табела 41. покажува дека на територијата на ЛАГ-от се произведува 95,8% од производството на сончоглед во Пелагонискиот регион и речиси 64% од вкупното производство во државата. Најголемиот дел од тоа производство е на територијата на Општина Битола. На производството на тутун на територијата на ЛАГ-от отпаѓа 12% од вкупното производство во државата.

Табела 42. Производство на тутун на територијата на Пелагонискиот регион по години, вкупно во тони

	Тутун								
	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Република Македонија	27691	25036	22056	17087	24122	30280	26537	27333	27859
Пелагониски	13613	11922	10371	8638	11783	13977	11469	12836	13746

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Имајќи во предвид дека производството на тутун на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува речиси четвртина од производството во Пелагонискиот регион, во Табелата 42. погоре како апроксимација за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е претставено производството на тутун на територијата на Пелагонискиот регион по години, во периодот 2005 - 2013 година. Просечното производство на тутун во Пелагонискиот регион во текот на периодот 2005 - 2013 година изнесува 12.039 т/година.

Табела 43. Површина и производство на градинарски растенија на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Компир				Кромид			
	површина (х)		производство		површина - хектари		производство	
	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**13.477**	**13.474**	**189.590**	**14.071**	**3.499**	**3.490**	**50.787**	**14.552**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	10	10	79	7.940	0	0	0	0
Индивидуални земјоделски стопанства	13.467	13.464	189.510	14.075	3.499	3.490	50.787	14.552
Пелагониски плански регион	**1.401**	**1.401**	**22.190**	**15.838**	**657**	**657**	**11.674**	**17.768**
Битола	500	500	8 319	16.637	211	211	3.609	17.105
Демир Хисар	196	196	2 562	13.069	56	56	817	14.598
Могила	48	48	709	14.761	68	68	1.207	17.751
Новаци	36	36	513	14.239	29	29	235	8.096
Територија на ЛАГ-от ЛеЛАГонија	**780**	**780**	**12.101**	**15.515**	**364**	**364**	**5.868**	**16.122**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Од Табелата 43 може да се констатира дека на територијата на ЛАГ-от се произведува 6,4% од вкупното производство на компир во државата и 11,6% од вкупното производство на кромид. Притоа најголем дел од производството на компир е во Битола и Демир Хисар, а на кромид во Битола и Могила.

Табела 44. Производство на компир на територијата на Пелагонискиот регион по години, вкупно во тони

	Компир								
	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Република Македонија	186653	188146	179729	187754	204717	200125	192675	168859	189590
Пелагониски	28305	22642	26447	26288	25100	24608	20729	21773	22190

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Имајќи во предвид дека производството на компир на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува речиси 55% од производството во Пелагонискиот регион, во табелата погоре како апроксимација за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е претставено производството на компир на територијата на Пелагонискиот регион по години, во периодот 2005 - 2013 година. Просечното производство на компир во текот на периодот 2005 - 2013 година изнесува 24.231 т/година.

Табела 45. Производство на кромид на територијата на Пелагонискиот регион по години, вкупно во тони

	Кромид								
	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Република Македонија	38465	33853	33524	34934	41863	47432	44540	43732	50787
Пелагониски	6415	5817	8225	9488	11117	12205	11076	12188	11674

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Имајќи во предвид дека производството на кромид на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува околу 50% од производството во Пелагонискиот регион, во Табелата 45 погоре како апроксимација за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е претставено производството на кромид на територијата на Пелагонискиот регион по години, во периодот 2005 - 2013 година. Просечното производство на кромид во текот на периодот 2005 - 2013 година изнесува 9.800 т/година.

Табела 46. Површина и производство на градинарски растенија на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Лук				**Грав-чист посев**			
	површина (ха)		**производство**		**површина (ха)**		**производство**	
	засеана	**ожнеана**	**вкупно во тони**	**кг/ха**	**засеана**	**ожнеана**	**вкупно во тони**	**кг/ха**
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**928**	**920**	**4.134**	**4.493**	**4.608**	**4.607**	**5.127**	**1.113**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**1**	**1.000**
Индивидуални земјоделски стопанства	**928**	**920**	**4.134**	**4.493**	**4.607**	**4.606**	**5.126**	**1.113**
Пелагониски плански регион	**139**	**139**	**1.518**	**10.921**	**571**	**571**	**739**	**1.139**
Битола	49	49	488	9.969	181	181	213	1.174
Демир Хисар	10	10	121	12.092	65	65	89	1.374
Могила	37	37	501	13.551	28	28	36	1.280
Новаци	3	3	30	10.040	26	26	20	770
Територија на ЛАГ-от ЛеЛАГонија	**99**	**99**	**1140**	**11.524**	**300**	**300**	**358**	**1.193**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Од Табелата 46. може да се констатира дека на територијата на ЛАГ-от се произведува 75% од вкупното производство на лук на ниво на Пелагониски регион и 27,6% на ниво на држава и 48,4% од вкупното производство на грав - чист посев на ниво на Пелагониски регион и 7% на ниво на држава. Од табелата може да се забележи дека има значително производство на лук во Општините Могила и Битола кое изнесува приближно 12% во секоја од двете општини, од вкупното производство во државата.

Табела 47. Површина и производство на градинарски растенија на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Грашок - зрно				Зелка			
	површина - хектари		производство		површина - хектари		производство	
	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**1.031**	**1.030**	**2.078**	**2.017**	**4.491**	**4.482**	**119.662**	**26.698**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	0	0	0	0	24	24	848	35.317
Индивидуални земјоделски стопанства	1.031	1.030	2.078	2.017	4 467	4.458	118.814	26.652
Пелагониски плански регион	**46**	**46**	**126**	**2.730**	**269**	**269**	**4.609**	**17.133**
Битола	16	16	52	3.256	103	103	1.969	19.114
Демир Хисар	2	2	6	2.750	9	9	151	16.750
Могила	4	4	12	3.000	10	10	175	17.546
Новаци	1	1	3	2.700	10	10	185	18.532
Територија на ЛАГ-от ЛеЛАГонија	**23**	**23**	**72**	**3.143**	**132**	**132**	**2.480**	**18.790**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Производството на грашок во зрно изнесува 3,5% од вкупното производство во државата, односно 57% од производството во Пелагонискиот регион. Најголем дел од производството на грашок во зрно на територијата на ЛАГ-от отпаѓа на Општина Битола.

Производството на зелка изнесува 2,1% од вкупното производство во државата, односно 53,8% од производството во Пелагонискиот регион. Најголем дел од производството на зелка на територијата на ЛАГ-от отпаѓа на Општина Битола.

Табела 48. Површина и производство на градинарски растенија на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Домати				Пиперки			
	површина (ха)		производство		површина (ха)		производство	
	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**5.478**	**5.457**	**130.960**	**23.999**	**8.511**	**8.501**	**152.153**	**17.898**

Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	69	54	1.585	29.351	25	25	1.044	41.744
Индивидуални земјоделски стопанства	5.409	5.403	129.375	23.945	8 486	8.476	151.110	17.828
Пелагониски плански регион	**496**	**496**	**6.837**	**13.785**	**2.248**	**2.248**	**36.752**	**16.349**
Битола	177	177	2.612	14.759	420	420	6.534	15.557
Демир Хисар	32	32	409	12.784	155	155	2.768	17.858
Могила	45	45	621	13.800	327	327	5.991	18.320
Новаци	37	37	434	11.724	107	107	1.705	15.938
Територија на ЛАГ-от ЛеЛАГонија	**291**	**291**	**4.076**	**14.008**	**1.009**	**1.009**	**16.998**	**16.846**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Табелата 48 погоре покажува дека производството на домати и пиперки е исто така значајно на територијата на ЛАГ-от. Производството на домати изнесува 60% од производството во Пелагонискиот регион и 5,2% од производството во државата. Производството на пиперки изнесува 46,3% од производството во Пелагонискиот регион и 11,2% од производството во државата. Може да се забележи дека има значително производство на домати и пиперки во Битола и пиперки во Могила.

Табела 49. Производство на пиперки на територијата на Пелагонискиот регион по години, вкупно во тони

	Пиперки								
	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Република Македонија	127472	140905	140558	141729	154771	168150	153842	166247	152153
Пелагониски	18461	21599	26878	26450	37293	38523	34747	37317	36752

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Имајќи во предвид дека производството на пиперки на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува речиси 46,3% од производството во Пелагонискиот регион и 11,2% од производството во целата држава, во Табелата 49. погоре како апроксимација за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е претставено производството пиперки на територијата на Пелагонискиот регион по години, во периодот 2005 - 2013 година. Просечното производство на пиперки во текот на периодот 2005 - 2013 година изнесува 30.891 т/година.

Табела 50. Површина и производство на градинарски растенија на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Краставици				**Бостан**			
	површина (ха)		**производство**		**површина (ха)**		**производство**	
	засеана	**ожнеана**	**вкупно во тони**	**кг/ха**	**засеана**	**ожнеана**	**вкупно во тони**	**кг/ха**

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**1.214**	**1.213**	**36.834**	**30.366**	**5 598**	**5.586**	**128.417**	**22.989**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	20	20	558	27.875	102	92	1.142	12.413
Индивидуални земјоделски стопанства	1.194	1 193	36.277	30.408	5 496	5.494	127.275	23.166
Пелагониски плански регион	**110**	**110**	**1.606**	**14.602**	**592**	**592**	**13.384**	**22.609**
Битола	60	60	929	15.488	83	83	1.809	21.796
Демир Хисар	6	6	81	13.540	2	2	40	20.100
Могила	22	22	292	13.273	153	153	3.460	22.611
Новаци	4	4	55	13.800	72	72	1.526	21.190
Територија на ЛАГ-от ЛеЛАГонија	**92**	**92**	**1.358**	**14.758**	**310**	**310**	**6.834**	**22.047**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Производството на бостан на територијата на ЛАГ-от изнесува 51% од вкупното производство во Пелагонискиот регион и 5,3% од производството на ниво на државата. Повеќе од половината на производството на бостан на територијата на ЛАГ-от е во Могила, кое сочинува 2,7% од производството на ниво на државата.

Табела 51. Површина и производство на фуражни растенија на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Луцерка				**Граор - сено**			
	површина (ха)		**производство**		**површина (ха)**		**производство**	
	засеана	**ожнеана**	**вкупно во тони**	**кг/ха**	**засеан а**	**ожнеана**	**вкупно во тони**	**кг/ха**
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**19.404**	**19.350**	**113.195**	**5.850**	**2.178**	**2.173**	**6.759**	**3.111**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	1.576	1.522	9.873	6.487	29	29	153	5.290
Индивидуални земјоделски стопанства	17.828	17.828	103.322	5.795	2 149	2.144	6.606	3.081
Пелагониски плански регион	**3.628**	**3.628**	**20.728**	**5.713**	**151**	**151**	**400**	**2.649**
Битола	1.801	1.801	11.437	6.350	80	80	214	2.677
Демир Хисар	201	201	1.091	5.430	10	10	29	2.910
Могила	387	387	2.221	5.740	17	17	51	3.018
Новаци	143	143	711	4.973	3	3	8	2.567
Територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**2.532**	**2.532**	**15.461**	**6.106**	**110**	**110**	**302**	**2.745**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

На територијата на ЛАГ-от има значително производство на фуражни растенија, пред се крмна пченка и луцерка. Речиси целото производството на крмна пченка во Пелагонискиот регион е на територијата на ЛАГ-от (99%) и тоа речиси целосно во општина Битола, односно изнесува 63,6% од производството во државата. Производството на луцерка изнесува 74,6% од производството во Пелагонискиот регион и 13,7% од производството во државата. Најголемиот дел е во Општина Битола.

Табела 52. Површина и производство на фуражни растенија на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Добиточен грашок-сено				Крмна пченка			
	површина (ха)		производство		површина (ха)		производство	
	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха	засеана	ожнеана	вкупно во тони	кг/ха
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**1.527**	**1.526**	**4.468**	**2.928**	**2.816**	**2.814**	**63.732**	**22.648**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	439	439	1.121	2.554	1.274	1.273	40.895	32.125
Индивидуални земјоделски стопанства	1.088	1.087	3.347	3.079	1.542	1.541	22.837	14.820
Пелагониски плански регион	**70**	**70**	**188**	**2.686**	**1.322**	**1.322**	**41.032**	**31.038**
Битола	44	44	116	2.636	1.247	1.247	39.359	31.563
Демир Хисар	0	0	0	0	**0**	**0**	**0**	**0**
Могила	0	0	0	0	43	43	1.183	27.517
Новаци	0	0	0	0	0	0	0	0
Територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**44**	**44**	**116**	**2.636**	**1.290**	**1.290**	**40.542**	**31.428**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Табела 53. Површина на ливади и пасишта и производство на сено на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Ливади			Пасишта		
	користена површина (ха)	производство		користена површина (ха)	производство	
		вкупно во тони	кг/ха		вкупно во тони	кг/ха
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**58.865**	**94.227**	**1.601**	**751.187**	**522.970**	**696**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	1.280	2.096	1.638	588.262	391.298	665
Индивидуални земјоделски стопанства	57.585	92.131	1.600	162.925	131.672	808
Пелагониски плански регион	**12.560**	**32.278**	**2.570**	**149.642**	**117.016**	**782**
Битола	4.171	9.602	2.302	69.078	53.827	779
Демир Хисар	1.881	4.466	2.374	11.627	7.654	658
Могила	1.051	3.079	2.929	232	213	917

Новаци	720	1.769	2.457	2.998	2.515	839
Територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**7.823**	**18.916**	**2.418**	**83.935**	**64.209**	**765**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Од Табелата 53 може да се забележи дека производството сено на ливади и пасишта е значително на територијата на ЛАГ-от. Евидентно е дека површините под ливади изнесуваат 13,3% од вкупните површини под ливади во државата, а на нив се прозведува 20% од вкупното производство на сено од ливади во државата што покажува дека продуктивноста е значително поголема од просекот на ниво на држава. Производството на сено од пасишта изнесува 12,3% од вкупното на ниво на држава и најголемиот дел отпаѓа на Општина Битола.

Табела 54. Број на овошни стебла и производство на овошје на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Цреши				Вишни			
	број на стебла		производство		број на стебла		производство	
	вкупно	родни	вкупно во тони	кг по стебло	вкупно	родни	вкупно во тони	кг по стебло
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**220.153**	**194.698**	**6.037**	**31**	**858.692**	**723.653**	**8.867**	**12**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	29.979	22.429	394	18	570.983	471.360	4.272	9
Индивидуални земјоделски стопанства	190.174	172.269	5.643	33	287.709	252.293	4.595	18
Пелагониски плански регион	**31.428**	**18.727**	**759**	**40**	**136.909**	**131.137**	**958**	**7,3**
Битола	6.394	6.324	253	40	111.621	105.916	706	7
Демир Хисар	2.140	2.125	83	39	1.442	1.430	27	19
Могила	75	75	3	34	60	50	1	19
Новаци	214	199	8	42	158	148	3	20
Територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**8.823**	**8.723**	**347**	**40**	**113.281**	**107.544**	**737**	**7**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Производството на вишни на територијата на ЛАГ-от изнесува 76,9% од производството во Пелагонискиот регион и 8,3% на ниво на држава. Најголемиот дел од производството на вишни е во Општина Битола.

Табела 55. Производство на вишни на територијата на Пелагонискиот регион по години, вкупно во тони

	Вишни								
	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Република Македонија	5532	6037	7034	8832	8684	5207	6514	8127	8867
Пелагониски	1041	759	1419	1800	1636	1490	1253	1342	958

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Имајќи во предвид дека производството на вишни на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува речиси 77% од производството во Пелагонискиот регион и 8,3% од производството во целата држава, во табелата погоре како апроксимација за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е претставено производството на вишни на територијата на Пелагонискиот регион по години, во периодот 2005 - 2013 година. Просечното производство на вишни во текот на периодот 2005 - 2013 година изнесува 1.300 т/година.

Табела 56. Број на овошни стебла и производство на овошје на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Јаболка				Круши			
	број на стебла		производство		број на стебла		производство	
	вкупно	родни	вкупно во тони	кг по стебло	вкупно	родни	вкупно во тони	кг по стебло
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**4.466.957**	**4.384.971**	**112.929**	**26**	**387.217**	**372.263**	**7.265**	**20**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	**214.367**	**214.117**	**2.077**	**10**	**4.970**	**1.720**	**23**	**14**
Индивидуални земјоделски стопанства	**4.252.590**	**4.170.854**	**110.852**	**27**	**382.247**	**370.543**	**7.242**	**20**
Пелагониски плански регион	**3.002.945**	**2.937.288**	**77.975**	**27**	**51.313**	**50.545**	**985**	**20**
Битола	116.190	108.600	2.924	27	10.700	10.610	248	23
Демир Хисар	18.080	17.850	534	30	4.700	4.695	117	25
Могила	3.750	3.705	109	29	770	770	19	25
Новаци	2.553	2.445	61	25	816	805	19	24
Територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**140.573**	**132.600**	**3.628**	**27**	**16.986**	**16.880**	**404**	**24**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Производството на јаболка на територијата на ЛАГ-от е помало и изнесува 3,2%, додека на круши 5,6% од вкупното производство на ниво на државата.

Табела 57. Број на овошни стебла и производство на овошје на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Сливи				Ореви			
	број на стебла		производство		број на стебла		производство	
	вкупно	родни	вкупно во тони	кг по стебло	вкупно	родни	вкупно во тони	кг по стебло
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**1.678.682**	**1.539.433**	**38.902**	**25**	**185.099**	**167.266**	**5.467**	**33**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	51.986	37.836	565	15	1.680	330	5	14
Индивидуални земјоделски стопанства	1.626.696	1.501.597	38.336	26	183.419	166.936	5.462	33

Пелагониски плански регион	**186.180**	**178.201**	**6.973**	**39**	**23.398**	**21.116**	**1.245**	**59**
Битола	31.320	28.530	1.283	45	6.060	5.347	318	59
Демир Хисар	39.660	39.020	1.838	47	2.847	2.525	150	60
Могила	13.050	12.900	568	44	215	158	9	55
Новаци	8.265	7.925	334	42	294	259	15	60
Територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**92.295**	**88.375**	**4.022**	**46**	**9.416**	**8.289**	**492**	**59**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

На територијата на ЛАГ-от има значително производство на сливи и ореви. Речиси 56% од целото производството на сливи во Пелагонискиот регион е на територијата на ЛАГ-от и тоа поголемиот дел во општините Битола и Демир Хисар, односно изнесува 10,3% од производството во државата. Производството на ореви изнесува 39,5% од производството во Пелагонискиот регион и 9% од производството во државата. Најголемиот дел е повторно во општините Битола и Демир Хисар.

Табела 58. Производство на сливи на територијата на Пелагонискиот регион по години, вкупно во тони

	Сливи								
	2005	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Република Македонија	25254	29745	27773	32826	35610	38431	35448	35444	38902
Пелагониски	3934	5263	5219	6189	6445	6299	5883	5681	6973

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Имајќи во предвид дека производството на сливи на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува речиси 77% од производството во Пелагонискиот регион и 8,3% од производството во целата држава, во Табелата 58 погоре како апроксимација за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е претставено производството на сливи на територијата на Пелагонискиот регион по години, во периодот 2005 - 2013 година. Просечното производство на сливи во текот на периодот 2005 - 2013 година изнесува 5.765 т/година.

Табела 59. Број на пенушки винова лоза и производство на грозје и вино на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, 2013

	Лозја					**Прерабо-тено грозје од сопствено производ-ство, тони**	**Производство на вино во илјади литри[9]**
	родна површина хектари	**број на пенушки во илјади**		**производство**			
		вкупно	**родни**	**вкупно во тони**	**кг по пенушка**		
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	**21.109**	**83.610**	**82.354**	**292.075**	**4**	**73.326**	**21.083**
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	4.535	18.952	18.523	55.844	3	11.190	7.672

[9] Податоците се однесуваат на вино од сопствено произведено грозје

Индивидуални земјоделски стопанства	16.574	64.658	63.831	236.231	4	62.136	13.411
Пелагониски плански регион	**968**	**4.120**	**4.073**	**9.085**	**2**	**8.015**	**3.740**
Битола	293	1.031	1.006	2.271	2	2.064	1.013
Демир Хисар	30	97	97	111	1	109	48
Могила	78	337	315	775	2	770	355
Новаци	20	57	57	90	2	89	39
Територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**421**	**1.521**	**1.475**	**3.248**	**2**	**3.032**	**1.455**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Производството на грозје и вино не е значително и воглавно отпаѓа на општина Битола. Вкупното производство на грозје на територијата на ЛАГ-от изнесува 3.248 т и изнесува 35,7% од производството во Пелагонискиот регион, но само 1,1% на ниво на државата. Најголемиот дел од произведеното грозје се преработува при што годишното производство на вино изнесува 1.455.000 л.

Табела 60. Број на добиточниот фонд по видови на добиток на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

ДОБИТОК	Република Македонија	Општина Битола	Општина Демир Хисар	Општина Могила	Општина Новаци	Вкупно во 4-те општини	Пелагониски регион
Говеда	**232526**	13901	1900	4762	4707	**25270**	46856
Крави и стелни јунци	**117703**	8467	869	2883	1364	**13583**	24988
Овци	**749341**	15400	5233	13504	20819	**54956**	129154
Овци за приплод	**490475**	10689	3351	8655	13559	**36254**	87083
Кози	**131066**	2354	1370	601	1340	**5665**	11526
Свињи	**173185**	4530	2509	2696	1505	**11240**	24222
Маторици и спрасни назимки	**16378**	438	72	260	131	**901**	2537
Коњи	**32548**	590	796	110	38	**1534**	4036
Живина	**1398064**	62606	27184	34509	8190	**132489**	259111
Пчелни семејства	**109003**	3955	2549	812	3549	**10865**	21722
Рибници	**160**	6	0	0	1	**7**	17

Извор: Државен завод за статистика, попис на земјоделството, книга II, 2007

Табела 61. Карактеристики на земјоделските стопанства

	Општина Битола	Општина Демир Хисар	Општина Могила	Општина Новаци	Вкупно во 4-те општини
Број на индивидуални	**4.728**	**2.226**	**1.986**	**1.255**	**10.195**

земјоделски стопанства					
Членови на домаќинствата кои работаат на индивидуалните земјоделските стопанства	11.448	5.584	5.262	3.003	**25.297**
Просечен број на членови на домаќинствата кои работаат на индивидуалните земјоделските стопанства	2,42	2,51	2,65	2,39	**2,48**
Земјоделско земјиште (ха)					
- Вкупно	9.674,07	3.861,84	7.113,83	3.615,32	**24.265,06**
- Искористено	9.205,57	2.928,77	7.003,99	3.319,03	**22.457,36**
Просечна големина на искористено земјоделско земјиште по индивидуално земјоделско стопанство ($м^2$)	19.470,33	13.157,10	35.266,82	26.446,45	**22.027,82**

Извор: Државен завод за статистика, попис на земјоделството, книга II, 2007

5.4 Природа и животна средина

5.4.1. Шуми

Релативно поволните природни услови овозможиле подрачјето на територијата на ЛАГ-от да има големо богатство во шумски фонд. Најголемите и најквалитетните шумски комплекси во општина Битола се протегаат во подрачјето на планинскиот врв Кајмакчалан на Ниџе Планина и врвот Пелистер со Баба Планина, како и делови до Бигла Планина. Најзастапени видови на дрва се: белиот бор, црниот бор, моликата, буката, дабот, елата и јасиката. Реонот на Кајмакчалан зафаќа површина од 14.800 ха со резерват на квалитетни шуми (црн бор, бор, ела, бука и др.).

Реонот на Баба Планина со врвот Пелистер, со исклучок на регионот на Националниот Парк „Пелистер" зафаќа површина од 10.400 ха (од кои борот молика - автохтониот ендемичен петтоиглен бор Pinus peuce откриен од германскиот ботаничар August Grisebach во 1839, во т.н. строго заштитена зона зафаќа еден комплекс од приближно 1.200 ха). По источните падини на Баба планина има исклучително нискостеблести шуми и тоа даб 8.180 ха, бука 2.067 ха и други видови шуми 840 ха или вкупно 11.087 ха.

Шумската вегетација во општината Демир Хисар завзема големи површини и се одликува со релативна сочуваност. Природните услови и карактеристики условуваат nојава на два вегетациски nојаса, дабов и буков. Во дабовиот регион се среќаваат неколку типа на шуми, белгаброво-благунова шума, плоскачева шума и горунова шума. Најголеми простори зазема плоскачевата шума и горуновата шума, која се искачува до најголема височина од 1.200 м. Буковиот појас се надоврзува на дабовиот и претставен е со типовите на подгорска и горска букова шума, а само на многу мали површини се јавува субалпска букова шума (на највисоките предели на планината Бигла). Застапени се и нискостеблени шуми, кои не обезбедуваат можности за нивно стопанисување, туку исклучиво за подобрување на микроклиматските услови, за регулација на

водотеците, како и за естетските, амбиенталните и панорамските содржини на природната средина во целост. Сочуваните шуми завземаат 75,4% од вкупните површини под шуми, деградираните 10% и шикарите 14,6% додека високостеблестите во површина учествуваат со 12,7%. Возрасната структура на шумскиот фонд е релативно добра. Дрвната маса на шумите со возраст од 20-30 години учествува со 33,6%.
Од шумите на територијата на Општина Новаци најзастапени се: дабот, борот, буката и смреката.
Во просторот на општина Могила, вегетацискиот покривач денес е комплетно редуциран и сведен на многу мал дел од територијата. Овде може да стане збор за постоење на мали површини покриени со деградирани шуми и шибјаци. Деградираните шуми претставуваат шикари претежно од даб. Шибјаците исто така завземаат мали површини покриени со леска по работ на Пелагониската котлина. Тие завземаат површини на напуштени ниви.

5.4.2. Флора и фауна

Во Општина Битола она што отскокнува по своите ретки убавини е планинскиот масив на Баба планина кој е препознатлив низ светот како Пелистер. Растителниот и животинскиот свет на Пелистер е мошне разнообразен, па оттаму и неговото специфично ботаничко и зоолошко значење. Тие се опишани во делот за Националниот Парк Пелистер.
На подрачјето на општината Демир Хисар од перјастиот дивеч најзастапени се: еребица камењарка, полска еребица, диви гулаби, грлица, гугутка и др. Од грабливците присутни се соколот и орелот. Влакнестиот дивеч е застапен во повисокиот-дабов појас и тоа: лисица, зајак, волк, срна, верверица, дива свиња, куна, јазовец и др. Куната белка процентуално е позастапена од куната златка и е многу штетна посебно како уништувач на острелниот дивеч.
Рибарството е застапено по реката Црна. Меѓу најзастапените видови на риба се: кленот, мрената, црвеноперката, а поретко крапот и пастрмката.
На територијата на општина Демир Хисар делуваат ловното друштво „Елен" и риболовно друштво „Пастрмка". Со нарушувањето на водниот режим и на квалитетот на водите на Црна Река и нејзините притоки драстично е нарушена и рамнотежата на рибниот фонд што претставува посебен еколошки проблем.
На територијата на општина Новаци можат да се најдат следните лековити растенија: боровинка, глог, коприва, како и печурки: вргањ, лисичарка, смрчак. Од животинскиот свет најзастапени се: фазани, еребици, грабливци, орли, страчки и др, а од дивечот: диви свињи, срни, лисици, волци , зајаци, куни и др.
Општина Могила е најбогата по бројот на регистрирани видови птици и по густина на нивната популација. На територијата на општина Могила може да се најде следниот дивеч: срна, зајак, верверица, видра, полска еребица, еребица камењарка, потполошка, лештарка, грлица, голуб дупкар, голуб гривар, див голуб, шумска шљука, бекасин, пајки, гуски, птици грабливки (освен јастребите), буфови, додека срната и видрата заради нивната релативно ниска популација се под трајна заштита , а истото се однесува и на пернастите грабливци-орлите, мршојадците, буфовите и луњите.
Во реките Шемница и Црна Река застапени се следните видови риба: крап, црвеноперка, клен, скобуст, сом, костреж и др.

Во Македонија е позната расата мариовска пчела од видот европска медоносна пчела (Apis mellifera) која е адаптирана на температурни промени.

5.4.3. Национален парк „Пелистер“

Националниот парк (НП) Пелистер е првиот национален парк на територијата на Република Македонија прогласен во 1948 година на дел од планината Баба, поради особените природни

убавини, историското и научното значење на шумите и шумските предели, на површина од 12.000 ха. Пелистер е сместен помеѓу Преспанската и Пелагониската котлина. Баба планина претставува маркантна морфолошка форма која доминира во југозападниот дел од државата и со врвот Пелистер се издига до 2601 м.н.в. Познати се уште 24 планински врвови со височина поголема од 2.000 м. Во целина Пелистер претставува импозантна планина со изразита макропластика, таа е најјужна планина кај нас со алпски карактер.

Националниот Парк Пелистер изобилува со разни видови релјефни облици кои се формирани низ долготрајни и мошне сложени природни процеси од кои највпечатливи се камените реки и камените морења. Во високите делови на Пелистер се среќаваат и низа други интересни релјефни појави од кои најкарактиристични се глацијалните форми морени и циркови. Од вкупно четирите цирка, два се исполнети со вода и егзистираат како глацијални езера.

Највпечатливи одлики на фауната во Националниот Парк Пелистер се нејзината разновидност и хетерогеност, како и присуството на голем број реликтни и ендемични видови. Ендемичните видови се главно регистрирани кај без'рбетните групи на организми, од кои во двете езера се среќаваат неколку ендемски видови на ракчиња. Во рамките на Националниот Парк и тоа само горниот тек на реките Сапунџица. Злокуќанска и Ротинска река живее поточната пастрмка (Salmo pelagonicus), која претставува пелистерски ендемичен вид. Од останатите групи рбетници може да се најдат 10 видови водоземци, 15 видови влечуги, 91 видови на птици и 35 видови на цицачи. Во шумскиот појас од Националниот Парк меѓу другите се сретнуваат: буф, клукајдрвци, јастреб, еребица, скалест орел, куна белка, куна белка, зајак, лисица, балкански рис, волк, кафеава мечка, дива свиња, обичен елен, срна, итн. Во високопланинскиот појас на Пелистер се сретнува и балканската дивокоза. Од цицачите, четири за прв пат се опишани од локалитети во рамките на националниот парк: Балкански слеп крт, Балкански крт, Македонска лисеста полјанка и Македонска полјанка.

Флората во НП Пелистер со своето богатство, разновидност и колорит претставува една од најзначајните вредности на биолошката разновидност на оваа планина. Тука растат 88 видови дрвја, што претставува застапеност на 29% од вкупната дендрофлора во Македонија. Најголем дел од шумските површини на Пелистер се под бука 2.606 ха, моликовите шуми заземаат површина од 1.174 ха, додека најмала површина од 487 ха отпаѓа на дабовите шуми. Останатите се мешовити шуми. Посебно значење има моликата *(Pinus peuce* Grisebach), која расте во висинскиот распон од 700 - 2.200 м и претставува флористички заштитен знак на Пелистер. Флората на вишите растенија опфаќа над 1.500 видови, од кои најзастапени се цветните (скриеносемени) растенија со над 900 видови. Во НП Пелистер за прв пат се откриени и опишани како нови за науката повеќе од 15 цветни растенија.

Во НП Пелистер се развиваат голем број флористички видови кои имаат меѓународно значење (видови на Светската и Еврорската црвена листа на загрозени видови, видови од Бернската Конвенција, Хабитат директивите на ЕУ, CORINE видови и други).

Во НП Пелистер може да се најдат разновидни лековити растенија и шумски плодови како што се: ајдучка трева, ангелика, момина солза, глог, салеп, шумска јагода, кантарион, линцура, смрека, планински чај, јаглика, велигденче, малина, мајчина душичка, боровинка, и др.

Од хидрографските објекти, со посебна привлечност се двете глацијални езера - Големото и Малото Езеро на Пелистер, познати како „Пелистерски Очи“.

Паркот е отворен 24 часа за посетителите, седум дена неделно,освен во непогодни временски услови. Во паркот постои Инфо центар за посетители. Постои можност за ангажирање на водичи.

Планот за управување со Националниот парк Пелистер 2006 – 2015 е долгорочен документ кој го третира управувањето, одржливиот развој и искористувањето на овој најатрактивен природен ресурс на територијата на ЛАГ-от. Согласно Законот за заштита на природата, управувањето и заштитата на Националниот парк Пелистер го врши Јавната Установа Национален Парк Пелистер со седиште во Битола.

5.4.4. Почва

Основен тип на генетско земјиште на територијата на ЛАГ-от Пелагонија се смолниците кои се хидрогени и настанале на езерската тиња по истекувањето на некогашното Пелагониско езеро. Количеството на хумусот се движи од 2 до 4,5%. Овие почви се искористуваат за житни, индустриски и градинарски култури. Наслагите од алувијални почви се движат од десеттина сантиметри до неколку метри, а содржат хумус 0,42–3,62%. На алувијалните почви е концентрирано производство на градинарски и индустриски култури. На периферијата на градот Битола се наоѓаат делувијални почви кои се млади почвени типови со мал процент на хумус 1-2% и на кои им е потребно ѓубрење.

Црвениците се раширени најповеќе спрема селата Брусник, Лавци, Буково, Крстоар, и помалку према Дихово и Братиндол. Содржината на хумусот се движи од 1,18-3,96% и се одликуваат со помала плодност.

Во просторот на Општина Демир Хисар почвите се со изразито хетероген состав групирани во пет бонитетни класи и тоа: I, III, IV, V и VI. Во рамнинскиот дел по течението на реките Црна и Обедничица се застапени главно алувијални почви. Покрај алувијалните почви во рамнинскиот дел се застапени и делувијалните почви и тоа од двете страни на реката Обедничица, од левата страна на река Црна од Бараково до Света, потов по течението на реките Журечка и Жаба.

По долината на реката Црна застапени се циметни почви. Во околината на населбите Големо и Мало Илино и на потегот од Сопотница преку ридот Кула до општинската граница со Кичево распространети се варовничко-доломитски црници. Ранкерите ги зафакаат ридовите на селото Лесково-Самолски рид, Радикин рид. Старо бачило и врвот Убава. На потегот Боиште-Церово-Вирово застапени се литосоли и еродирани кафеави шумски почви како единствена енклава на овие почви во подрачјето на општината. Најголем простор заземаат кафеавите шумски почви и тоа на падините на Бигла, Илинска и Плакенска Планина, планинските делови на север од река Црна и дел од ниската планина Кале помогу населбите Суводол-Вардино и границата со општина Крушево. Тоа се бескарбонатни почви со слаба киселост и со низок капацитет на апсорпци]а.

Предкамбриските стени: гнајсеви, микашисти, зелени шкрилци, и мермери ги изградуваат централните делови на Селечка планина и планината Ниџе. Најниските делови на просторот на општина Новаци изградени се од седиментни стени. Најзастапени се алувијалните-терасните седименти, кои се јавуваат долж речните текови, како и делувијалните седименти, кои се среќаваат на ободните делови на западната страна на Селечка планина, каде се протега источниот дел од општина Новаци. Алувијалните почви се најраспростаранети почви во Пелгаонискатa котлина, а делувијалните почви се простираат надвор од мелиорираното подрачје.

5.4.5. Минерални ресурси/ Рудни богатства

Во општина Демир Хисар се експлоатираат единствено наоѓалишта на калциум-карбонат (варовник). Минерални извори на вода има во салата Смилево, Прибилци и Мренога.

Во општината има наоѓалишта на глина која се користи за грнчарско производство највеќе од населението на општина Кичево. Во село Базерник има утврдени резерви од 300 илјади тони

каолински глини. Има ископување на мермери, могу кои на]застапени се травертинот и каолинот. Утврдени се резерви на мермери од 500.000 $м^2$ во селото Радово. За ископување на мермерите е издадена концесија.
Во Пелагониската котлина, особено на територијата на општина Новаци се откриени слоеви на јаглен – лигнит и тоа главно во атарите на селата: Суводол, Гнеотино, Живојно, Биљаник, Врањевци, Паралово и Агларци. Од 1973 год. се врши експлоатација на лежиштето кај Суводол каде е изграден рудник со површински коп. Рудникот „Суводол“ се наоѓа во подножјето на Селечка Планина на околу 12 км источно од Битола. Вкупните резерви на лигнит се проценети на околу 200 милиони тони со можност за зголемување на резервите. Во близина на овој рудник постојат наоѓалишта на јаглен на уште два локалитети и тоа: Гнеотино и Живојно. Наоѓалиштето „Гнеотино“ е со вкупно рудни резерви од 120 милиони тони, а наоѓалиштето „Живојно“ околу 100 милиони тони. Може да се констатира дека во јужниот пелагониски басен има вкупно резерви на јаглен од околу 420 милиони тони, што дава можност за производство на електрична енергија во трите блока на термоелектраната Битола во наредните 50 – 60 години со годишна потрошувачка од 6 милиони тони.
Во Општина Новаци исто така постојат наоѓалишта за експлатација на минерална вода и гасови, наоѓалишта за еклоатација на песок чакал, кварц и други неметали.

5.4.6. Комунален отпад

Еден од основните проблеми за одржување и развивање здрава и чиста животна средина претставува комуналниот отпад. Во отсуство на податоци на ниво на општини кои ја сочинуваат територијата на ЛАГ-от, како апроксимација се прикажани податоци за Пелагонискиот регион. Во текот на периодот 2009-2012 година и двата видови на отпад бележат зголемување (собраниот отпад се зголемува за 6.52%, а создадениот се зголемува за околу 3%), додека во 2013 година нивниот износ се намалува (собраниот опаѓа за 3.58% , а создадениот се намалува за 4.42%). Од Табелата 62 може да се забележи дека просечната количина на собран комунален отпад во периодот 2010-2013 изнесува приближно 70.000 т/година, додека просечната количина на создаден отпад изнесува приближно 82.000 т/година. Односот на собраниот комунален отпад во однос на создадениот комунален отпад во периодот 2010 - 2013 е прилично константен и изнесува 84-85%,и е поголем од просекот на ниво на држава. Исто така може да се забележи декаколичините на созададен отпад по жител во пелагонсикиот регион се помали од националниот просек.

Табела 62. Собран и создаден комунален отпад во Пелагониски регион за период 2009-2013 година изразен во тони

	2010		**2011**		**2012**		**2013**	
	Собран комунален отпад	**Создаден комунален отпад**	**Собран комунален отпад**	**Создаден комунален отпад**	**Собран комунален отпад**	**Создаден комунален отпад**	**Собран комунален отпад**	**Создаден комунален отпад**
Република Македонија	545.763	721.507	543.954	735.250	555.760	786.909	554.938	792.785
	75.64%		73.98%		70.63%		70.00%	
Република Македонија (кг по жител)		351		357		382		384
Пелагониски	**71.499**	**85.104**	**65.066**	**77.010**	**72.176**	**85.360**	**69.010**	**81.594**
	84.01%		84.49%		84.55%		84.58%	

Пелагониски (кг по жител)		363		330		366		351

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Од табелата 63 подолу може да забележиме дека најголем дел од вкупниот отпад претставува Комуналниот отпад (32,7%), потоа следува Отпад од термички процеси (30,6%) и Отпад од земјоделство, хортикултура, шумарство, лов и риболов, подготовка и преработка на храна (16,8%).

Табела 63. Количество на создаден отпад по групи на видови во Пелагонискиот регион, во тони

Пелагониски регион	2012
Вкупно	**11.470,31**
Отпад што се создава при истражување, ископување и физичка и хемиска обработка на минерални суровини	2,5
Отпад од земјоделство, хортикултура, шумарство, лов и риболов, подготовка и преработка на храна	1.926,78
Отпад од преработка на дрво и производство на панели и мебел, пулпа, хартија и картон	285,13
Отпад од кожарска, крзнарска и текстилна индустрија	240,32
Отпад од рафинирање нафта, прочистување природен гас и пиролиза на јаглен	0
Отпад од неоргански хемиски процеси	0
Отпад од органски хемиски процеси	0
Отпад од производство, формулирање, пакување, транспортирање и употреба (ПФПТУ) на превлеки (бои, лакови и стаклести емајли), лепила, заптивни смеси и печатарски бои	9,2
Отпад од индустријата на фотографски материјали	0
Отпад од термички процеси	3.509,54
Отпад од хемиска обработка на површината и нанесување превлеки врз метали и други материјали, како и од хидрометалурска обработка на обоени метали	180
Отпад од обликување и физичка и механичка површинска обработка на метали и пластика	398,68
Отпад од масла и од течни горива (освен од масла за јадење, 05 и 12)	16,76
Отпадни органски растворачи, разладни средства и ракетни горива (освен 07 и 08)	0
Отпад од пакување, апсорбенти, крпи за бришење, материјали за филтрирање и заштитна облека, кој не е поинаку специфициран	699,94
Отпад што не е поинаку специфициран	373,86
Шут од градење и рушење (вклучувајќи ископана почва од загадени подрачја)	38,48

Отпад од здравствена заштита на луѓето или животните и/или истразувања од областа на здравствената заштита (освен отпад од кујни и ресторани што не произлегува од непосредната здравствена заштита)	39,01
Отпад од постројки за преработка на отпад, од постројките за обработка на отпадна вода надвор од кругот на инсталациите кои ја создаваат и за подготовка на вода за пиење и на вода за индустриска употреба	0
Комунален отпад (отпад од домаќинства и сличен отпад од комерцијална, индустриска и административна дејност) вклучувајќи ги фракциите селектиран отпад	3.750,11

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Најголемо учество во создавањето на опасен комунален отпад во 2010 и 2012 година има индустријата за снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација, додека најголемо учество во создавање на неопасен комунален отпад има преработувачката индустрија, како што е покажано во Табела 64. При тоа за анализираните години значајно е тоа што е намалено е создавањето на неопасен отпад, но од друга страна има енормно зголемување на создадениот опасен отпад.

Табела 64. Создаден отпад според сектори на економска активност, во тони

	2010		**2012**	
	Република Македонија	**Пелагониски регион**	**Република Македонија**	**Пелагониски регион**
Вкупно	**1.876.208,43**	**13.673,53**	**2.112.372,96**	**11.040,11**
неопасен	1.150.017,29	13.647,48	1.433.898,89	9.459,84
опасен	726.191,14	26,05	678.474,07	1.580,27
Рударство и вадење на камен				
Вкупно	854.855,64	22,86	802.124,34	50,37
неопасен	135.807,12	21,06	135.505,44	43,3
опасен	719.048,52	1,8	666.618,90	7,07
Преработувачка индустрија				
Вкупно	1.017.007,13	9.687,17	1.303.806,21	6.146,65
неопасен	1.009.918,27	9.679,42	1.293.868,45	6.129,14
опасен	7.088,86	7,75	9.937,76	17,51
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација				
Вкупно	4.345,66	3.963,50	6.442,41	0
неопасен	4.291,90	3.947,00	4.525,00	3.287,40
опасен	53,76	16,5	1.917,41	1.555,69

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

5.4.7. Отпадни води

Загадувањето на водите на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е застапено во реките Црна река и Драгор. Биохемиската потрошувачка на кислород во реката Црна во текот на годините бележи намалување како што претставено во Графикон 1., и во 2013 година се движи на ниво малку поголемо од 2%, што одговара на квалитет на водата од II класа.

График 1. Биохемиска потрошувачка на кислород (БПК) во реките Вардар, Црна Река и Брегалница за период 2002- 2013 година

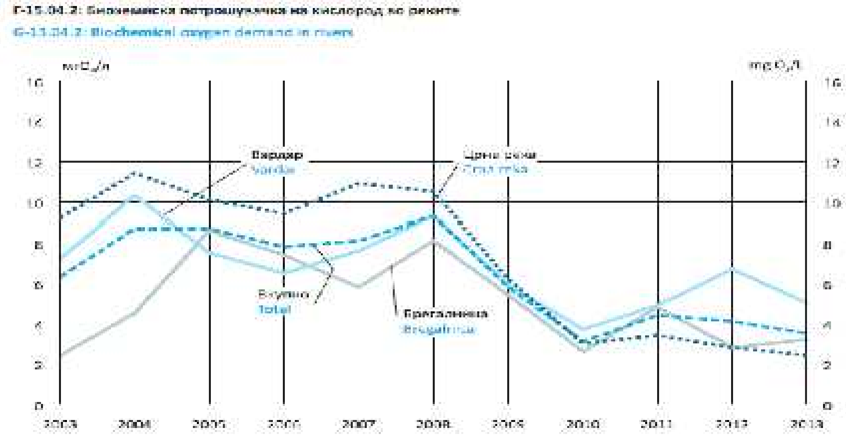

Извор: Државен завод за статистика.

5.5 Туризам

Во последните 60 години, туризмот во глобални рамки е во постојана експанзија и диверзификација, и притоа постана еден од најголемите и најбрзорастечките економски сектори во светот. И покрај повремените падови, извештајот на United Nations World Tourism Organisation (UNWTO) за 2014 покажува дека бројот на доаѓањата на странски туристи во глобални рамки е во речиси непрекинат раст и тоа од 25 милиони во 1950 до 278 милиони во 1980, 528 милиони во 1995 до 1,087 милијарди во 2013 година. На ова треба да се додадат 5-6 милијарди домашни туристи. Според UNWTO, туризмот придонесува со 9% во вкупниот БДП на глобално ниво (директен, предизвикан и индиректен придонес). Едно од 11 работни места е во туристичкиот сектор, и туризмот генерира 1,4 трилиони УСД во извоз или 6% од светскиот извоз.

Според долгорочните прогнози на UNWTO се очекува доаѓањата на странски туристи во светски рамки да расте со стапка од 3,35 годишно во периодот 2010 - 2030 и да достигне 1,8 милијарди во 2030. Во периодот 2010 - 2030, се очекува бројот на доаѓања на странски туристи во ткн. нови дестинации да расте со стапка од 4,4% годишно или 2 пати побрзо од дестинациите во напредните економии (2,2% годишно).

Според годишниот извештај на World Travel and Tourism Council (WTTC) за Република Македонија за 2014 година, директниот придонес на секторот патување и туризам во БДП изнесувал 6,7 Милијарди МКД (1,3% од вкупниот БДП) во 2013, и се предвидува да расте со стапка од 5,7% во 2014, а во периодот 2014 - 2024 се очекува да расте со стапка од 5,0% годишно и да достигне ниво од 11,5 Милијарди МКД (1,6% од вкупниот БДП) во 2024 година.

Бројот на вработени директно во секторот изнесувал 8.500 работни места во 2013 (1,2% од вкупниот број вработени). Се очекува ова да остане непроменето во 2014 година и да расте со стапка од 1,9% годишно до вкупно 10.000 работни места (1,5% од вкупниот број вработени) во 2024.

Трошењето на странските туристи во земјата (за деловни патувања, а како и за патувања во слободното време) според WTTC изнесувало 11,9 милијарди МКД (4,2% од вкупниот извоз) во 2013. Се очекува ова да расте со стапка од 4,4% во 2014 година, и понатаму да расте со стапка од 5,6% годишно во периодот 2014 - 2024 до вкупно 21,5 милијарди МКД во 2024 (3,5% од вкупниот извоз) во 2024.
Се очекува бројот на странски туристи во 2014 година да изнесува 367.000, и се предвидува бројот на странски туристи да порасне до 547.000 до 2024 година.

Во табелата 65 подолу е даден преглед на угостителските капацитети на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија според Пописот на капацитетите во угостителството направен во 2008 година.

Табела 65. Капацитети во угостителството на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Општина	Угостителски објекти		Број на седишта		Површина на објектите		Број на вработени	
	број	%	број	%	$м^2$	%	вкупно	%
Република Македонија	**4.740**	**100**	**192.461**	**100**	**339.289**	**100**	**16.216**	**100**
Пелагониски регион	**514**	**10,84**	**22.560**	**11,72**	**36.052**	**10,63**	**1.891**	**11,66**
Битола	256	5,4	10153	5,28	16205	4.78	1061	6,54
Демир Хисар	26	0,55	1230	0,64	2255	0,66	70	0,43
Могила	4	0,08	112	0,06	210	0,06	8	0,05
Новаци	6	0,13	177	0,09	251	0,07	10	0,06
Територија на 4-те општини	**292**	**6,16**	**11.672**	**6,06**	**18.921**	**5,58**	**1.149**	**7,09**

Извор: Државен завод за статистика, Попис на капацитетите во угостителството, 2008

Бројот на угостителски објекти на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 57% од вкупниот број на угостителски објекти во Пелагонискиот регион или 6,16% од вкупниот број на угостителски објекти во државата. Бројот на седишта во угостителските објекти на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 52% од вкупниот број на седишта во угостителските објекти во Пелагонискиот регион или 6,06% од вкупниот број на седишта во угостителски објекти во државата.
Површината на угостителски објекти на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 52,5% од вкупната површина на угостителски објекти во Пелагонискиот регион или 5,58% од вкупната површина на угостителски објекти во државата.
Бројот на вработени во угостителските објекти на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува речиси 61% од вкупниот број на вработени во угостителските објекти во Пелагонискиот регион или 7,1% од вкупниот број на вработени во угостителските објекти во државата.

Од горната табела можат да се извлечат следните заклучоци:

- Бројот на седишта по угостителски објект на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува речиси 40, и е приближно еднаков на националниот просек од 40,6, а помал од просекот во Пелагонискиот регион кој изнесува речиси 44 седишта по објект.
- Бројот на вработени по седиште во угостителските објекти на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува речиси 0,1, и е поголем од просеците на национално ниво и во Пелгаонскиот регион кои изнесуваат приближно 0,084.
- Бројот на м^2 по седиште во угостителските објекти на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 1,62 и е поголем од просекот во Пелагонскиот регион кој иснесува 1,6, а помал од просекот на национално ниво кој изнесува 1,76.
- Бројот на вработен по м^2 од угостителските објекти на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 0,06 и е поголем и од националниот просек (0,048), како и од просекот во Пелагонскиот регион (0,052).

Во Табелата 66 подолу е даден преглед на капацитетите за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија според Пописот на капацитетите во угостителството направен во 2008 година.

Табела 66. Капацитети за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Општина	**Објекти за сместување**		**Број на соби**		**Број на легла**		**Површина на објектите**		**Број на вработени**	
	број	**%**	**број**	**%**	**број**	**%**	**м^2**	**%**	**вкупно**	**%**
Република Македонија	486	100	16.306	100	45.139	100	1.009.118	100	5.444	100
Пелагониски регион	99	20,37	2.619	16,06	8.058	17,85	129.158	12,80	600	11,02
Битола	16	3,29	481	2,95	1.296	2,87	33.696	3,34	311	5,71
Демир Хисар	3	0,62	30	0,18	67	0,15	9.710	0,96	16	0,29
Могила	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Новаци	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Територија на 4-те општини	**19**	**3.91**	**511**	**3.13**	**1.363**	**3.02**	**43.406**	**4.30**	**327**	**6.01**

Извор: Државен завод за статистика, Попис на капацитетите во угостителството, 2008

Бројот на објекти за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 19,2% од вкупниот број на објекти за сместување во Пелагонискиот регион или 3,91% од вкупниот број на објекти за сместување во државата. Бројот на соби во објектите за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 19,51% од вкупниот број на соби во објектите за сместување во Пелагонискиот регион или 3,13% од вкупниот број на соби во објектите за сместување во државата. Бројот на легла во објектите за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 16,91% од вкупниот број на легла во објектите за сместување во Пелагонискиот регион или 3,02% од вкупниот број на легла во објектите за сместување во државата.
Површината на објектите за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 33,61% од вкупната површина на објектите за сместување во Пелагонискиот регион или 4,3% од вкупната површина на објектите за сместување во државата.

Бројот на вработени во објектите за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 54,5% од вкупниот број на вработени во објектите за сместување во Пелагонискиот регион или приближно 6% од вкупниот број на вработени во објектите за сместување во државата.

Од горната табела можат да се извлечат следните заклучоци:
- Бројот на соби по објект за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 26,9 и е приближно еднаков со просекот во Пелагонискиот регион (26,4%), а помал од просекот на ниво на држава кој изнесува 33,5 соби/објект.
- Бројот на легла по објект за сместување изнесува 71,7 и е помал и од просекот во Пелагонсикиот плански регион (81,4) и од националниот просек (92,9).
- Просечната големина на објектите за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 2284 $м^2$, и тој е значително поголем од просекот во Пелагонискиот плански регион кој изнесува 1305 $м^2$, а истовремено поголем и од националниот просек 2076 $м^2$.
- Бројот на вработени по легло во објектите за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 0,24, и е дупло поголем од националниот просек кој изнесува 0,12 и речиси три пати повеќе од просекот во Пелагонискиот регион кој изнесува 0,074.

Од сето ова може да заклучи дека објектите за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија НЕ претставуваат значителен процент од објектите за сместување во Пелагонискиот регион кој според статистиките се наоѓа на 2-ро место и според бројот на соби и бројот на легла во Република Македонија. Објектите за сместување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се во просек со помал капацитет (соби и легла), но значително поголема површина, а исто така се опслужуваат со значително поголем број на вработени во споредба со просекот на ниво на држава.

На територијата на ЛАГ-от Пелагонија има голем број на верски објекти: цркви, џамии и манастири кои се градени во сите различни историски периоди почнувајќи од ранохристијанството, па сè до периодот на новото време и XX век.

Од раноантичкиот период на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, најпознат е археолошкиот локалитет Хераклеја (Heraclea Linkestis), кој се наоѓа на јужната периферија на градот Битола. Овој антички град бил изграден во текот на IV век п.н.е. од страна на македонскиот крал Филип II. Хераклеја ја красат остатоци од сакрални објекти, украсени со уникатни мозаици, кои заедно со ранохристијанските верски објекти, портикот на судницата, термалната бања и театарот, го ставаат овој антички град високо на пиедесталот на археолошки остатоци со непроценливо значење за македонскиот народ и за културата на другите европски народи.

На 18 км од Битола се наоѓа Селото Маловишта до кое се доаѓа преку магистралниот пат Битола - Охрид. Тоа е планинско село со надморска височина поголема од 1.000 м и е единствената населба во границите на Националниот Парк Пелистер. Околу селото Маловишта постојат неколку пешачки патеки. Тоа има карактеристична архитектура во грчко-медитерански стил. Изградено е како населба со збиен тип на куќи, на два или три ката, ѕидани од камен и покриени со камени плочи. Во внатрешноста на куќите има типично градски елементи: резбани таваници, сергени, камини, сликани таваници, миндери и др. Улиците во селото се калдрмисани, а мостовите се со камени лакови. Во Маловиште има 5 христијански цркви: Манастирот „Св. Ана", трите цркви „Св.Спас", „Св. Ѓорѓи" и „Св. Атанас" и грандиозниот катедрален храм посветен на „Св. Петка" кој е изграден во 1852 година и има најголема културна вредност. Во црквата „Св. Петка" е поставен еден од најголемите и најубавите иконостаси во овој дел на Балканот. Во црквата постои збирка

од преку стотина икони работени од познати зографи, ретки примероци на печатени книги и предмети во метал и дрвена резба.

Селото Буково се наоѓа во јужниот дел на Општина Битола, на оддалеченост од 5 км од градот Битола на источните огранци на Планина Баба. Тоа е ридско село, расположено на 720 м.н.в. Во непосредна близина на селото се наоѓа археолошкиот локалитет Хераклеја. Селото Буково има карактеристична архитектура на постарите куќи кое зборува за славното минато и материјалното богатство на жителите. Куќите се во барокен стил како што се куќите на Широк Сокак во Битола. Но, и оние кои се изградени од делкан камен се исто така забележителни особено заради својата импозантната големина од два или три ката. За духовното и културното минато на Буково сведочи буковскиот манастир „Свето Преображение" кој е возобновен во 1837 година на темелите на постарата црква, но се споменува во записи од XVI и XVII век.
Буково е едно од малкуте места во Македонија каде секоја година во последната недела пред Велигден се слави празникот Лазара. За време на празникот младите девојки од селото се облекуваат во богати традиционални селски носии и шетајќи од куќа до куќа пеат Лазарски песни.
Буково е светски препознатливо по својата многу лута црвена буковска пипер.

Планината Ниџе која се простира југоисточно од градот Битола е карактеристична по својата недопрена природа, боровите шуми, чистите реки и пасиштата кои се наоѓаат на височина поголема од 2.000 м. Највисок врв е Кајмакчалан (2.521 м). На овој врв се наоѓа мала црква, има спомен Костурница на паднатите српски војници од Првата Светска војна и тука е и урната, во која некогаш се чувало срцето на лекарот од Швајцарија, Доктор Рајс. Овој локалитет е особено атрактивен за ловците, риболовците, како и љубителите на авантуристичкиот туризам.

Илинска планина се наоѓа помеѓу Општините Демир Хисар и Дебарца и е една од најстарите планини на Балканскиот Полуостров. Богата е со различни видови на шуми, пасишта, извори на ладна планинска вода, различни растенија и животни. Пристапните патишта од Кичево и од Охрид водат скоро до подножјето на највисокиот врв Лиска (1.908 м), од кој се гледаат и Охридското и Преспанското Езеро. Од подножјето на Илинска Планина извира Црна Река. Илинска планина е едно од еколошки најчистите места во Република Македонија каде може да се собираат лековити билки и шумски плодови. Патеката за искачување на врвот Лиска тргнува од с. Прострање, кое се наоѓа на 25 км од Кичево, на оддалеченост од 1 км од регионалниот пат Кичево-Битола. За искачување до врвот Лиска од с. Прострање потребни се околу 3,5 часа. На врвот Лиска може да се стигне и од селата Големо и Мало Илино преку манастирот Св. Илија од Демирхисарска страна, и од с. Велмеј од Охридската страна.
На Илинска планина се наоѓаат и неколку археолошки локалитети: Кидрае, Бојано лозје и Виноград. На подрачјето на општината Дебарца се наоѓа блатото Белчинскиот Син Вир (познато уште како Белчишко Блато или Сини Вирој), како и пештерите Змаева и Голја.

Во селото Крклино кое е оддалечено само 5 км од Битола се наоѓаат Авто и Етно музеи кои ја содржат збирката на реткости „Филип" во сопственост на семејството на г-дин Борис Таневски.
Авто музејот го сочинуваат десетина постари автомобили и околу 24 мотори. Етно музејот го сочинуваат повеќе простории: селска, градска, еврејска соба и антикварница. Во сите овие простории може да се видат предмети кои се користеле во минатото, како алати за работа, прибор за домаќинството, покуќнина, може да се погледне и збирката на старо оружје, разновидните музички инструменти како и колекцијата на народни носии од Битолскиот регион.

Во селото Крклино исто така постои хиподром на површина од 20.000 $м^2$, приватна инвестиција на сопственикот Васко Вељановски. Хиподромот засега располага со шест расни коњи, и тоа од расата Липицанер и Хановер. Понудата опфаќа јавање на хиподромот т.е. во мањажот, рекреативно и тричасовно теренско јавање низ околината која изобилува со патеки низ боров а и дабова шума.

Подрачјето на општината Демир Хисар е недоволно археолошки испитано но, сепак постојат индикации дека најголем дел од археолошките локалитети потекнуваат од античкиот период (особено архијскиот) и средновековниот период (особено Византискиот). На локалитетите постојат делови од населби, тврдини, некрополи, фрагментарна керамика и сл. Евидентирани археолошки локалитети се: „Граишка Чука" над село Граиште и локалитетите во селата Обедник, Жван, Зашло, и Железнец, како и над с. Сопотница.
Според временската класификација најзастапени се спомениците од средновековниот и турскиот период. На подрачјето на општината постојат вкупно 62 цркви и манастири од кои по својата старост, сочуваност, начин на градба, живопис и местоположба се издвојуваат 7 објекти кои се заштитени со Закон:
- манастирот „Свети Јован" со црквата „Свети Никола" во селото Слепче (XIV век),
- манастирот „Журче" со црквата „Свети Атанасие Александриски" (XVII век),
- црквата „Свети Атанасие" во селото Слоештица,
- манастирот „Свети Никола" (Теплички) кај селото Слоештица (XIV век),
- црквата „Света Петка" во селото Жван (XIV век),
- латинска црква „Свети Димитрие" во селото Жван (XVII век) и
- црквата „Влашки гробишта" (во урнатини) во село Обедник.

Понови спомен обележја и значајни историски места од Илинденскиот период и периодот од НОВ се: споменикот на Даме Груев; Меморијалниот музеј „Смилевски конгрес" во селото Смилево; споменикот на Јордан Пиперката во близина на село Жван; гробница на 15 востаници од Илинденското востание во село Слепче и спомен обележувања од периодот на НОВ во селата Жван и Бабино.

Демирхисарската област претставува вистински творечки феномен со преку 70 автори кои потекнуваат од овој крај. Во селото Бабино се наоѓа библиотеката „Ал-би“ основана во 1882 година, и сместена во стара импозантна камена двокатница на крајот од селото. Библиотеката располага со бесценето книжно богатство, односно фонд од над 20 илјади наслови. Иако селото има само 34 жители, библиотеката брои 3.000 читатели, а годишно ја посетуваат по 3.500 вљубеници во природата и убавиот збор. Благодарение на книгата селото станува возбудлива туристичка дестинација. Во состав на библиотеката е отворена етно-соба и изграден е првиот приватен амфитеатар. Амфитеатарот е изграден од вештите раце на ѕидарите од Пустец, Албанија. Располага со капацитет од 150 седишта. Тоа е место каде се случуваат промоции, предавања, книжевно-публицистички трибини, литературни читања и музичко-сценски настапи. Етно-собата има површина од 16 $м^2$ и во неа се сместени повеќе од 120 експонати изработени од материјали како дрво, платно, бакар, месинг и керамика и го отсликуваат ова поднебје со целата негова естетска и музејска вредност.

Демир Хисар има во надлежност Дом на култура како локална културна институција.
Како природна реткост, во општината се евидентирани пештерите над селото Сопотница. Карактеристично за општината е тоа што сеуште постојат и работат природни валавници во селата Вирово и Слоештица, како традиционален начин на валање, бојадисување и перење на волнени предмети.

Во општината Демир Хисар, забранет е ловот на мечката, срната, рисот, еленот, верверицата, соколот, бувот и орелот, а дозволен е ловот на зајакот и дивата свиња.
Во Општина Новаци има 51 црква, 14 манастири, 2 параклиси, споменици од илинденскиот период, споменици од Првата светска војна, НОБ и Револуцијата и Пешта која зборува за животот во Мариово за време на Римското царство. Во селото Паралово се наоѓа споменикот за познатиот учител, револуционер и војвода, Ѓорги Сугарев. Општината Новаци нема културни институции. Општина Могила има 20 цркви, 3 манастири и 1 џамија во с. Будаково.

Во општината Могила најдени се фрагментирани остатоци од керамика од бронзеното доба. Радоборската тумба која се наоѓа на територијата на општина Могила се смета дека е местото каде била формирана првата работилница за грнчарија на Балканот, чии артефакти се изложени во галеријата на НУ Завод и Музеј Битола.
Општина Могила има реконструиран Дом на култура за кој е иницирана постапка за добивање на статус на јавна институција.

Петвековното владеење на Турската империја е видливо преку присуството на големиот број духовни објекти поврзани со муслиманската култура. Најпознати репрезенти на овој период се Јени џамија, Исак џамија и Ајдар-Кади џамија во Битола.

Во овој регион освен изобилството на традицијата и културното богатство, постои богата исполнетост и со нова, современа култура и уметност.

Од манифестациите со интередисциплинарен карактер можат да се споменат:
- Битолско културно лето „Бит-Фест“ (фестивал на градот),
- интернационален „АКТО“ - Фестивал за современи уметности (Битола),
- Младински арт фестивал „Битола отворен град“,
- „Славење на пирејот” (село Слоештица, Демир Хисар),

Манифестации кои се посветени на славење на традицијата, религиозните празници и обичаи, јубилеи, славење на историски личности важни за локалната заедница:
- интернационалниот Фестивал на народни песни и игри „Илинденски денови” - Битола,
- „Локум фест” - фестивал на етно музика и ракотворби (Битола),
- Брезовски културни средби (село Брезово, Демир Хисар),
- „Денови на Смилевскиот конгрес” - Демир Хисар,
- „Водичарки” - општина Могила,
- Фестивал на пејачи-аматери во Добрушево - општина Могила.

Поголемиот дел од манифестациите се ориентирани по области и третираат:
музика
- класична музика: Музички вторник во НУ Центар за култура - Битола;
- сериозна музика: „Интерфест“ - Битола;
- современа музика: „Солстис“ - Битола;
- Илинденски концерт на етно музика - Новаци;
музика од светот:
- Фестивал на музика од светот - Битола; и
- музика за деца: „Си-До” и „Тра-ла-ла” во Битола;
- Фестивал на пејачи-аматери во Добрушево - општина Могила, кој има регионален карактер и 34-годишна традиција и др.),

театар:
- Интернационален фестивал на монодрама - Битола,

филм
- Интернационален фестивал на филмска камера „Браќа Манаки" - Битола,
- „СТАВ" - Фестивал за видео арт и експериментален филм,
- Интернационален фестивал на аматерски (непрофесионален) документарен филм „Камера 300" во Битола

ликовна уметност
- интернационале „Мал битолски Монмартр" и
- „Графичко триенале" во Битола,

литература/ национален карактер:
- „Месец на книгата" во Битола,
- Роднокрајна средба на писателите од Демир Хисар

Согласно Одлуката за утврдување на мрежата на националните установи од областа на културата донесена од Министерството за култура во 2003 година, како институции од национален карактер се вбројуваат:
- НУ Народен театар Битола,
- НУ Завод и Музеј Битола,
-НУ Универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски" Битола и
- НУ Центар за култура - Битола од Битола.

Регионот изобилува и со приватни и национални галерии и галериски простори и тоа: Галерија „Магаза" во Битола, „Украс", Ателје за резба, Изложбена галерија на градската библиотека „Борка Талески".

Значајна е да се спомене и сè поголемата активност на граѓанскиот сектор кој развива програми значајни за развојот на современата култура во регионот. Некои од препознатливите се: „АКТО" - Фестивал за современи уметности во организација на НВО „Факултет за работи што не се учат" во Битола, „Битола отворен град" во организација на Младински културен центар (МКЦ) - Битола, резиденцијалниот простор во Слоештица (Демир Хисар) на Арт Поинт Гумно, како и активностите на приватните театри Детски театар „Бабец" и Мал драмски театар од Битола.
Од големо значење за туризмот се и занаетите кои сеуште ги има во регионот. Некои од најпознатите се: бочварскиот занает; занаетот на рачно изработување на плетени производи кои се употребуваат како украс во домаќинствата не само во регионот, туку и во целата држава; калајџискиот занает; столарскиот занает и керамичкиот занает.

Во Националниот парк Пелистер постојат обележани и уредени патеки. Трите главни патеки се:
1) Битола – Трново – Магарево (крак кон Голема ливада - Ротино) - Информативен центар - Хотел Молика
2) Кажани – Маловишта и
3) Информативен центар - Палиснопје - Цапарска пресека - Ловечка куќа - Антена - Големо Езеро.
Во НП Пелистер постојат и неколку показно - едукативни патеки: Детска, Патека за Првата Светска Војна и Патеката по камењарот.

Постои и уредена планинарска патека на релацијата Големо езеро - село Брајчино кое го поврзува Пелистер со Преспанското езеро. Патеката е долга 17 км, обележана со црвена и бела боја, а за да се стигне до Брајчино потребни се 4 часа. Во обратен правец потребни се околу 6 часа.

Од Големото езеро кон селото Нижеполе постојат повеќе патеки. Посетителите без поголемо искуство во планина најчесто ја користат онаа која се спушта по течението на рекара Сапунџица. Спуштањето се изведува по десната страна од реката се до жичарницата со скијачките патеки. Од таму па се до селото Нижеполе се продолжува по асфалтен пат.

Од центарот на селото Маловишта започнува патеката која води до храмот Св. Петка, манаститорт Св. Ана и црквата Св. Спас во Маловишта, преминува на преспанската страна на планината, преку црквата Св. Ѓорѓи во Курбиново се до манастирот Раѓање на Св. Богородица во с. Сливница.

Покрај овие патеки, позната е патеката која е дел од трасата на стариот римски пат Via Egnatia, преку кој во античкиот период, нои подоцна, се поврзувало јадранското и егејското крајбрежје. Патеката со должина од 20 км започнува во близина на Битола, и од селото Трново води кон Магарево, преку Ротино и Цапари се до сакралните споменици во селото Маловишта. За ноќевање и престој во овие села можат да послужат конаците на манастирите Св. Богородица во с. Трново, Св. Петка во Цапари и Св. Ана во Маловишта. Во реонот на селата Трново, Магарево, Дихово и Нижеполе постојат мали хотели, а се нуди и можност за сместување во адаптирани куќи со традиционална македонска архитектура. Тука може да се вкуси и дел од традиционалната кујна: домашни пити, сукани зелници, питулици, месо на жар, грав, сарма, мусака, итн.

Во Националниот парк Пелистер има инсталирано жичара и постои ски-патека. На Пелистер и Баба Планина во функција на туризмот се неколку планинарски домови (Големо Езеро – планинарски дом „Димитар Илиевски-Мурато“ (2.218 м), „Неолица“ (1.370 м) и „Ловечка куќа“ (1.940 м).

5.6 Инфраструктура и капацитети

5.6.1. Снабдување со вода

Градот Битола и околните села се снабдуваат воглавно со вода за пиење од централниот градски водовод кој користи површинска вода од сливот на реката Драгор односно од пелистерскиот воден слив, додека во летниот период поради зголемената потрошувачка, потребите се дополнуваат од хидросистемот Стрежево. Со водоснбдувањето управува Претпријатието за водоснабдување ЈП “Водовод“ - Битола кое е основано во 1920 година со примарна дејност производство и дистрибуција на чиста вода за пиење. Со изградбата на филтерската станица во с. Дихово во 1984, е решен најголемиот дел од проблемите поврзани со обезбедување на доволни количини квалитетна вода за пиење за градот Битола и околните села. Со дополнителните зафати водоснабдувањето на населението и индустријата е обезбедено до 2020 год.

ЈП „Стрежево“ кој стопанисува со хидромелиоративниот систем Стрежево, е основано во 1978 година, додека системот е во експлоатација од 1982 година. Овој систем ги зафаќа сите води од реките Шемница и Драгор со своите притоки и водотеците од Баба планина: Кишавска, Граешка, Остречка, Злокуќанска, Стара Река, Киндерка и истите се влеваат во акумулацијата. Браната е изградена на реката Шемница. Преку главниот доводен канал, се дистрибуира акумулираната вода. Стрежево служи за снабдување на Битола и другите населени места со вода за пиење, ги снабдува со индустриска вода одделните капацитети во Битола меѓу кои и РЕК Битола. Овој систем

служи за наводнување на повеќе од 20.200 ха земја во Пелагонискиот регион. Покрај оваа активност, Стрежево се занимава со производство на електрична енергија во своите хидроцентрали, со одгледување на риби и печурки, со угостителски дејности и др. Системот Стрежево исто така служи за заштита од поплави.

На територијата на општина Демир Хисар населените места Демир Хисар, Слепче, Суводол и Кутретино, со вода се снабдуваат од градскиот водовод. Другите села имаат сопствен водоводи кои се состојат од каптажа, доводна и разводна мрежа и резервоари. Триесет и пет од вкупно 41 населено место (85%) имаат организирано водоснабдување кое опфаќа 9.076 од вкупно 9.497 жители (96%), односно покриени се 397 од 480 км^2 (83%).

На територијата на општина Могила, населените места Могила, Радобор, Чарлија, Трап и Будаково се поврзани на градскиот водовод – Битола преку крак од регионалниот водовод. Со нив стопанисува ЈКП „Водовод“ - Битола. Во останатите села има локални водоводи со користење на артерски бунари. Со нив управуваат месните заедници. Во с. Подино се уште нема водовод, додека пак во населените места Алинци, Дедебалци, Свето Тодори населението се соочува со проблемот на недостиг на вода.

Приближно 75% од населените места во општина Новаци се обезбедени со вода за пиење, а во 25% сеуште нема водовод. Со дел од водоводите стопанисува ЈКП „Водовод“ од Битола, а дел од населените места се снабдуваат со бунари.

На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија делува и Водостопанство Битолско поле од Битола, кое има 15 вработени и кое е одговорно за одводнување и чистење на каналите, и се важен фактор во секторот земјоделство. Подрачјето на дејствување на водостопанство Битолско Поле - Битола е географско подрачје кое опфаќа површини и корисници од општините Битола, Могила, Новаци и Демир Хисар. Водостопанство Битолско Поле - Битола го стопанисува, користи и одржува системот за одводнување Пелагонија - Битолски дел со водостопанските објекти II, III, IV, V, IX, X, XIII канал, ободни канали Агларци, Ивањевци, Добрушево и ГОК Чарлија и другите водостопански објекти кои се составен дел на системот за одводнување вклучувајќи ги уредените корита на Црна Река, Елешка Река, Река Шемница и река Драгор (низводно од Градот Битола) и другите уредени водотеци и порои кои се во состав на системот за одводнување Пелагонија – Битолски Дел.

5.6.2. Канализација

Покриеност со канализациона мрежа на територијата на општина Битола изнесува 82%. На пример, поголемит села Кравари, Цапари, Горно Оризари и Долно Оризари имаат покриеност со канализациона мрежа од 80%. Канализационата мрежа сеуште не е заокружена, при што општината се среќава со проблемот со третманот на отпадните води (од станбените населби и индустриските отпадни води) кои се испуштаат во река Драгор, и преку река Црна одат во Тиквешкото Езеро и потоа во реката Вардар. Потребно е доизградба на колекторскиот систем, изградба на колекторски станици, решавање на проблемот со петтиот канал кој е отворен и изградба на пречистителни станици за кои постојат повеќе технички проекти, но нема доволно финансиски средства.

На територијата на општина Демир Хисар организирано одведување на отпадните води, како од домаќинствата, така и од индустријата има во градот Демир Хисар, како и во селата Сопотница, Суводол, Кутретино, Слепче и Велмевци, каде има изградено примарна канализациона мрежа.

Пречистителни станици за отпадни води има само во селата Сопотница, Суводол и Кутретино. Дел од отпадните води од домаќинствата, индустријата и фармите, каде нема изградено примарна канализациона мрежа, директно се испуштаат во реките, а дел се одведуваат во индивидуални септички јами, местимично површински. Атмосферските води се испуштаат слободно по површината на теренот. Шест од вкупно 41 населено место (15%) имаат организирано собирање на отпадните води кое опфаќа 4.964 од вкупно 9.497 жители (52%), односно покриени се 52 од 480 км^2 (17%).

Во општина Могила канализација има изградено во населеното место Могила, која се состои од главна колекторска мрежа, дел од споредната колекторска мрежа и пречистителната станица.

Во општина Новаци технички проекти за фекална канализација има изработено само за населените места Новаци и Бач, а изградена е дел од фекалната канализација во Новаци.

5.6.3. Индустриски зони

На територијата на сите 4 општини кои влегуваат во состав на територијата на ЛАГ-от постојат развиени индустриски зони и други можности за инвестирање, пред се за користење на објекти во општинска сопственост за деловни цели.

Индустриската зона Жабени покрај Битола има површина од 344 ха. Зоната се наоѓа на 5 км оддалеченост од границата со Република Грција и 9 км од градот Битола. Зоната е лоцирана на патниот правец А3, делница Битола (крстосница Кукуречани) – граница со Република Грција (ГП Меџитлија) и веднаш до самата железничка пруга Битола - Лерин. Зоната обезбедува пристап до електрична, водоводна и канализациона мрежа. Цената на земјиштето во зоната изнесува 1 м^2, а инвеститорот се ослободува 100% од комуналните давачки ако вработи повеќе од 300 лица. Зоната е погодна за: лесна индустрија, логистички и дистрибутивни центри, трговски центри и супермаркети, хотели, велнес и забавни содржини и креативни индустрии (филм, 3Д продукција). Во зоната се продадени 29 парцели со површина од 23 ха на инвеститори од Германија, Италија, Грција и Македонија, наменети за хотел, фабрика за електро-машинска индустрија, дрвна индустрија, месопреработувачка, конзервна и текстилна индустрија.
Покрај зоната Жабени на територијата на општина Битола постои можност за изградба и развој на туристички центар Нижеполе. Локацијата се наоѓа во подножјето на Баба планина на оддалеченост од 4 км од градот Битола и има површина од 17 ха. Локацијата се наоѓа блиску ски-центарот Стрежево на 1.100 м.н.в. Предвидени содржини се: спортски комплекс, хотелски комплекс, ресторани и продавници, услужни содржини: пошта, банка, аптека и др.
Исто така постои можност за инвестирање во голф комплекс (ресорт) на локација со површина од 120 ха која се наоѓа на 3 км од Битола со поглед на националниот парк Пелистер и Баба планина.

Индустриската зона Демир Хисар има површина од 25,6 ха и 56 засебни парцели. Зоната е лоцирана на регионалниот пат Р1305 Битола - Кичево, на оддалеченост од 1 км од Демир Хисар. Зоната обезбедува пристап до електрична, водоводна и канализациона мрежа. Индустриската зона е погодна за: индустриски капацитети, собирни пунктови за природни суровини, агро-преработувачки капацитети, магацински простор и деловно - административни згради.
Покрај зоната, на територијата на општина Демир Хисар има можности за користење на неколку објекти во општинска сопственост за деловни цели:

1. Објект Дом на млади во с. Слепче за пренамена во деловни цели со вкупна површина од 627 $м^2$, во релативно добра состојба и досега зградата е користена како погон за текстилна индустрија од страна на странски инвеститор од Република Грција.
2. Објект училиште во с. Смилево за користење во деловни цели со површина од 576 $м^2$, во релативно добра состојба и погодно за конфекција, но и за други намени.
3. Задружен дом во с. Сопотница за користење во деловни цели со површина од 321 $м^2$.
4. Објектот на поранешната болница во Демир Хисар за користење во деловни цели со вкупна површина од 6.468 $м^2$, од кои 1.250 $м^2$ во згради. Досега зградата е користена како погон за производство на украсни свеќи од страна на странски инвеститор од Република Грција.

На територијата на општина Могила постојат можности за инвестирање во индустриската зона Петилеп која е со површина од 17 ха, која се наоѓа во близиана патот А3 Битола - Прилеп. Цената на земјиштето во зоната изнесува 1 $м^2$, а во зоната има пристап до потребната инфраструктура: пат, електрична енергија и вода.
Покрај зоната, на територијата на општина Могила има можности за користење на објект Дом на култура за деловни цели. Објектот е релативно нов (2002), се наоѓа во с. Добрушево и има површина од 200 $м^2$.

На територијата на општина Новаци постојат можности за инвестирање во индустриската зона Новаци која е со површина од 9 ха (со можност за проширување), која се наоѓа на регионалниот пат Р1311 Битола - Новаци, на оддалеченост 11 км од Битоал и 1 км од Новаци. Цената на земјиштето во зоната изнесува 1 $м^2$, а во зоната има пристап до потребната инфраструктура: пат, електрична енергија, вода и канализација. Зоната е погодна за: земјоделство, сточарство и агро-преработувачка индустрија.
Покрај зоната, на територијата на општина Новаци има можности за користење под закуп на училишни згради во рурални места во деловни цели. Објектите се наоѓаат во: 1) Старавина (површина на објектот 700 $м^2$); (2) Брод (142 $м^2$) и (3) Гнеотино (170 $м^2$).

5.7 Образование и структурен развој

На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија постои следната образовна, здравствена и социјална инфраструктура која е презентирана во Табелата 67 подолу.

Табела 67. Образовна, здравствена и социјална инфраструктура

	Гради-нка	Осново училиште	Средно училиш-те	Болница/ Зд. Дом/ Поликли-ника	Амбуланта по општа медицина	Стомато-лошка амбу-ланта	Апоте-ка	Дом за стари лица
Битола	**15**	**12**	**7**	**4**	**62**	**87**	**5**	**4**
урбан дел	12	10	7	4	54	87	56	3
рурален дел	3	2	0	0	8	0	0	1
Демир Хисар	1	3	1	2	0	3	2	1
Могила	0	3	0	0	5	4	2	0
Новаци	1	1	0	0	2	1	1	0

Територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**5**	**9**	**1**	**2**	**15**	**8**	**5**	**2**

Извор: Членовите на ЛАГ-от, октомври, 2014

На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, во Битола, Демир Хисар и Новаци постојат вкупно 5 детски градинки за згрижување, образование и воспитување на деца од предучилишна возраст. Во Табелата 68 подолу е даден бројот на деца и вработени во детските градинки на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија по години. Во 2013година, бројот на згрижени деца изнесувал 1.334, а бројот на вработени 193, од кои најголемиот дел во општина Битола.

Табела 68. Деца и вработени во детски градинки на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија по години

	Вкупно									
	2009		**2010**		**2011**		**2012**		**2013**	
	Деца	**Вработени**	**Деца**	**Вработени**	**Деца**	**Вработени**	**Деца**	**Вработени**	**Деца**	**Вработ**
Битола	1.031	169	1.066	186	1.152	180	1.110	175	1.263	
урбан дел	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	
рурален дел	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	
Демир Хисар	47	16	48	16	49	15	56	14	71	
Могила	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Новаци	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Вкупно на територијата на 4-те општини	**1.078**	**185**	**1.114**	**202**	**1.201**	**195**	**1.166**	**189**	**1.334**	

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

Табела 69. Структура на населението на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија на возраст 15 години и повеќе според школската подготовка, Попис 2002

Општина	**Вкупно население на возраст 15 години и повеќе**	**Школска подготовка**								
		Без училиште	**Некомплетно основно образование**	**основно училиште**	**средно училиште**	**виша школа**	**висока школа (факултет, академија)**	**магистратура**	**докторат**	**Се уште се во процесот на основно образование**
Битола	79157	2640	10721	19654	34073	4749	7013	184	88	35
урбан дел	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд
рурален дел	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд
Демир Хисар	8045	483	2100	2253	2777	217	206	3	0	6

Могила	5572	439	1867	2184	1031	35	11	0	0	5
Новаци	3058	239	913	1203	644	35	22	0	0	2
Вкупно на територијата на 3-те рурални општини	**16675**	**1161**	**4880**	**5640**	**4452**	**287**	**239**	**3**	**0**	**13**
Вкупно на територијата на 4-те општини	95832	3801	15601	25294	38525	5036	7252	187	88	48

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза, Попис, 2002.

Од табелата 69 погоре може да се утврди дека структура на населението на возраст 15 години и повеќе според школската подготовка, според Пописот од 2002 година, на територијата на 3-те помали рурални општини (Демир Хисар, Могила и Новаци) е изразито неповолна и дека најбројно е населението со завршено основно одделение 5.640 или 33,8% од населението. Исто така може да се забележи дека ситуацијата е особено неповолна во однос на бројот на население со повисока школска подготовка од виша школа, каква имаат само 529 жители (3,17%).

Табела 70. Редовни основни училишта, паралелки, ученици и наставници, по пол и по општини, на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија во учебната 2013/2014

Општина	**Училишта**	**Пара-лелки**	**Ученици**		**Наставници**					
			вкупно	**ученички**	**вкупно**		**со полно работно време**		**со пократко полното работно вр**	
					сé	**жени**	**вкупно**		**вкупно**	
							сé	**жени**	**сé**	**ж**
Република Македонија	**988**	**10.877**	**191.051**	**92.461**	**17.219**	**11.576**	**14.896**	**10.217**	**2.323**	**1**
Пелагониски регион	**174**	**1.200**	**19.655**	**9.478**	**2.012**	**1.419**	**1.637**	**1.213**	**375**	
Битола	48	431	7.464	3.609	728	564	603	491	125	
урбан дел	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	
рурален дел	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	нд	
Демир Хисар	15	50	555	287	87	59	58	43	29	
Могила	15	50	528	252	88	65	67	52	21	
Новаци	9	21	230	106	41	31	34	26	7	
На територијата на 4-те општини	**87**	**552**	**8777**	**4254**	**944**	**719**	**762**	**612**	**182**	

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Основното образование на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е организирано во 87 основни училишта (ОУ) , со вкупно 8.777 ученици. Наставата ја спроведуваат вкупно 944 наставници, од кои 762 се со полно работно време. Од Табелата 71. подолу може да се забележи дека бројот на ученици по одделенија на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува приближно 1.000 ученици, од кои 85% се во општина Битола.

Табела 71. Ученици во редовните основни училишта, по одделенија и по општини во учебната 2013/2014 година

Општина	Вкупно	Ученици по одделенија							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Република Македонија	**191.051**	**21.437**	**21.444**	**21.120**	**21.735**	**22.054**	**21.968**	**17.718**	**43.575**
Пелагониски регион	**19.655**	**2.262**	**2.341**	**2.216**	**2.189**	**2.211**	**2.314**	**1.682**	**4.440**
Битола	7.464	883	899	830	842	844	868	608	1.690
Демир Хисар	555	50	62	61	67	73	66	43	133
Могила	528	69	67	64	59	64	41	36	128
Новаци	230	33	33	31	29	19	26	2	57
На територијата на 4-те општини	**8.777**	**1.035**	**1.061**	**986**	**997**	**1.000**	**1.001**	**689**	**2.008**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Табела 72. Ученици во основните училишта на кои им е обезбеден превоз до училиштето, по општини, во учебната 2013/2014 година

Општина	Ученици на кои им е обезбеден бесплатен превоз до училиштето		
	I-V	VI-IX	Вкупно
Република Македонија	**1.112**	**2.178**	**3.290**
Пелагониски регион	**123**	**415**	**538**
Битола	41	178	**219**
Демир Хисар	35	111	**146**
Могила	21	71	**92**
Новаци	0	0	**0**
На територијата на 4-те општини	**97**	**360**	**457**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Бројот на ученици на кои им е обезбеден бесплатен превоз до училиштето на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 457 ученици (85% од вкупниот број на ученици на кои им е обезбеден бесплатен превоз до училиштето во Пелагонискиот плански регион), од кои 97 од I до V одделение, и 360 од VI до IX одделение.

Табела 73. Редовни средни училишта, паралелки, ученици и наставници, по општини, на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија во учебната 2013/2014

Општина	Учи-лишта	Пара-лелки	Ученици		Наставници					
			Сé	Ученички	Вкупно		Со полно работно време		Со пократко о полното работ време	
					сé	жени	сé	жени	сé	жен
Република Македонија	**113**	**3.455**	**86.418**	**41.186**	**7.322**	**4.314**	**6.209**	**3.628**	**1.113**	**6**
Пелагониски регион	**17**	**400**	**9.379**	**4.563**	**847**	**562**	**673**	**453**	**174**	**1**
Битола	8	174	4.300	2.107	402	270	315	211	87	
Демир Хисар	1	13	227	98	30	17	14	9	16	
На територијата на 4-те општини	**9**	**187**	**4527**	**2205**	**432**	**287**	**329**	**220**	**103**	

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, високо образование е организирано во Битола и тоа на: Универзитет „Свети Климент Охридски” - Битола; Меѓународниот Славјански институт-Свети Николе „Гаврило Романович Државин“ - Свети Николе/ Битола и на Високите стручни школи (Висока медицинска школа - Битола и Бизнис-академија Смилевски - Скопје/ Одделение за дисперзирани студии Битола). Вкуниот број студенти на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија изнесува 4.180, од кои 1.988 се жени, а редовни студенти се 82%. Најголем број на студенти (2.973) се запишуваат на Универзитетот „Свети Климент Охридски” - Битола, а потоа следува Високата медицинска школа - Битола со 787 студенти.

Табела 74. Вкупен број на студенти по пол и број на редовни студенти во учебната 2012/2013

	Вкупен број на студенти	Мажи	Жени	Вкупен број на редовни студенти
Универзитет „Свети Климент Охридски” - Битола	**2.973**	**1.764**	**1.209**	**2.725**
Технички факултет	1.598	1.248	350	1.461
Факултет за биотехнички науки	305	152	153	254
Факултет за администрација и менаџмент на информациски системи	349	164	185	340
Педагошки факултет	630	132	498	579
Ветеринарен факултет	91	68	23	91

Меѓународен Славјански институт-Свети Николе „Гаврило Романович Државин“ Свети Николе/ Битола[10]	**205**	**120**	**85**	**69**
Факултет за економика и организација на претприемништво	114	77	37	34
Факултет за информатика	10	8	2	2
Факултет за психологија	55	14	41	29
Факултет за безбедносно инженерство	26	21	5	4
Висока стручна школа	**1.002**	**308**	**694**	**634**
Висока медицинска школа - Битола	787	157	630	535
Бизнис-академија Смилевски -Скопје/ Одделение за дисперзирани студии Битола[11]	215	151	64	99
Вкупно на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија	**4.180**	**2.192**	**1.988**	**3.428**

Извор: Државен завод за статистика, Статистички годишник, 2014.

Од табелата 75 подолу може да се забележи дека на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, домови за возрасни лица има само во општина Битола (кој се наоѓа во урбаниот дел на Битола), и постојат само јавни установи. Вкупниот број на згрижени лица изнесувал 156 во 2012 година.

Табела 75. Корисници во јавни и приватни установи - домови за возрасни лица на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија по години

Општина	Вкупно							
	2009		2010		2011		2012	
	Јавна	Приватна	Јавна	Приватна	Јавна	Приватна	Јавна	Приватна
Битола	142	0	146	0	142	0	156	0

Извор: Државен завод за статистика, макстат датабаза.

5.8 Други мерки за структурен развој

На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија има значителни институционални капацитети што може да се искористат за негов развој преку подготовка и спроведување на проекти.

Покрај четирите единици на локална самоуправа и нивните ЈКП на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија функционира Подрачната единица (ПЕ) на Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ), а тука се наоѓа и седиштето на Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ). Подрачната единица на МЗШВ ја спроведува земјоделската политика, води евиденција на земјоделците и врши инспекција, додека АПРЗ и работните единици Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци исто така ја спроведува земјоделската политика, придонесува за унапредување на земјоделството преку давање на советодавни услуги за земјоделците и нивна едукација. Покрај овие институции на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се наоѓаат Јавната Установа Национален Парк Пелистер со седиште во Битола која се грижи за заштита на животната

[10] Во учебната 2014/2015 година во Битола е планирано да се запишат: 200 студенти (100 редовни и 100 вонредни) на Факултетот за економика и организација на претприемништво и 50 студенти (25 редовни и 25 вонредни) на Факултетот за психологија

[11] Бројките се однесуваат на Скопје и Битола

средина и биодиверзитетот, Завод и музеј Битола чија цел е заштита и промоција на културното наследство, како и Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола со приближно 3.000 студенти во учебната 2012/2013 година.

Согласно податоците од Стратегија за соработка на Општина Битола со граѓанскиот сектор и негов постојан развој 2012 - 2015, на територијата на општина Битола, после процесот на нивна пререгистрација, имало 240 граѓански организации (состојба, 31.08.2011). Во 2010 година вкупните остварени приходи на граѓанските организации изнесувал приближно 3,7 милиони евра со вкупно 65 вработени. Најголем дел од здруженијата се: спортски (27%); социо-хуманитарни (6%); професионални (5%), додека културни се 4%. Најголемиот дел од здруженијата (55%) спаѓаат во заедничка категорија каде делуваат: младински организации, организации за заштита на човековите права, родова рамноправност и здруженија на етничките заедници. На територијата на општина Битола делува и Форум на Граѓанските организации од Битола кој брои 30-тина организации.

Граѓанскиот сектор во општина Демир Хисар го сочинуваат: општинска организација на Црвениот крст Демир Хисар, Здружение на пензионери, Центар за поддршка на лица со интелектуална попреченост (ПОРАКА) - општински центар Демир Хисар, Граѓанска невладина асоцијација Пријатели на Демир Хисар, Невладина организација Поленка, Здружение на ловци – Демир Хисар, Меѓународниот центар за уметност и одржлив развој „Арт Поинт - Гумно“ Слоештица, итн.

Граѓанскиот сектор во општина Могила го сочинуваат: Здружение на тутунари „Тутунец“ - Могила, ЗГ Спорт и млади Могила, Здружение на жени „Могилка“ - Могила, КУД „Димче Могилчето“ – Могила, ЗГ Лидер плус - Могила, итн.

Граѓанскиот сектор во општина Новаци го сочинуваат: Културно Иновативен Клуб (КИК) Новаци, ЕД Кајмакчалан Новаци, КУД „Новаци“ - Новаци, Еколошко Друштво „Пелагонија“ - Новаци, итн.

За спроведување на стратегијата за локален развој на руралните средини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија на располагање се мерки што се финансираат од централниот буџет во рамки на годишната програма за финансиска поддршка на руралниот развој и мерки во рамки на инструментт за претпристапна помош на ЕУ ИПА 2007 - 2013, Компонента V Земјоделство и рурален развој (ИПАРД).

Во Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за 2014 година за спроведување на стратегијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија му стојат на располагање, меѓу другите и следниве мерки:
- Мерка 321 Подобрување на квалитетот на живот во рурални средини
- Мерка 322 Обнова и развој на селата
- Мерка 323 Зачувување и унапредување на традиционалните вредности во руралните подрачја
- Мерка 411 Поддршка за здобивање на знаења и вештини за подготвување и реализација на стратегии за локален развој на рурални средини
- Мерка 413 реализација на стратегии за локален развој на руралните средини.

Општа цел на ИПАРД е обезбедување на финансиска помош за одржливо земјоделство и рурален развој како подготовка на земјите-кандидати за спроведување на Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) и управување со средствата од Унијата. Таа е единствена компонента која е насочена кон приватниот сектор поради што е исклучително значајна за националното стопанство и за секторот кој го поддржува. Таа функционира врз основа на партнерско кофинансирање при

што половина од средствата се јавни фондови (од кои 75% отпаѓаат на Европскиот фонд за земјоделство и рурален развој – ЕАФРД, а 25% на буџетот на Република Македонија), а другата половина се приватни фондови на самиот инвеститор. Со одобрување на ИПАРД, како главни долгорочни приоритети за Република Македонија од страна на ЕК се утврдени:

- подобрување на конкурентноста на земјоделските стопанства и прехранбената индустрија преку модернизирање на производствените капацитети и инфраструктура, унапредување на квалитетот на земјоделските производи и подобрување на нивниот маркетинг во насока на зголемување на извозот;
- подготовка на земјата за успешно спроведување на програмите за поддршка финансирани од ЕАФРД, по нејзиното пристапување во Унијата;
- усогласување на македонскиот земјоделско-прехранбен сектор со новата ЗЗП, преку подобрување на ветеринарните стандарди и зголемена заштита на животната средина;
- пренасочување на државната помош во земјоделството од субвенции кон инвестиции;
- обезбедување на одржлив земјоделски, социо-економски и рурален развој преку исполнување на стандардите на acquis communautaire, подобрување на стандардот на земјоделците и зголемување на вработеноста во руралните средини преку диверзификација на руралните активности и
- изградба на техничкиот капацитет на администрацијата.

За периодот 2007-2013 година од 5-тата компонента – ИПАРД за Македонија се предвидени средства во износ од 85,7 милиони евра распределени во 3 приоритетни оски:

1. Приоритетна оска 1 – Подобрување на пазарната ефикасност и спроведување на ЕУ стандардите;
2. Приоритетна оска 2 – Подготвителни активности за спроведување на мерки за заштита на земјоделската средина (Leader+) и
3. Приоритетна оска 3 – Развој на руралната економија.

Спроведувањето на ИПАРД се врши преку институциската структура на ИПА создадена како резултат на процесот на децентрализација на имплементацискиот систем на помошта од ЕУ и која како заеднички институции ги има следните: Компетентен службеник за овластување (КСО), Национален службеник за овластување (НСО), Национален фонд (НФ), Национален ИПА координатор (НИПАК), програмски службеници за овластување (ПСО) и Ревизорско тело, додека како посебни институции задолжени исклучиво за реализација на ИПАРД се: Тело за управување со ИПАРД, ИПАРД агенција и Комитет за мониторинг на ИПАРД.

ИПАРД агенцијата во Република Македонија е Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР). Таа е надлежна институција и договорен орган за спроведување на Инструментот за претпристапна помош за рурален развој на ЕУ (ИПАРД). Таа објавува повици за доставување на барања од страна на заинтересирани физички и правни лица од Република Македонија за користење на средства од ИПАРД Програмата 2007-2013 за следните досега акредитирани мерки:

1) Приоритетна Оска 1/ Мерка 101 - Инвестиции на земјоделските стопанства со цел нивно преструктуирање и надградба за достигнување на стандардите на Европската Унија;
2) Приоритетна Оска 1/ Мерка 103 - Инвестиции за преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи со нивно преструктуирање и надградба за достигнување стандардите на Европската Унија и
3) Приоритетна Оска 3/ Мерка 302 - Диверзификација и развој на руралните економски активности.

Покрај останатите надлежности, функцијата на АФПЗРР во врска со реализација на ИПАРД програмата се состои од административни проверки (прием на барања, одобрување на проекти, одобрување на исплати), извршување на исплати, проверки на терен, водење на бази на податоци и подготовка на извештаи и анализи поврзани со реализација на ИПАРД програмата.

Земајќи ги во предвид средствата алоцирани во оваа програма и дека таа функционира врз принципот на партнерско кофинансирање при што во една инвестиција инвеститорот учествува со 50% од износот, а останатите 50% се грант, тогаш може да се заклучи дека ефектот од оваа програма за земјоделството и руралниот развој потенцијално може да биде многу голем.

Мерка 101

Финансиската поддршка за мерка 101 е наменета за земјоделско производство во приоритетните сектори лозарство (1011), овоштарство (1012), градинарство (1013), одгледување на млечен добиток за примарно производство на сурово млеко (1014) и одгледување на добиток и живина за тов за производство на месо (1015). Инвестициите можат да се реализираат на целата територија на Република Македонија.

Шифра/ Тип на инвестиција

10111 - Обновување и модернизација на постоечките лозови насади

10121 - Обновување и модернизација на постоечките овошни насади

10131 - Изградба и обновување на пластеници (со исклучок на тунелски фолии) и стакленици

10132 - Модернизација на производството на зеленчук на отворено

10141 - Изградба/обновување на објекти за одгледување на молзни крави, овци и кози

10151 - Изградба/обновување на објектите за одгледување на маторици и свињи во тов

10152 - Воспоставување на нови живинарски капацитети на земјоделски стопанства за одгледување на бројлери и модернизација на постоечките.

Мерка 103

Финансиската поддршка за мерка 103 е наменета за земјоделско-прехрамбениот сектор во приоритетните сектори производство на вино (1031), преработка на овошје и зеленчук (1032), преработка на млеко и млечни производи (1033), производи од месо (1034). Инвестициите можат да се реализираат на целата територија на Република Македонија.

Групите на инвестиции по приоритетни сектори се однесуваат на следниве типови на инвестиции:

Шифра/ Тип на инвестиции

10311 - Инвестиции во подобрување на квалитетот на виното

10321 - Инвестиции во воспоставување и модернизирање на откупни центри за овошје и зеленчук

10322 - Инвестиции во модернизира ње на производствените технологии во капацитетите за преработка на овошје и зеленчук

10331 - Инвестиции за изградба и обновува ње на објекти за воспоставување и модернизирање на собирни центри за млеко

10332 - Инвестиции во модернизирање и технолошкото осовременување на специјализирани капацитети за млечни производи

10341 - Инвестиции за воспоставување на кланични капацитети за живина

10342 - Модернизирање и технолошко осовременување на постоечките кланични капацитети за говеда, свињи, овци/ јагниња и живина

10343 - Инвестиции во преструктуирање на производните капацитети за преработка на месо.

Мерка 302

Финансиската поддршка за мерка 302 е наменета за руралната популација за инвестиции во приоритетните сектори: поддршка и развој на микро и мали претпријатијата во руралните средини за преработка на храна, не-прехрамбени произвдствени активности, воспоставување на на алтернативни земјоделски производствени системи на земјоделски стопанства и обезбедување на земјоделски услуги, занаетчиство и рурален туризам, Инвестициите односно локацијата на инвестициите мора да се реализираат во рурални средини.

Шифра/ Тип на инвестиција

30211 - Инвестиции во развој на мали капацитети за преработка на храна

30212 - Инвестиции во развој на не-прехрамбени производствени активности

30213 - Инвестиции во воспоставување и модернизација на откупни центри за шумски производи

30214 - Инвестиции за промоција на традиционални занаети

30215 - Инвестиции за поддршка за обезбедување на руралните услуги (неземјоделски)

30221 - Инвестиции за воведување на алтернативни земјоделски производствени системи

30222 - Инвестиции во изградба/реконструкција и модернизација на капацитети за сместување на отворено

30231 - Инвестиции за воспоставување на „Машински прстени“

30232 - Инвестиции за воспоставување и модернизација на приватните ветеринарни услуги

30241 - Инвестиции за изградба/реконструкција и модернизација на објекти за рурален туризам

6. Анализа на локалната област

6.1. Анализа на заинтересираните страни на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Како дел од анализата на локалната област при изработката на стратегијата, најпрвин е направена идентификација на заинтересираните страни како и нивна детална анализа со користење на неколку алатки како што се: Мапа на заинтересирани страни (Прилог 14.5.1.), 4А Матрица (Прилог 14.5.2.) и Капацитет на системот за соработка (Прилог 14.5.3.).

Од мапата на заинтересирани страни (ЗС) може да се изведат следните заклучоци за моменталната состојба во системот на соработка на ЛАГ-от ПеЛАГонија:
- Постои голем број на Заинтересирани Страни (ЗС) во системот за соработка, посебно во делот на граѓанскиот и приватниот сектор;
- Клучните ЗС се единствено од јавниот сектор (ЕЛС Битола, ЕЛС Демир Хисар, ЕЛС Могила и ЕЛС Новаци, МЗШВ и ЦРППР) и тие меѓусебно имаат добри врски;
- Нема клучни ЗС во делот на приватниот и граѓанскиот сектор;
- Примарни ЗС од јавниот сектор се НП Пелистер, ЈУ Завод и музеј - Битола и АПРЗ - ПЕ Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци;
- Примарни ЗС од приватниот сектор со големо влијание се ЗИК Пелагонија и ИМБ Битола, но тие не се вклучија во процесот;
- Нема формализирани врски (на пр. преку договори) помеѓу ЗС;
- Во системот за соработка постојат многу малку цврсти врски, односно генерално доминираат лабави врски помеѓу ЗС;
- Врските на ЕЛС спрема ЈКП се надредени;
- Цврсти врски постојат помеѓу ЕЛС Битола и НП Пелистер и помеѓу ЕЛС Битола и некои граѓански организации и
- Освен ФФРМ, видливо е отсутво на организации што го претставуваат приватниот сектор (на пр. комори, професионални здруженија, и сл.), како и и организации за поддршка на приватниот сектор (на пр. центри за поддршка на бизнисите, и сл.).

Во наредниот период потребно е ЛАГ-от ПеЛАГонија да се работи на идентификување и воспоставување на врски со клучни ЗС од приватниот и граѓанскиот сектор, како и на зајакнување на врските во делот на примарни ЗС од граѓанскиот сектор и приватниот сектор. Исто така треба во системот на соработка да се вклучат организации што го претставуваат приватниот сектор и организации за поддршка на приватниот сектор. Како најјак центар на знаење на територијата на ЛАГ-от, Универзитетот „Св. Климент Охридски“ би требало да се привлече барем на позиција на примарна ЗС и да оствари подобри врски со ЗС. Од големиот број на ЗС од граѓанскиот и приватниот сектор, ЛАГ-от треба да ги издиференцира оние што имаат про-активност и капацитет за подготовка и спроведување на проекти.

Со алатката „4А Матрица“ анализирани се интересот, областа на делување и поврзаноста помеѓу ЗС. Капацитетите за подготовка и спроведување на проекти имаат: ЕЛС, НП Пелистер, ЈУ Завод и музеј - Битола, граѓанските организации, како и ЦРППР. Едукација вршат: Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола, Организација на жени, ЗГ Лидер плус, ЗГ Рурал Визија, Здружение на пчелари - Нектар, КС Одикон, ЗГ Имка Битола, ЗГ Спорт и млади Могила, Здружение на жени Могила и ЦРППР. Во областа заштита на животната средина активни се: НП Пелистер, ЗГ Движење

за околината Молика, ЗГ Глобал, ЕД Кајмакчалан Новаци, Здружение на ловци – Демир Хисар, и др.

Во областа на заштита и промоција на културното наследство и културата активни се: ЈУ Завод и музеј - Битола, ЗГ Рурал Визија, ЗГ КИК Новаци и ЦРППР.

Во областа „Поддршка на ранливи групи“, воглавно на млади лица и жени, активни се неколку граѓански организации: Организација на жени Битола, ЗГ Имка Битола, ЗГ Спорт и млади Могила, Здружение на жени Могила.
Деловните субјекти кој учествуваат во ЛАГ-от се активни во прехранбениот и преработувачкиот сектор.

Со алатката „Капацитет на системот за соработка“ анализиран е системот на соработка на ЛАГ-от во однос на неколку критериуми: посветеност, вмрежување, технички вештини и знаење, моќ за донесување на одлуки и финансиски ресурси. Може да се забележи дека системот има општа слабост во однос на финансиски ресурси. Тие воглавно се наоѓаат кај ЕЛС Битола и до некаде ЕЛС Новаци, како и во приватниот сектор. Моќта за донесување на одлуки се наоѓа кај: ЕЛС Ресен, НП Пелистер, АПРЗ, ЈУ Завод и музеј - Битола и ЦРППР. Истите истовремено поседуваат и технички вештини и знаења, како и дел од граѓанските организации. Посветеноста, капацитетот за вмрежувањето и техничките вештини и знаење се наоѓаат кај: НП Пелистер, АПРЗ, ЈУ Завод и музеј - Битола и ЦРППР, и здруженијата на граѓани: ЗГ Движење за околината Молика, ЗГ Глобал, Организација на жени и ЗГ Рурал визија. Посветеноста на ЕЛС е генерално оценета како просечна, додека на приватниот сектор како слаба.

Од горе споменатото, може да се заклучи дека капацитетот на системот за соработка на ЛАГ-от ПеЛАГонија треба да се фокусира на изнаоѓање на финански ресурси преку привлекување на нови членови, со посебен фокус на приватниот сектор. Исто така ЛАГ-от треба да работи да ја подобри посветеноста на четирите ЕЛС. Системот има добар капацитет за вмрежување и релативно добри технички вештини и знаење.

Дополнително е направена Анализа на надворешното опкружување на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија (ПЕСТ) преку анализа на надворешните фактори како што се: моќ на влијание, степен на влијание и значење на влијание. Вкупната ПЕСТ анализа е позитивна. Најниска вкупна оценка имаат факторите: „Невработеност“, „Функционирање на правниот систем“, „Состојба со инфраструктурата“ и „Стареење на населението“. Бидејќи се работи за надворешни фактори, ЛАГ-от ПеЛАГонија треба да воспостави систем за нивно следење и да предвиди мерки за справување со истите.

6.2. СВОТ анализа на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

При дијагностицирањето на моменталната ситуација на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, учесниците на работилниците за изработка на стратегијата ја користеа алатката за Анализа на силните и слабите страни, можностите и заканите СВОТ (анг. SWOT).
СВОТ (SWOT) е кратенка од англиските зборови:
S = Strengths (силни страни)
W = Weaknesses (слаби страни)
O = Opportunities (можности)

T = Threats (закани).
СВОТ анализата е важна планирачка алатка која на систематски и организиран начин помага во идентификување на надворешните (можности и закани) и внатрешните фактори (силни и слаби страни) при дефинирање на една стратегија.
Главен елемент на СВОТ анализата е анализа на информациите што се содржат во неа. Ова е предуслов за ефективна проценка на потребите и за поставување на релевантни цели кои ги земаат во предвид потребите и можностите на територијата на ЛАГ-от.

Силните страни се фактори што ги потенцираат конкурентските предности на територијата на ЛАГ-от. Слабите страни се фактори кои се пречки во развојот на територијата на ЛАГ-от. Можностите се состојби кои со нивно извршување или искористување на придобивките се олеснува и зголемува развојот на територијата. Заканите се непожелни надворешни влијанија или трендови што водат кон назадување на процесот или можат да бидат пречки и ризици во развојот на територијата. Силните и слабите страни се внатрешни фактори на територијата на ЛАГ-от и на нив може да се влијае, додека можностите и заканите се надворешни фактори кои го условуваат локалниот развој на руралните средини, а врз кои членовите на ЛАГ-от и целокупното население на територијата на ЛАГ-от немаат влијание. Силните страни и можностите се позитивни фактори, додека слабите страни и заканите се негативни фактори.
Учесниците на работилниците преку групна работа изработија СВОТ анализа за територијата на ЛАГ-от. При работата во групи, учесниците користеа меки табли и картички (Метаплан метода) за да ги запишат и презентираат своите идеи. Во групната работа учесниците направија:
- Идентификување на Силните и Слабите страни (внатрешни фактори)
- Идентификување на Можностите и Заканите (надворешни фактори).
Во СВОТ анализата се вметнати и елементи од направената Проценка на локалните потреби и капацитети во руралните области на територијата на општините Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци (Прилог 14.3.).

Резултатите од така интегрираната СВОТ анализа за територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се дадени во Табелата 76 подолу.

Табела 76. СВОТ анализа на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

1. Силни страни	**2. Слаби страни**
1.1. Културно-историско наследство - Археолошки локалитет Хераклеа - Стара архитектура - Голем број на верски објекти (цркви и манастири: црквата Св. Петка и манастирот Св. Ана, с. Маловишта; џамии, итн.) ***1.2. Земјоделство и прехранбен сектор*** - Развиено земјоделство - Традиција за земјоделско производство - Големи површини на обработливо земјоделско земјиште - Плодна почва - Производство на градинарски, житни, индустриски култури - Квалитетни земјоделски производи	***2.1. Работна сила*** - Голема стапка на невработеност (особено кај младите едуцирани лица) - Голем дел од населението е со ниско образование - Мал број на занаетчии - Мал број на стручен кадар според барањата на претпријатијата - Мал број на млади претприемачи - Релативно мал број на МСП **2.2 Демографија** - Стареење на населението - Мал број на млади жители

- Развиено сточарство **-** Најголемо производство на млеко во Република Македонија - Земјоделски Комбинат Пелагонија (најголем производител на житни култури) - Регион со најразвиено пчеларство и најголем број на пчелари - Поволни услови за органско производство - Постојни преработувачки капацитети пред се за млечни производи (2 млекарници, конзервна индустрија, пивара, итн.) ***1.3. Местоположба*** **-** Близина на државната граница со Грција (погранична област) **-** Централна позиција во Пелагонискиот регион **-** Близина на два поголеми градови (Битола, Прилеп) ***1.4. Животна средина*** **-** Чиста и здрава животна средина **-** Националниот Парк Пелистер ***1.5. Природни богатства*** - Прекрасна природа и пејсажи - Ароматични билки и шумски плодови - Природни ресурси (води, планини, извори на минерална вода) - Ендемски видови (Молика, Пелистерска пастрмка, ракчиња) ***1.6. Туризам*** **-** Постојни обележани планинарски патеки на Баба планина (Маловишта-Два гроба-Мало Езеро-Големо Езеро-Орлови води-Нижополе или Брајчино) **-** Хиподром во с. Крклино **-** Пелистер е бренд - Сместувачки капацитети во манастирите ***1.7. Работна сила*** - Млади едуцирани кадри. ***1.7. Институции*** - Постојат институции со капацитет - Високо образовни институции - Голем број на НВО - Голема дијаспора	***2.3. Животна средина*** - Несовесно однесување на граѓаните кон животната средина пред се во однос на одлагањето на цврстиот отпад - Нема интегрирано управување со цврст отпад ***2.4. Инфраструктура и квалитет на живот*** - Недоволна урбано-планска документација за селата - Нерешено водоснабдување - Недоволна инфраструктурна и транспортна поврзаност на руралните средини со поголемите градови - Слабо организиран превоз во руралните средини - Несоодветна патна инфаструктура - Немање на канализации - Железничка пруга со Грција не е во функција - Лоша состојба на системите за наводнување - Инфраструктурата лошо се одржува - Одводните канали не се одржуваат - Мал број на културни настани во руралните средини - Недостаток на здраствени услуги во руралните средини - Недостаток на социјална инфраструктура ***2.5. Земјоделство*** - Голема необработена земјоделска површина - Површини на земјоделско земјиште со ниска класа - Расцепканост на земјоделското земјиште - Неорганизиран откуп на земјоделските производи - Недоволно откупни центри за земјоделски производи - Прекумерна употреба на пестициди, инсектициди и вештачки ѓубрива ***2.5. Туризам*** - Мал капацитет за сместување во руралните средини - Човечките ресурси во секторот туризам имаат мал капацитет - Недоволен број на човечки ресурси за работа во туризмот

	2.7. Институции - Неактивен граѓански сектор - Нема детски градинки, амбуланти, училишта, немање на центри за социјална заштита, спортски терени во руралните области - Недостаток на финансиски средства за економски развој - Мал финансиски капацитет на ЕЛС
3. Можности	**4. Закани**
3.1. Туризам - Зголемен интерес кај туристите во светски рамки за алтернативен туризам (активен - планински велосипедизам и параглејдерство, планинарење, итн.; верски, рурален, итн.) - Интерес кај туристите за посета на уредени археолошки локалитети - Интегрирање на културните и традиционалните настани во туристичката понуда - Промовирање на традиционална храна - Постои урбанистичко планска документација за изградба на хотели и други туристички објекти - Соработка со ЛАГ-от Преспа ***3.2. Земјоделство*** - Искористување на топла вода од РЕК Битола за оранжериско производство - Побарувачка на пазарот за свежи земјоделски и преработени прехранбени производи - Организиран откуп на земјоделски производи (пиперка, домат, пченка, пченица, јачмен) - Дополнителни приходи од собирање на лековити и ароматични билки - Организирано производство на лековити и ароматични билки - Комасација и арондација на земјоделското земјиште - Здружување на земјоделците во земјоделски задруги - Осигурување на земјоделското земјиште и поставување на градобијни мрежи - Брендирање на земјоделски и прехранбени производи (буковска пиперка, итн.) - Тренд на зголемена побарувачка на органски производи на пазарот кои имаат повисока цена ***3.3. Инфраструктура и квалитет на живот*** - Повторно активирање на железничката пруга	***4.1. Демографија и миграција*** - Голема миграција село - град - Неповолна старосна структура на населението - Иселување на младите - Намалување на наталитетот - Голем број на ергени - Одлив на мозоци “brain-drain” ***4.2. Земјоделство*** - Природни непогоди (на пр. поплави, град, мраз, високи температурни разлики, суша, итн.) како последица на климатските промени - Пренамена на земјоделско земјиште во градежно - Недоволна заинтересираност на младите за работа во земјоделскиот сектор - Намалување на производството на квалитетна храна поради загадувањето од РЕК Битола ***4.3. Животна средина*** - Загаденост на Црна Река (се користи за наводнување на земјоделските површини) - Влошување на здравствената состојба на населението поради загадувањето од РЕК Битола ***4.4. Природни богатства*** - Исцрпување на капацитетот на рудни богатства ***4.5. Институции*** - Долготрајни административни процедури - Споро административно решавање на проблемите ***4.6. Туризам***

Битола - Лерин, Грција - Организирање на спортски манифестации и активности ***3.4 Финансиски средства*** - Искористување на претпристапните фондови на ЕУ и други фондови - Прекугранична соработка со Грција и Албанија - Привлекување на домашни и странски инвеститори - Искористување на државните програми за поддршка - Проекти финансирани со ЈПП ***3.5. Создавање на нови работни места и самовработување*** - Искористување на постоечките индустриски зони (на пр. развој на индустриската зона Жабени) и отворање на нови индустриски зони - Постојат атрактивни локации за снимање на филмови - Зачувување и обновување на стари занаети ***3.6. Животна средина и енергија*** - Селектирање, рециклирање и повторно употребување на отпадот - Искористување на обновливи извори на енергија (биогас, сончева енергија, мали хидро централи) - Заштита на биодиверзитетот (мариовска матица, биволи и др.)	- Нецелосно дефинирана законска регулатива за рурален туризам - Изумирање на старите занаети ***4.7. Останато*** - Политичка нестабилност во поширокиот регион - Намалување на средствата од билатералните донатори.

Врз основа на погоре презентираната СВОТ анализа, може да се сумираат следниве заклучоци:

1. Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија има важни предности, а истовремено тоа претставува можност за економски развој. Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се наоѓа во близина на државната граница со Република Грција (членка на ЕУ). Територијата на ЛАГ-от има централна позиција во Пелагонискиот регион. Битола како втор град по значење во земјата се наоѓа на територијата на ЛАГ-от, а исто така Прилеп како еден од поголемите градови и како земјоделски и индустриски град е во близина. Ова е можност како од аспект на поголемата куповната моќ во двата града така и приливот на дневни и викенд туристи од Република Грција (воглавно во градот Битола). За развој на локалната економија голема можност претставува повторното активирање на железничката пруга Битола - Лерин, Грција.

Сепак потребни се одредени инфраструктурини подобрувања во делот на водоснабдување, одржување на патиштата, системите за наводнување и одводнување и јавниот транспорт.

2. Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија во најголемиот нејзин дел е чиста и здрава животна средина, која изобилува со природни богатства (Националниот Парк Пелистер каде се наоѓаат двете глацијални езера - Големото и Малото Езеро; прекрасна природа и пејсажи, ароматични билки и шумски плодови; води, планини (Ниџе, Илинска), извори на минерална вода, итн.) , а исто така со извонредно богато културно - историско наследство (голем број на верски објекти - цркви, манастири и џамии, археолошкиот локалитет Хераклеа, и др. културни објекти). На територијата на ЛАГ-от може да се најде богат ендемски биодиверзитет (петолисниот бор Молика, ендемската пелистерска пастрмка, ракчиња во двете пелистерски езера, мариовска пчела, балкански рис, кафеава мечка, итн.), а постои и богата понуда на културни и др. настани и манифестации.
На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија, особено во подпелистерскиот дел, постојат неколку села како што се Маловишта, Буково и др. кои се карактеристични по својата стара архитектура со импозантни куќи на два или три ката направени од камен и покриени со камени плочи.
На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија постојат веќе мапирани и обележани планинарски патеки на Баба планина, дел од нив се во НП Пелистер, а преку патеката до с. Брајчино се поврзува со Преспанскиот регион. Пелистер е највисокиот врв на Баба Планина и на некој начин препознатлив бренд. На територијата на ЛАГ-от има и др. атракции како хиподромот во с. Крклино, каде постојат и Авто и Етно музеи, а посебно е интересна колекцијата на народни носии од Битолскиот регион.
Во некои од селата, како на пр. Дихово веќе постои одредено искуство со понуда за сместување, но сепак капацитетите за сместување во руралните средини се многу ограничени. Сместувачки капацитети постојат исто така во дел од манастирите и планинарските домови.
Постојат добри предуслови за развој на руралниот туризам и алтернативните форми на туризам, пред се активен туризам како што се планински велосипедизам, параглејдерство, пешачење и планинарење, итн. Во прилог одат трендовите на зголемен интерес кај туристите за алтернативни форми на туризам во светски рамки и посебно туризмот поврзан со проучување на уникатната флора и фауна. Во овој дел постои можност за поврзување со ЛАГ-от Преспа и создавање на синергии преку интегрирање на двете туристички понуди, а исто така и заедничко промовирање на традиционалните гастрономски специјалитети карактиристични за двете територии.
Имајќи ја во предвид традицијата и големиот број на настани и манифестации што се организираат, како и изработената Стратегијата за културен развој на Пелагонискиот плански регион 2013 - 2016, потребно е да се искористат можностите како што се интересот кај туристите за посета на уредени археолошки локалитети и интегрирање на културните и традиционалните настани во туристичката понуда.
За целосно да се искористат потенцијалите потребно е да се работи на организирање на туризмот, подобра соработка помеѓу заинтересираните страни, дополнување и интегрирање на понудата, зголемување и подобрување на квалитетот на сместувачките капацитети во руралните средини и подобра целно насочена туристичка промоција.
Битен предуслов за развој на туризмот е добрата туристичка инфраструктура, која вклучува подобрување на поврзаноста до културно-историските и природните знаменитости, уредување на просторот околу нив, туристичка сигнализација, изградба, опремување и означување на пешачки и велосипедски патеки, создавање на нови туристички атракции, изградба на спа и велнес центри, голф ресорти, итн. Тука треба да се искористат можностите што ги нудат постојната урбанистичко планска документација за изградба на хотели и други туристички објекти, како и развиените општински индустриски зони и другите можности за инвестирање во општините на територија на ЛАГ-от.
Треба да се има во предвид дека ограничувачки фактор се човечките ресурси кои во секторот туризам имаат мал капацитет, како и недоволниот број на човечки ресурси за работа во туризмот.

3. Целата територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е рурална средина со вкупен број на население од околу 40.000 жители, со исклучок на урбаниот дел на Битола (кој опфаќа многу мала територија од само 24 км^2, но густо населена со приближно 75.000 жители). Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија опфаќа многу голема територија (речиси 48% од вкупната површина на Пелагонискиот регион) со многу населени места (170), но истовремено многу мала густина населеност (18 жители на км2). На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија демографскиот тренд е негативен што може да се согледа и од природниот прираст кој негативен, при што ситуацијата е најнеповолна во Општините Демир Хисар (-1,02%) и Новаци (-1,11%). Бројот на живородени е под националниот просек, а над националниот просек е бројот на умрени. Тоа се потврдува и со виталниот индекс (живородени на 100 умрени), кој за сите 4 општини е далеку под македонскиот просек. Вкупното миграциското салдо за општина Битола (вклучително и урбаниот дел) за периодот 2007 - 2013 е позитивно, додека за другите 3 рурални општини е изразено негативно и изнесува: за Демир Хисар изнесува -141, за Могила изнесува -104 и за Новаци изнесува -42.
Истовремено, структурата на населението на возраст 15 години и повеќе според школската подготовка на територијата на 3-те помали рурални општини (Демир Хисар, Могила и Новаци) е изразито неповолна и дека најбројно е населението (33,8%) со завршено основно одделение 5.640. Исто така може да се забележи дека ситуацијата е особено неповолна во однос на бројот на население со повисока школска подготовка од виша школа, каква имаат само 529 жители или 3,17% од вкупното население во тие 3 општини. Во услови на глобализација и економија базирана на знаење ова претставува исклучителна слабост и потребно е зајакнување и на формалното и на неформалното образование.
Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија има исто така неповолна старосна структура на населението. Најбројна поединачна возрасна група е 30 - 44 години со учество од 21,13%, додека бројот на население со возраст поголем од 60 години изнесува 1.235 жители (25,2%).
Од сето ова може да се заклучи дека на територијата на ЛАГ-от има недостаток на младо население во руралните средини кое мигрира во градовите и надвор од земјата пред се поради невработеноста и малите можности за наоѓање работа освен во земјоделскиот сектор. Исто така е забележано иселување на млади образовани кадри надвор од земјата или има ткн. одлив на мозоци (“brain-drain”). Во одредени населени места во руралните средини се забележува и голем број на ергени со сите последователни социјални ефекти.
Во таа насока би можеле да се промовираат и искористат програмите на Владата на РМ за самовработување и за активни мерки за вработување, како и да се поткне претприемништвото, а особено кај женската популација. Исто така би требало да се искористат можностите што ги нудат претпристапните фондови на ЕУ и други фондови (на пр. ИПАРД), прекугранична соработка со Грција и Албанија, и др., а притоа да се превенираат заканите поради намалување на средствата на билатералните донатори во земјата. Имајќи во предвид дека привлекувањето на странски инвеститори е приоритет на Владата на РМ, треба да се искористат можностите за инвестирање што ги нудат развиените и планираните општински индустриски зони. Покрај тоа треба да се испита заинтересираноста на приватниот сектор за финансирање на проекти преку ЈПП. Исто така треба да се искористат можностите што ги нудат постојните локации на територијата на ЛАГ-от што се атрактивни за снимање на филмови, и каде веќе има одредени искуства, бидејќи филмската индустрија нуди можност за вклучување на други комплементарни индустрии (изнајмување на опрема, логистика, храна и сместување, ангажирање на помошен и придружен персонал, итн.).

4. На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија генерално постои низок квалитет на живот во руралните средини: има мал број на културни настани, недостасува социјална инфраструктура (домови за возрасни лица, детски градинки, центри за социјална заштита , итн.), нема доволно здравствени

установи и услуги (амбуланти, аптеки) во селата, нема спортски терени и настани, итн. Затоа потребни се активности за подобрување на состојбата што секако ќе влијае и на намалување на миграциските процеси.

5. На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија земјоделството е развиено, има големи површини на обработливо земјоделско земјиште (речиси 54% од вкупната обработлива површина во Пелагонискиот плански регион) и традиција за земјоделско производство. Територијата на ЛАГ-от е препознатлива по квалитетни земјоделски производи, пред се производство на житни (пченица, пченка), градинарски (компир, кромид, зелка, домати, пиперки, бостан), индустриски култури (сончоглед, тутун), фуражни растенија (крмна пченка, луцерка) овошје (вишни, сливи). Земјоделскиот Комбинат Пелагонија е најголем производител на житни култури во земјата. На територијата на ЛАГ-от сточарството е исто така развиено и таа е позната како најголем производител на млеко во Република Македонија и по постојните преработувачки капацитети за млечни производи. Тоа е територија со најразвиено пчеларство и најголем број на пчелари во земјата. Исто така постојат поволни услови за органско производство, и притоа треба да се искористи трендот на зголемена побарувачка на органски производи на пазарот кои имаат повисока цена.
Слаби страни во областа земјоделство се однесуваат на големите необработени земјоделски површини, расцепканост на земјоделското земјиште**,** неорганизиран откуп на земјоделските производи, недоволниот број на откупни центри за земјоделски производи, прекумерната употреба на пестициди, инсектициди и вештачки ѓубрива, итн.
Комасацијата и арондацијата на земјоделското земјиште, како и здружување на земјоделците во земјоделски задруги би придонело да се надмине проблемот со расцепканост на земјоделското земјиште.
Можностите треба да се бараат во зголемената побарувачка на пазарот за свежи земјоделски производи и преработени прехранбени производи. Топлата отпадна вода од РЕК Битола може да се искористи за оранжериско производство кое се појавува на пазарот порано и има повисоки цени. Руралното население може да обезбеди дополнителни приходи од собирање на лековити и ароматични билки кои ги има во изобилство, но при тоа треба да се води сметка за заштита на животната средина преку обезбедување на добри практики за нивно берење и процесирање. Исто така треба да се направи анализа на можностите за организирано производство на лековити и ароматични билки, со цел обезбедување на поголеми количини со континуиран квалитет.
Осигурувањето на земјоделското земјиште и поставување на градобијни мрежи, користење на современи системи за наводнување како и брендирање на земјоделски и прехранбени производи (на пр. буковска пиперка, итн.) би требало да придонесат за подобар квалитет на земјоделските производи и следствено повисоки цени.
Имајќи ја во предвид важноста на земјоделско прехранбениот сектор за територијата, ЛАГ-от треба да ги следи надворешните закани и предвиди соодветни мерки за ублажување или елиминирање на нивните ефекти. Тоа пред се се однесува на: природни непогоди (на пр. поплави, град, мраз, високи температурни разлики, суша, итн.) како последица на климатските промени; пренамената на земјоделското земјиште во градежно; недоволната заинтересираност на младите за работа во земјоделскиот сектор и евентуалното намалување на производството на квалитетна храна поради можното загадување од РЕК Битола и поради загаденост на Црна Река која поминува низ сие 4 општини и која се користи за наводнување на земјоделските површини.

6. На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија постои веќе одреден изграден институционален капацитет кој се состои од млади едуцирани кадри, постојни високо образовни институции со традиција, голем број на граѓански организации и јавни институции (ЕЛС, НП Пелистер, ЈУ Завод и

музеј - Битола, АПРЗ, МЗШВ и ЦРППР). Сепак постои согледување дека граѓански сектор во руралните средини е недоволно активен. Покрај ова постои недостаток на финансиски средства за економски развој, а ЕЛС имаат мал финансиски капацитет да ги финансираат големите потреби. Потребно е да се испитаат можностите за соработка со големата дијаспора низ целиот свет, а исто така треба постојано да се промовира креативноста и иновативноста кај младите лица. Имајќи во предвид дека се поголем број на проекти се спроведуваат во земјата, усвојување на методологијата за управување со проектен циклус и подобрување на квалитетот на проектниот менаџмент кај поголем број на организации на територијата на ЛАГ-от е од извонредна важност.

7. Постои релативно висока стапка на невработеност, и особено кај младите едуцирани лица. На пазарот на трудот има мал број на стручен кадар според барањата на претпријатијата, а исто така бројот на (млади) претприемачи е посебно низок. Ова зборува за релативно слаба претприемничка култура на територијата на ЛАГ-от. Покрај ова традиционалните занаети во руралните средини се во изумирање. Следствено, бројот на МСП е релативно мал, и особено нивниот број во руралните средини и тоа на оние што можат да обезбедат поголем број на работни места.
За да може територијата на ЛАГ-от успешно економски да се развива на среден и долг рок, мора да се обезбеди поддршка на постојните фирми и постојано да се поттикнува претприемништвото, и тоа иновативното, посебно кај младите и жените. Во ова посебна улога имаат институциите за поддршка на бизнисите за кои вече беше констатирано дека отсуствуваат од мапата на ЗС. Можности за отворање на нови фирми постојат во земјоделството и преработувачката индустрија, во алтернативниот туризам и услугите, но исто така и во креативните индустрии и ИКТ.

8. Чистата животна средина и природните богатства се конкурентна предност на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија. Тука треба да се има во предвид дека територијата на ЛАГ-от е релативно голема и ретко населена и поради тоа сеуште не постои голем притисок од човечките активности врз истата. За да може природното наследство да се стави во функција на одржливиот развој потребно е да се поведе поголема грижа за животната средина, и пред се во поглед на несовесното однесување на дел од граѓаните во однос на одлагањето на цврстиот отпад, прекумерната употреба на заштитни хемиски препарати во земјоделството, и постојаното исцрпување на капацитетот на рудни богатства. Најголемиот термоенергетски капацитет во земјата РЕК Битола се наоѓа на територијата на ЛАГ-от, и притоа треба да се има во предвид од една страна неговата важност како најголем вработувач, а од друга страна неговиот потенцијал за загадување на животната средина. Притоа ЛАГ-от треба да оствари добра соработка со раководството на овој капацитет и негово вклучување во активностите на ЛАГ-от.
Можностите треба да се бараат во заштита на водите, искористување на ОИЕ (биогас, сончева енергија и мали хидро централи) и ЕЕ); селектирање, рециклирање и повторно употребување на цврстиот отпад; како и заштита на биодиверзитетот (на пр. мариовска матица, балканскиот рис, биволи, кафеава мечка и др.) бидејќи некои видови се во опасност од изумирање .

7. Усогласеност со другите стратегии и програми

7.1 Краток опис на односот на стратегијата со другите развојни документи

Стратегијата за локален развој на руралните средини на територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија (Стратегија) е усогласена со развојните документи на национално, регионално и локално ниво, како и со релеватните стратешки документи на ЕУ.

Стратегијата на ЛАГ-от е поврзана со Програмата за развој на Владата на РМ 2011 - 2015 и посебно со: СЦ 1. Зголемување на економскиот раст и вработеноста, како предуслов эа пораст на животниот стандард на граѓаните и подобар и поквалитетен живот и СЦ 5. Инвестирање во образование, наука и информатичка технологија како елементи на општество базирано на знаење.

Стратешките цели на Стратегијата (СЦ 1. Да се поттикне економскиот развој и СЦ 3. Да се промовира социјалниот развој) се поврзани со некои од клучните цели на економската програма на Владата се: развој на земјоделството и подобар стандард на земјоделците; зголемување на производството, извозот и инвестициите; намалување на невработеноста и подобрување на животниот стандард на граѓаните; заштита на животниот стандард на ранливите категории на граѓани; и развој на економската инфраструктура.

Стратегијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е поврзана со националната Стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2014 - 2020. Стратешките цели од Стратегијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се кохерентни со примарниот стратешки приоритет во националната стратегија: „Зголемување на конкурентноста на македонското земјоделско производство и прехранбената индустрија, развој на руралните средини и одржливо управување со природните ресурси".

Стратешките цели од Стратегијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се во согласност со Специфичните цели на земјоделската политика за периодот 2014-2020 година во следниве области на интервенција:

СЦ1. Реструктурирање и модернизација на земјоделско-прехранбениот сектор;

СЦ2. Уредување на пазарите, организација на прехранбениот синџир и подобрување на квалитетот на земјоделските производи;

СЦ3. Подобрување на условите за живот и за одвивање на економските активности во руралните средини;

СЦ4. Континуиран пристап до знаењето и инвестирање во човечкиот капитал во земјоделството;

СЦ5. Комплетирање на функционалноста на системот за безбедност на храната и

СЦ6. Одржливо управување со природни ресурси и ублажување на влијанието на климатските промени на земјоделството.

Стратегијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е исто така поврзана со националната програма за развој на земјоделството и руралниот развој 2013 - 2017, и посебно приоритетот П.1.2. Конкурентно земјоделско производство и преработувачки сектор е тесно поврзан со целта која се однесува на Зголемување на конкурентноста на македонското земјоделско производство и прехранбената индустрија и обезбедување на одржлив развој на руралните средини, како и со следниве приоритетни области: ПО1: Подобрување на технолошката, пазарната и руралната инфраструктура; ПО2: Зајакнување на хоризонталната и вертикалната (откупувачи - примарни производители) интеграција; ПО3: Обезбедување на пристап до производните фактори и ПО4: Подобрување на маркетингот на земјоделските производи и промоција на надворешните пазари.

Стратегијата на ЛАГ-от обезбедува поврзаност со ИПАРД Програма 2007 - 2013, односно Приоритетна оска 1. Подобрување на пазарната ефикасност и воведување на стандардите на заедницата и соодветните мерки: Мерка 101. Инвестиции во земјоделски стопанства за нивно реконструирање и достигнување на стандардите на заедницата; Мерка 103. Инвестиции во подобрување на преработката и маркетинг на земјоделски производи; како и Приоритетна оска 3. Развој на рурална економија и Мерка 302. Диверзификација и развој на рурални економски активности.

Одржливиот развој обезбедува хармонизираност на сите три аспекти на развојот истовремено: економски, социјален и заштита на животната средина, што одлично кореспондира на три стратешки цели во Стратегијата на ЛАГ-от (СЦ1, СЦ 2 и СЦ 3). Една од клучните области на одржливиот развој е руралниот развој кој вклучува развој на земјоделството, шумарството и туризмот во руралните области. Поради ова, стратегијата на ЛАГ-от е во корелација со Националната Стратегија за одржлив развој 2010 - 2030 и особено кон следниве стратешки определби: Стратешка определба (СО) бр. 2: Зголемување на свеста и посветеноста за одржлив развој; СО бр. 4: Насочување на јавниот сектор кон одржлив развој; СО бр. 6: Насочување на приватниот сектор кон одржлив развој; и СО бр. 7: Имплементирање на пилот и демонстрациски проекти за одржлив развој.

Стратегијата на ЛАГ-от во делот на развојот на руралниот туризам е поврзана со Национална стратегија за развој на туризмот 2009 - 2013 и посебно во делот на целите за туристичкиот производ во руралниот туризам кои се дефинирани како: Развој на автентични сместувачки капацитети; Развој на активности во природа; Развој на активности поврзани со традиционалните обичаи, занаети и гастрономија и Подобрување на управувањето со природните ресурси.

Стратегијата на ЛАГ-от (и особено П.1.1. Поттикнување на развојот на руралниот туризам и П.1.3. Поттикнување на претприемништвото и занаетчиството и развој на МСП) исто така обезбедува кохерентност со Национална стратегија за рурален туризам 2012 - 2017, и посебно нејзините цели: Цел 1: Зголемување на капацитетите во руралниот туризам; Цел 2: Зголемување на вработувањата во руралниот туризам и Цел 3: Зголемување на туристичката понуда за рурален туризам. Во Национална стратегија за рурален туризам 2012 - 2017, стр. 75, дадена е предлог туристичка дестинација бр. 13 „Пелагонија“. Дестинацијата вклучува: селски-туризам, Национален Парк Пелистер, манастири, планинарење, локални манифестации и гастрономија. Локацијата е одредена како Етно - еко регион Пелистер, а во надлежност на Центарот за развој на Пелагониски плански регион, односно Општина Битола.

Како можни целни групи се идентификувани:

	Домашни	**Регионални**	**Туристи од ЕУ**
Млади	планинарење	планинарење	планинарење
Семејства	туризам на село (фармерски), манастирски туризам, планинарење, манифестации, гастрономија	туризам на село (фармерски), манастирски туризам, планинарење, манифестации, гастрономија	туризам на село (фармерски), манастирски туризам, планинарење, манифестации, гастрономија
Возрасни	туризам на село (фармерски), манастирски туризам,	туризам на село (фармерски), манастирски туризам,	туризам на село (фармерски), манастирски туризам,

	планинарење, манифестации, гастрономија	планинарење, манифестации, гастрономија	планинарење, манифестации, гастрономија

Како можни специфични целни групи се идентификувани заинтересирани за селски и еко туризам.

Ценовна структура појдува од фактот дека не постојат доволно сместувачки капацитети за селски туризам. Етно-еко регионот Пелагонија треба да се споредува со цените во поширокиот регион, исто така земајќи го во предвид и прекуграничниот регион (Грција и Албанија). Проценка е дека прифатливо ниво на цени за целните групи би било 15 евра по лице.

Се препорачува промоцијата на дестинацијата да биде насочена кон домашните и регионалните потенцијални туристи. Препорачливо е користење на интернет промотивни алатки и промотивни печатени материјали.
Развој на дестинацијата треба да оди во насока на развивање на автентични сместувачки капацитети, бидејќи такви во моментот не постојат.

Имајќи во предвид дека целиот процес е потикнуван и фацилитиран од страна на ЦРППР, Стратегијата на ЛАГ-от обезбедува добра поврзаност со тековната Програма за развој на Пелагониски плански регион 2010 - 2014[12]. Стратегијата на ЛАГ-от е кохерентна со следните цели од Програмата: СЦ1. Подобра меѓусебна и меѓународна поврзаност на општините во регионот преку планирање и изградба на современа инфраструктура/ П1.1. Подобрување на квалитетот на живеење преку подобрување на комуналната инфраструктура и П1.2. Подобрување на комуникацијата, квалитетот на животот и зголемување на економската размена преку надградба на постоечката и изградба на нова транспортна, железничка и аеродромска инфраструктура; СЦ2. Подобра животната средина преку намалување на загадувањето, отстранување на последиците од него, како и зголемување на енергетската ефикасност; СЦ3. Зголемен квалитет на живот и социјална кохезија во регионот, преку континуирано вложување во развојот на човечките ресурси/ П 3.2. Подигнување на нивото на социјална заштита на целото население, со посебен акцент на родовите прашања и ранливите групи во руралните средини и Приоритет 3.5. Подобрување на квалитетот на човековите ресурси во регионот, како и СЦ4. Локален економски развој на Пелагонискиот регион/ П 4.1. Јаболко; П 4.3. Преработка на храна; П 4.4. Информатичка технологија; П 4.6. Туризам и П 4.7. Развој на малите и средни претпријатија и претприемништвото.

Стратегијата на ЛАГ-от како појдовна основа ги зеде основните стратешките документи на 4-те општини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија: Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци.
Меѓу другите документи беа консултирани следниве општински документи и стратегии:
1. Општина Битола
- Профил на Општина Битола;
- Под-стратегијата за рурален развој на Општина Битола 2008 - 2013, декември 2007;
- Стратешки план на локален економско социјален совет на Општина Битола 2013 - 2017, ноември 2013 и
- Стратегија за локален развој на Општина Битола 2014-2018, јануари 2014.

[12] Во текот на 2014 е планирана изработка на новата Програма за развој на Пелагонискиот плански регион 2015 - 2019 во која е предвидено да учествуваат и членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија.

2. Општина Демир Хисар
- Профил на Општина Демир Хисар 2008, септември 2008;
- Стратегиски план за локален економски разво] на општина Демир Хисар 2009 - 2013, ноември 2008 и
- Локален акционен план за животна средина (ЛЕАП) на општина Демир Хисар, ноември 2006.

3. Општина Могила
- Профил на општина Могила, 2008;
- Под - стратегија за Рурален развој на Општина Могила 2009 - 2014, септември 2009 и
- Стратешки план за локален економски развој на Општина Могила, 2008 - 2013.

4. Општина Новаци
- Под - стратегија за рурален развој на Општина Новаци 2010 - 2014, ноември 2009;
- Стратешки план за локален економски развој на општина Новаци 2008-2013 и
- Локалниот акционен план за животна средина (ЛЕАП) на Општина Новаци, ноември 2008

Во Стратегија за локален економски развој (ЛЕР) на Општина Битола 2014 - 2018 дефинирани се следните 4 приоритетни области: Економски развој; Туризам; Социјална заштита и Заштита на животната средина. Во стратегијата се дефинирани 7 стратешки цели:
СЦ 1. Подобрување на социо-економската положба на населението
СЦ 2. Подобрени јавни и приватни инфраструктурни системи кои придонесуваат за развој на општината
СЦ 3. Развивање на меѓусебна соработка на општините, регионите и прекугранична соработка
СЦ 4. Формирање на систем за управување со туризмот во Општина Битола
СЦ 5. Битола, препознатлива туристичка дестинација
СЦ 6. Еднакви можности, социјална инклузија и нулта дискриминација
СЦ 7. Подобрување на квалитетот на животната средина на сите медиуми,
кои беа земени во предвид од страна на членовите на ЛАГ-от при дефинирање на оваа Стратегија.

Во Стратегискиот план за локален економски развој на општина Демир Хисар 2009 - 2013 дефинирани се следниве Стратегиски Области (СО):
СО 1. Развој на општината како посакувана туристичка дестинација за рурален и културен туризам
СО 2. Поддршка на развојот на МСП и семејните бизниси во општината
СО 3. Создавање на услови за брз економски развој преку подобрување на инфраструктурата и услугите на локалната администрација
СО 4. Рурален развој (унапредување и зголемување на земјоделското производство)
Тие беа земени во предвид од страна на членовите на ЛАГ-от при дефинирање на целите и приоритетите во оваа Стратегија.

Во Стратешкиот план за локален економски развој на Општина Могила, 2008 - 2013, дефинирани се 12 стратешки цели:
1. Развиени производствени капацитети до 2013 година
2. Урбанистичкото планирање во Општина Могила според најнови стандарди и потреби на жителите
3. Обука и вработување за сите
4. Развиен и функционален локален сообраќај
5. Развиена програма за целосно функционирање на безбедноста во Општина Могила
6. Развој на туризмот и подобрување на туристичката понуда во Општина Могила

7. Квалитет на живеење: развој на култура и спорт
8. Комуналната инфраструктура во Општина Могила е подобрена за 50% во 2013 година во однос на 2008 година
9. Трговски капацитети
10. Градење на капацитети на администрацијата во Општина Могила
11. Образование и заштита на децата како витален ресурс на општината
12. Здравство и социјална заштита подеднаква за сите.

Истите беа консултирани при дефинирање на целите и приоритетите во оваа Стратегија.

Во Стратешкиот план за локален економски развој на општина Новаци 2008-2013 се наведени следните 6 приоритети :

1. Користење и промоција на културното и природното наследство на подрачјето на општината
2. Унапредување и развој на земјоделието;
3. Намалување на невработеноста и поддршка на локалните бизниси;
4. Урбанизам и заштита на животната средина;
5. Образование, спорт и туризам и
6. Меѓуопштинска и меѓугранична соработка.

Овие приоритети беа земени во предвид при дефинирање на целите и приоритетите во оваа Стратегија.

Од друга страна, следните изработенте документи: (1) Под-стратегија за рурален развој на Општина Битола 2008 - 2013, која беше подготвена во текот на 2007 година од страна на групата за рурален развој на општина Битола, потоа (2) Под - стратегија за рурален развој на Општина Могила 2009 - 2014, која беше подготвена од страна на групата за рурален развој на општина Могила во септември 2009 и (3) Под - стратегија за рурален развој на Општина Новаци 2010 - 2014, која беше подготвена во ноември 2009 од страна на групата за рурален развој на општина Новаци, сите со поддршка на МААСП Програмата и финансирана од СИДА, дадоа одлична појдовна основа за мобилизирање, формирање и формализирање на ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија.

Со проведување на проектот „Воведување и спроведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот во Пелагонискиот регион (ПеЛАГонија ЛЕАДЕР)" и формирање на ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија се исполни една од поставените цели во горе наведените под-стратегии за рурален развој: „Комплетно заокружување на ЛЕАДЕР пристапот како официјален пристап за рурален развој во општините со зајакнување на капацитетите на групата за рурален развој за генерирање и спроведување на активности за одржлив регионален рурален развој“.

8. Стратешко планирање (визија, стратешки цели, приоритети и мерки)

Стратегијата за локален развој на руралните средини на територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија треба да го избалансира економскиот развој со потребата за заштита на животната средина и социјалните потреби. Процесот на стратешко планирање е подеднакво важен за територијата на ЛАГ-от, самиот ЛАГ колку и резултатите од истиот. Треба да се има во предвид дека целта на стратегијата не е напишаниот документ туку нејзиното спроведување што треба да придонесе пред се за развој на локалната економија и подобар стандард на жителите на територијата на ЛАГ-от.

Процесот на стратешко планирање е прикажан на графикот подолу.

График 2. Процес на стратешко планирање

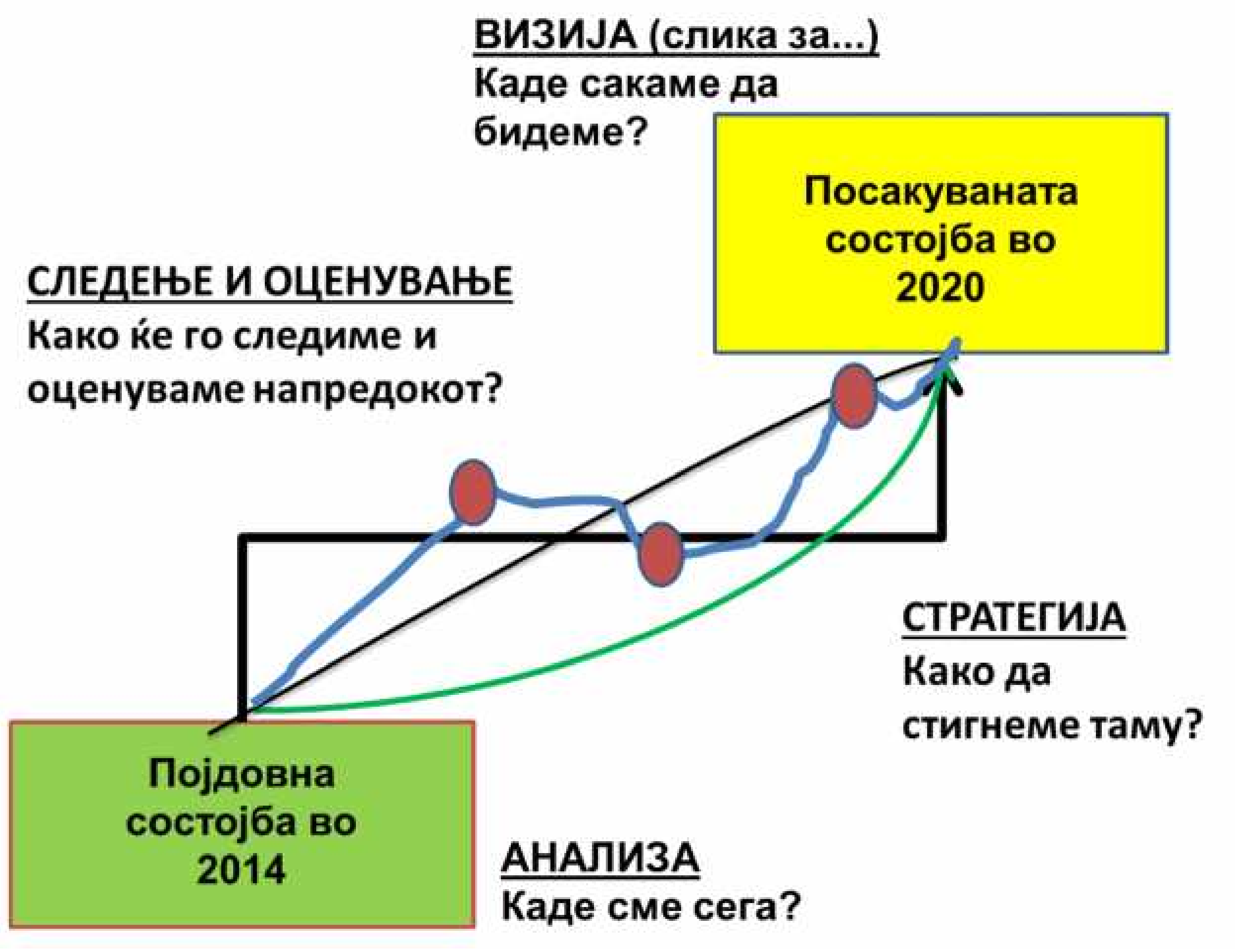

Стратегијата за локален развој на руралните средини на територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија има одреден број на компоненти кои се наброени подолу.

Табела 77. Компоненти на стратегијата за локален развој на руралните средини на територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Елементи на стратегијата за локален развој на руралните средини на територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија	
Елемент :	**Опис :**
Визија	Го опишува консензусот на заинтересираните страни за посакуваната иднина на територијата на ЛАГ-от
Стратешки цели	Даваат јасна развојна насока/правец. Произлегуваат директно од Визијата. Претставуваат специфични области на кои стратегијата за локален развој на руралните средини на територија на ЛАГ-от ќе се фокусира за да се оствари Визијата. Тие се многу поописни и поконкретни од изјавата за Визијата. Треба да ги покријат критичните прашања идентификувани во СВОТ анализата и ги одредуваат областите каде има најголема потреба за интервенција. Оптимален број на стратешки цели е од 3 -5, во спротивно стартегијата ќе загуби фокус.
Приоритети	Приоритетите се поспецифични, квантифицирани и временски ограничени изјави за постигнување на резултати. Тие се однесуваат на конкретни резултати што сакаме да ги постигнеме. На ова ниво се поставува врска со мерењето на перформансите кои се мерат преку јасно дефинирани индикатори.
Мерки	Мерка е збир на проекти/активности кои имаат многу слична или иста задача односно крајна цел или се последователни и зависни во реализацијата. Мерките се временски ограничени и мерливи изјави за главен пристап или метод за остварување на приоритетите и целите на развојот.
Проекти/ активности	Проектите претставуваат активности за спроведување на одделни конкретни компоненти на мерките. Проектите се уникатни потфати, временски ограничени кои се превземаат од страна на поединци или организации за да се исполнат одредени цели во рамки на дефинираниот временски распоред, трошоци и параметри за перформансите. За проектите треба да се доделат одговорности односно определат одговорни субјекти, да се претпостават трошоците односно одреди буџет и да се одреди јасна временска рамка за нивно спроведување.

Чекорите во процесот на стратешко планирање се прикажани на графикот 3.

График 3. Чекори во процесот на стратешко планирање

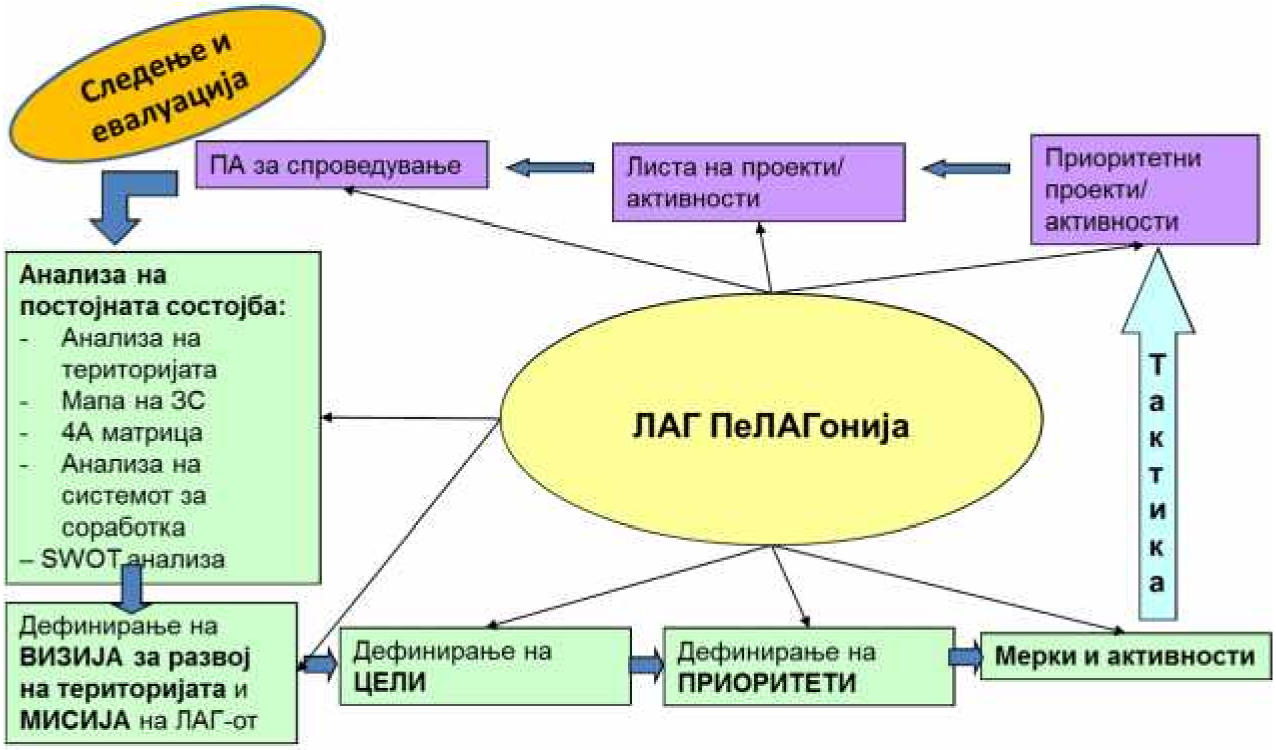

8.1. Визија на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Визијата која што претставува долгорочна определба и насока кон која ќе се движи територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија и крајна посакувана дестинација на економскиот развој за следните 6 години, односно во периодот од 2015 до 2020 година, е следната:

„Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е привлечна рурална средина со подобрени услови на живот преку одржлив рурален развој кој се базира на зачувување на традициите и културата со конкурентни земјоделски производи со повисока додадена вредност, подобрени услови за алтернативен туризам и заштита на животната средина.“

8.2. Стратешки цели и приоритети

При определувањето на стратешките цели, земен е во предвид пристапот што е определен со СВОТ анализата, односно максимизирање на користењето на следните односи:

- Силните страни и Можностите – Конкурентски предности;
- Слабите страни и Можностите – Привлекување инвестиции, соработка и создавање партнерства;
- Јаки страни и Закани: Мобилизација и
- Слаби страни и Закани: Неутрализација или намалување на штетите.

Можните односи што ги создаваат идентификуваните елементи во СВОТ анализата се дадени во следната табела:

Табела 78. Можни односи што ги создаваат идентификуваните елементи во СВОТ анализата

	Можности (О)	**Закани (T)**
Силни страни (S)	Конкурентски предности	Мобилизација
Слаби страни (W)	Привлекување инвестиции/ Соработка/ Партнерство	Неутрализација или намалување на штетите

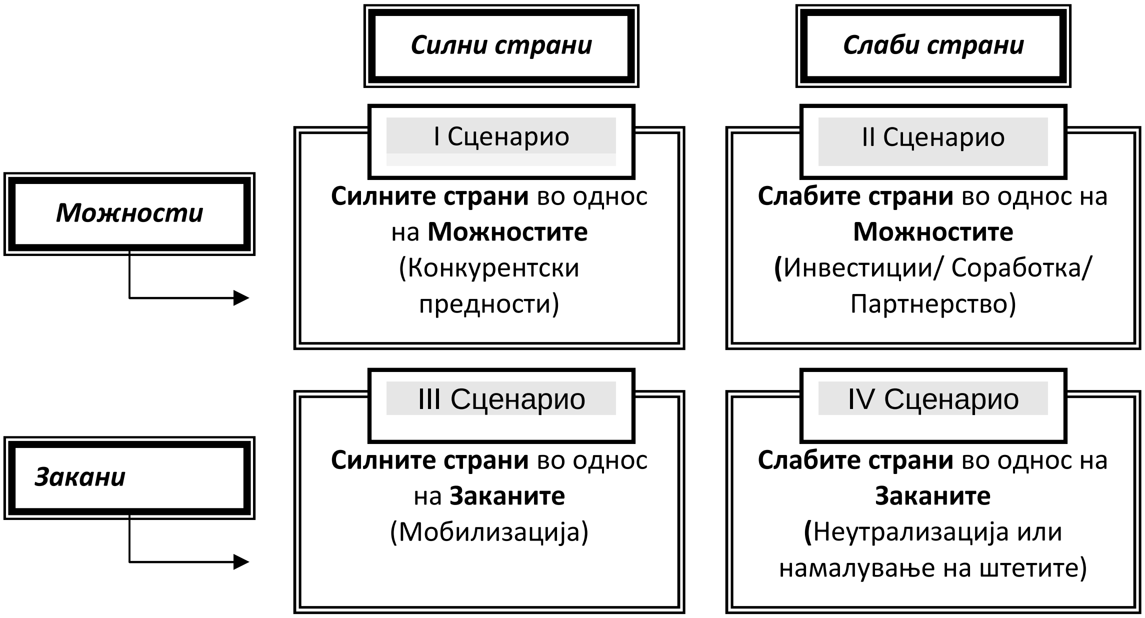

График 4. Споредба на сценарија од СВОТ анализата

За понатаму да се дефинираат стратешките цели, направена е анализа на различни сценарија врз основа на СВОТ анализата со споредување на силните страни, слабите страни, можностит и заканите. Принципиелната шема на сценарија е прикажана на Графикот 4. погоре.

Во стратегијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија се дефинирани 6 стратешки цели и 20 приоритети.

СЦ 1. Да се зголеми конкурентноста во земјоделското производство и преработувачката индустрија

За постигнување на оваа стратешка цел, членовите на ЛАГ-от идентификуваа три (3) приоритети.

П.1.1. Модернизација на земјоделското производство

Овој приоритет има за задача да го модернизира земјоделското производство преку унапредување и развој на комерцијални земјоделски производители и достигнување на стандардите на ЕУ, со поефикасно искористување на расположивите земјоделски површини во државна сопственост врз база на проценките на погодноста на земјоделското земјиштето за пооделни култури и потребите на пазарите. Секторот земјоделство е препознаен како сектор кој има значителен потенцијал за развој, и во наредниот период треба да се создаваат предуслови овој сектор да произведува високо квалитетни производи, автохтони и препознатливи производи.

Специјализација и интензификација на земјоделските стопанства подразбира високо ниво на вложување во современи технологии и производство на производи во големи количини по цени кои се конкурентни на меѓународните пазари. За ова да се случи потребна е набавка на нова механизација и воведување на нови технологии и практики во земјоделството.
Овој приоритет треба да се постигне преку 2 мерки, кои треба да ги искористат силните страни како што се: развиено земјоделство, долга традиција на производство на квалитетни житни, индустриски и градинарски култури и големи површини на обработливо земјоделско земјиште; да се зајакнат слабите страни како што се: голема необработена земјоделска површина и постоење на површини на земјоделско земјиште со ниска класа и искористат постојните можности како што е побарувачка на пазарот за свежи земјоделски и преработени прехранбени производи**.** Ова ќе се постигне преку организирање на средби со земјоделците на територијата на ЛАГ-от и нивно информирање за искористување на фондови за набавка на механизација, како и едукација на земјоделците за воведување на нови технологии.

М.1.1.1. Набавка на механизација
М.1.1.2. Воведување на нови технологии и практики

П.1.2. Зголемување на конкурентноста на преработувачката индустрија

Зголемување на конкуретноста е цел или приоритет на секоја регионална и национална економија и фактор на развојот во секоја област на претприемништвото. СВОТ анализата идентификува одреден број на постојни преработувачки капацитети (2 млекарници, конзервна индустрија, пивара, итн.). Од една страна нема доволен број на преработувачки капацитети во однос на количините на произведени земјоделски производи, а од друга страна постојат потешкотии во реструктуирање на преработувачката индустрија во насока на воведување на нови технологии и нови производи со повисока додадена вредност. Унпаредување на работењето и зголемување на заедничката конкурентност ќе се постигне преку потикнување на поврзување на земјоделците во земјоделски задруги, поврзување на преработувачките капацитети во деловни здруженија, кластери, конзорцијуми, потоа формирање и зајакнување на вредносните ланци (value chain) и др. видови на поврзување. За постигнување на овој приоритет идентификувани се 4 мерки кои меѓу другото вклучуваат искористување на можностите како што е брендирање на земјоделски и прехранбени производи (на пр. буковска пиперка, итн.) и нивна промоција. Покрај ова, предвидено е: организирање на состаноци помеѓу земјоделците и преработувачките капацитети за договорно производство и обезбедување на доволни количини за преработки, обезбедување на информации за достапни фондови и начини за аплицирање за отворање на преработувачки капацитети, потоа обезбедување на информации за нови технологии за преработувачки капацитети и посета на саеми, обезбедување на консултантски услуги за воведување на нови производи

М.1.2.1. Брендирање на земјоделски и прехранбени прозводи
М.1.2.2. Здружување на земјоделци и преработувачки капацитети
М.1.2.3. Отворање на нови преработувачки капацитети
М.1.2.4. Воведување на нови производи

П.1.3. Диверзификација на не-земјоделските активности

Одржливиот развој на руралните средини подрзабира поттикнување на разни облици на претприемнички активности на начин и со обем кој не го загрозува или намалува нивото на атеријални и нематеријални вредности на руралните подрачја. Затоа за оддржлив развој на руралните заедници од подеднаква важност е вршење на не-земјоделските активности и обезбедување на не-земјоделски услуги. Сите овие активности претставуваат значителна можност за диверзификација на економските активности со кои може да се задржат младите и образовани

луѓе во руралните средини. овој приоритет предвидува 3 мерки кои опфаќаат спроведување на пилот проекти за воведување на нови услуги и атракции како на пр. музеј, тури со коњи/магариња, паинтбол, авантуристички парк, и сл., потоа организирање на промотивни настани и саеми кои би привлекле посетители во руралните средини, и сл. За да можат да се искористат претпристапните фондови на ЕУ и други фондови, а пред се во рамки на прекуграничната соработка со Грција и Албанија, потребно е да се зголемат капацитетите за управување со проектен циклус преку организирање на обуки, организирање на обуки за пријавување на ИПАРД, обезбедување на помош за идентификација на проекти и подготовка на апликации за ИПАРД, итн.

М.1.3.1. Понуда на нови услуги и атракции

М.1.3.2. Организирање на настани/ саеми

М.1.3.3. Едукација на населението за искористување на ЕУ и други фондови

СЦ 2. Да се развие алтернативен туризам

Стратешката цел 2, ќе се спроведе преку четирите идентификувани приоритети.

П.2.1. Зголемување на бројот на сместувачки капацитети во руралните средини

Во овој приоритет идентификуван е микс од 2 мерки кои се насочени кон надминување на слабата страна која се однесува на мал капацитет за сместување во руралните средини и искористување на можноста зголемен интерес кај туристите во светски рамки за алтернативен туризам. Тоа треба да опфати меѓу другото: реконструкција и опремување на соби за приватно сместување во руралните средини и тоа на следните можни локации: Пелистер, Мариово и Демир Хисар; привлекување на домашни и странски инвеститори за изградба на сместувачки капацитети во руралните средини во соработка со ИнвестМакедонија, ТИРЗ, Министерството за Економија, Агенција за промоција и поддршка на туризмот, итн.; Категоризација на капацитетите за приватно сместување согласно постојната законската регулатива, итн. Тоа треба да придонесе за поголемо задоволство на гостите, поголем број на туристи и ноќевња, остварување на поголем приход од туризмот и побрз развој на руралните средини.

М.2.1.1. Инвестиција во нови и постојни сместувачки капацитети

М.2.1.2. Категоризација на сместувачките капацитети

П.2.2. Подобрување на туристичката инфраструктура

Помодерна и поквалитетна инфраструктура поврзана со туризмот треба да овозможи продолжување на туристичката сезона и привлекување на туристи во текот на целата година, а исто така развој на посебни облици на туризам во руралните средини што се базираат на активен одмор (велосипедизам, пешачење, планинарење и сл.). За постигнување на овој приоритет идентификувани се 3 мерки кои треба да ги искористат силните страни како што се постојни обележани планинарски патеки на Баба планина, од кои една го поврзува Пелистер со Преспанското Езеро, постојни атракции како хиподром во с. Крклино и секако искористување на брендот на Пелистер.

М.2.2.1. Уредување и обележување на туристички локации

М.2.2.2. Уредување и обележување на велосипедски и пешачки патеки

М.2.2.3. Отворање на туристички инфо центри.

П.2.3. Подобрување на човечките капацитети во туризмот

Според СВОТ анализата слаби страни во секторот туризам се: човечките ресурси имаат мал капацитет; недоволен број на човечки ресурси за работа во туризмот; мал број на стручен кадар

според барањата на претпријатијата; голема стапка на невработеност (особено кај младите едуцирани лица); итн. Овој приоритет се однесува на надминување на слабите страни за да се искористи можноста која според WTTC се однесува на очекуваното зголемување на бројот на странски туристи кои ја посетуваат Република Македонија од 367.000 во 2014 година да изнесува 367.000, до 547.000 странски туристи во 2024 година. Овој приоритет предвидува 3 мерки кои опфаќаат: зголемување на свесноста кај учениците во основните и средните училишта за можностите за трајно вработување во туристичко - угостителскиот сектор; кариерно советување на млади невработени лица за работа во туристичко - угостителскиот сектор; обуки за сопствениците и менаџерскиот кадар; обуки за преквалификација и доквалификација за работа во туристичко - угостителскиот сектор; обезбедување на дефицитарни кадри како туристички водичи, бармени и главни кувари/ кувари преку спроведување на обуки; учество на приватниот сектор во подготовка на образовни програми и во наставата; практична работа и волонтирње на ученици/студенти во приватни хотели/ ресторани; итн.

M.2.3.1. Зголемување на свесност и неформално образование

M.2.3.2. Практична работа во туризмот

П.2.4. Подобрување на препознатливоста на територијата на ЛАГ-от како туристичка дестинација

Овој приоритет се однесува на воспоставување и промоција на идентификуваната туристичка дестинација „Пелагонија“ во националната стратегија за рурален туризам 2012 - 2017, која вклучува: вклучува селски-туризам, Национален Парк Пелистер, манастири, планинарење, локални манифестации и гастрономија. Локацијата е одредена како етно - еко регион Пелистер,

Овој приоритет треба да се постигне преку 2 мерки, а ќе се постигне преку формирање на тело за менаџирање на територијата на ЛАГ-от како туристичка дестинација; Подготовка на промотивни материјали (веб страна, флаери, туристички пакети); спроведување на промотивна кампања во РМ; презентирање на туристичката дестинација на настани и саеми надвор од територијата на РМ; итн.

M.2.4.1. Спроведување на промотивни активности во Република Македонија

M.2.4.2. Спроведување на промотивни активности надвор од територијата на Република Македонија

СЦ 3. Да се придонесе во заштитата на животната средина и искористат обновливите извори на енергија

За постигнување на Стратешката цел бр. 3, членовите на ЛАГ-от идентификуваа четири (4) приоритети.

П.3.1. Поттикнување на енергетската ефикасност во руралните средини

Приоритетот се однесува на намалување на потрошувачката на електрична енергија на фармите, јавните објекти и домаќинствата преку заштеди имајќи ја во предвид високата цена на електричната енергија и зависноста од увоз. Една од можностите е искористување на топлата вода од РЕК Битола за оранжериско производство**.** Овој приоритет ќе се постигне преку 4 мерки кои опфаќаат: организирање на обуки за придобивките на енергетската ефикасност, извршување на термичко снимање на 10 пилот фарми во регионот; инвестиции за топлинска изолација на објектите; одобрување на ефикасноста на постројките за греење; изработка на информативни брошури и организирање на трибини за едукација на населението за можни заштеди на енергија во домаќинствата; итн.

Спроведувањето на овој приоритет ќе резултира со поголема енергетската ефикасност и смалување на вкупната потрошувачка на енергија.

M.3.1.1. Зголемување на свесноста за ЕЕ
M.3.1.2. Подобрување на ЕЕ на јавни објекти
M.3.1.3. Подобрување на ЕЕ во домаќинството

П.3.2. Искористување на обновливи извори на енергија

Овој приоритет се однесува на слабите финансиски капацитети на ЕЛС и можностите за искористување на обновливи извори на енергија (биогас, сончева енергија, мали хидро централи), законската регулатива и поволни цени за искористување на обновливи извори на енергија (ОИЕ), привлекување на домашни и странски инвеститори и финансирање на проекти со ЈПП.

Со потикнување на искористувањето на ОИЕ се смалува емисијата на стакленички гасови во атмосферата. Територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија има добри предуслови за искористување на енергијата на сонцето и водата, како и на биомасата. Спроведувањето на овој приоритет ќе резултира со зголемување на уделот на ОИЕ во вкупното производство на енергија. Овој приоритет ќе се спроведе преку 3 мерки кои опфаќаат: зглемување на информираноста на населението за бенефитите од користење на ОИЕ; ко-финансирање на инвестиции во соларни колектори на фарми; изработка на брошура за спроведени проекти каде се искористуваат ОИЕ; Инвестиции во фотоволтаични постројки; Соработка со ЕЛС, Министерство за Економија, Агенција за енергетика на РМ, донаторски организации за привлекување на инвеститори во ОИЕ; итн.

M.3.2.1. Поттикнување на населението за искористувањето на ОИЕ
M.3.2.2. Промоција за искористувањето на ОИЕ

П.3.3. Заштита на биодиверзитетот

На територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија има богатство од ендемски биодиверзитет (петлистен бор Молика, пелистерска пастрмка, ракчиња), природни ресурси (води, планини, извори на минерална вода). Сепак, идентификувани се одредени можности како што е зголемениот интерес за туризам поврзан со проучување на уникатната флора и фауна и заштита на загрозени видови (мариовска матица, биволи и др.). Овој приоритет вклучува 2 мерки и ќе се оствари преку: организирање на акции за пошумување, проучување и заштита на ендемски видови (рис, кафеава мечка, мариовска пчела), заштита на биодиверзитетот на подрачјето на Илинска Планина, користење на нови технологии за заштита на биодиверзитетот (дигитализација, ИКТ за пратење, итн.), итн.

M.3.3.1. Пошумување на површини
M.3.3.2. Заштита на загрозени видови

П.3.4. Развој на инфраструктура и спроведување на проекти за заштита на животната средина

Со СВОТ анализата беа идентификувани следните силни страни: **ч**иста и здрава животна средина**,** Националниот Парк Пелистер, прекрасната природа и пејсажи, итн. Слабите страни се поврзани со несовесното однесување на граѓаните кон животната средина пред се во однос на одлагањето на цврстиот отпад и отсуството на интегрирано управување со цврст отпад. Можностите се однесуваат на селектирање, рециклирање и повторно употребување на отпадот. Идентификваните закани се поврзани со загаденоста на Црна Река која поминува низ сите 4 општини на територијата на ЛАГ-от и се користи за наводнување на земјоделските површини, како и влошување на здравствената состојба на населението поради загадувањето од РЕК Битола.

Стратегијата се однесува на зајакнување на слабите страни, искористување на можностите и намалување на штетите од заканите. Овој приоритет ќе се исполни преку 3 мерки. Мерките вклучуваат: соработка со ЕЛС за изработка на техничка документација за помали станица за пречистување на отпадни води, соработка со ЕЛС, МЖСПП, и донаторски организации за привлекување на потенцијални инвеститори, чистење на диви депонии, одлагање на електронскиот отпад, итн.

М.3.4.1. Проектна документација

М.3.4.2. Спроведување на проекти за заштита на животната средина

СЦ 4. Да се поттикне социо-економскиот развој

Членовите на ЛАГ-от идентификуваа три (3) приоритети за постигнување на Стратешката цел бр. 4.

П.4.1. Поттикнување на претприемништвото и занаетчиството

Според СВОТ анализата силни страни се: млади едуцирани кадри и постојат институции со капацитет. Како слаби страни се идентификувани: високата стапка на невработеност, особено кај младите едуцирани лица; значителен дел од населението е со низок степен на образование; мал број на занаетчии; мал број на млади претприемачи; релативно мал број на МСП; итн. Можностите се однесуваат на зачувување и обновување на стари занаети; искористување на државните програми за поддршка, додека идентификуваните закани се: неповолна старосна структура на населението; иселување на младите и одлив на мозоци “brain-drain”.

Овој приоритет ќе се исполни преку 2 мерки кои вклучуваат: воспоставување на соработка со Комората на занаетчии и Министерство за економија; обука за млади лица за занаетчиство на територијата на ЛАГ-от; организирање на промотивни настани, саеми и продажни изложби на занаетчиски производи; организирање на обуки за започнување на сопствен бизнис; организирање на натпревар за најдобар бизнис план помеѓу студентите на завршни години на факултетите; прогласување на најдобар претприемач на територијата на ЛАГ-от во секој квартал, итн.

М.4.1.1. Поттикнување на занаетчиството

М.4.1.2. Поттикнување на претприемништвото и самовработувањето

П.4.2. Поддршка на постојните МСП

СВОТ анализата ги идентификува следните силни страни: постојат високо образовни институции, голема дијаспора, погранична област и близина на државната граница со Грција, итн. Од друга страна слаби страни се: релативно мал број на МСП; недоволна урбано-планска документација за селата; нерешено водоснабдување; недоволна инфраструктурна и транспортна поврзаност на руралните средини со поголемите градови; слабо организиран превоз во руралните средини; несоодветна патна инфаструктура; немање на канализации; лоша состојба на системите за наводнување; инфраструктурата лошо се одржува; одводните канали не се одржуваат; итн. Покрај ова слаба страна претставува недостатокот на финансиски средства за економски развој.

Можности што стојат на располагање се: искористување на постоечките индустриски зони (на пр. развој на индустриската зона Жабени) и отворање на нови индустриски зони.

Со поврзување на приватниот и научно-истражувачкиот сектор ќе се овозможи создавање на услови подобрување на иновативноста, трансфер на технологии и комерцијализација на иновациите. На овој начин на МСП ќе им се обезбеди стручна поддршка преку обезбедување на најнови информации и овозможи преку користење на тие знаења да ја зголемат конкурентноста на нивните производи и услуги преку иновации, нови производи/ услуги, нови производи со

повисоко ниво на технолошка финализација, од друга страна на научно - истражувачките институции ќе им се обезбеди дополнителен приход по основ на апликативно истражување.
Поттикнување на развојот и подобрување на основната инфраструктура е еден од предусловите за рамномерен развој во руралните средини и подобрување на социо-економските предуслови за живот на населението во руралните средини. Квалитетната инфраструктура е исто така основа за развој на МСП.
Овој приоритет опфаќа 4 мерки кои ги предвидуваат следните активности: поттикнување на истражување и развој на нови производи и производи со поголема додадена вредност преку олеснување на соработката со научните и истражувачките институции; поттикнување на иновативноста кај МСП преку олеснување на соработката со универзитетите и др. центри на знаење; информирање на менаџерите на МСП за нови технологии и олеснување на трансфер на технологии; обезбедување на консултантски услуги за воведување на нови технологии; организирање на настани за промовирање на најиновативни производи/ услуги од МСП; поддршка за заштита, сертифицирање и брендирање на производи; обука за менаџери/ки во МСП за современи начини на организација и маркетинг алатки и за искористување на ИКТ; поддршка за иницијативи за формирање на кластери, задруги и др. форми на здружување; подготовка на техничка документација за санација, изградба и реконструкција на локална патна мрежа; развој и континуирано одржување на системите за водоснабдување и канализација во селата; привлекување на инвеститори за отворање на регионален откупен центар и регионален сточен пазар; итн.

М.4.2.1. Поттикнување на иновативноста кај МСП
М.4.2.2. Подобрување на менаџерските вештини во МСП
М.4.2.3. Поттикнување на инвестиции во руралните средини

П.4.3. Подобрување на социјалната инфраструктура

Идентификувани слаби страни се: мал број на културни настани; недоволни здраствени услуги во руралните средини; недостаток на социјална инфраструктура; нема детски градинки, амбуланти, училишта, центри за социјална заштита, спортски терени во руралните области; итн. Закани се: голема миграција село - град и иселување на младите.
Преку изградбата на објекти и понуда на услуги се покажува грижа за децата и младите, стари и немоќни лица, лица со посебни потреби, инвалиди и разни други ранливи групи. Развојот и унапредувањето на основната социјална инфраструктура во руралните средини е неопходна за поттикнување на економските и социјалните активности за рамномерен раст, унапредување на условите за живот и работа во руралните средини, намалување на депопулацијата и поттикнување на активното население да остане или да се врати во руралните средини.
Трите мерки кои се опфатени со овој приоритет вклучуваат: мобилни креативни центри за деца од претшколска возраст; изградба и реконструкција на 3 детски игралишта; обезбедување на социјални и здравствени услуги за ранливи групи граѓани; формирање на мобилна служба за домашна посета на стари лица и болни лица; итн.

М.4.3.1. Згрижување на деца од претшколска возраст
М.4.3.2. Услуги за ранливи групи граѓани
М.4.3.3. Грижа за стари лица.

СЦ 5. Да се заштити културното наследство и да се зачуваат традициите и вредностите

За постигнување на Стратешката цел бр. 5 предвидени се 3 (три) приоритети.

П.5.1. Зачувување на старата селска архитектура

Согласно СВОТ анализата силна страна е старата архитектура додека можностите се однесуваат на интегрирање на културните и традиционалните настани во туристичката понуда.
Со зачувување и одржливо користење на културното наследство се создава и негува идентитетот на одредена територија така што е потребно тоа да се вклучи во образовните и економските активности. Од аспект на економска валоризација, содржината на културното наследство треба да бидат основа на развојот на културниот туризам како дел од вкупната туристичка понуда на подрачјето на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија. Културното наследство треба да се интерпретира на современ начин, да се прилагоди на потребите на целните групи, негувајќи и истакнувајќи го идентитетот на територијата, и притоа непрекинато грижејќи се за неговата заштита и зачувување. Овој приоритет има 4 мерки кои ги предвидуваат следните активности: реставрација на стари куќи во с. Буково; реновирање на неколку куќи во традиционален стил; изградба и реконструкција на камени патчиња на територијата на ЛАГ-от; реконструкција на селски чешми во под-Пелистерскиот регион; изградба и реновирање на неколку селски плоштади на територијата на ЛАГ-от; итн.

М.5.1.1. Реновирање и реставрација на куќи во традиционален стил

М.5.1.2. Подобрување на инфраструктурното уредување на специфични амбиентални патчиња.

М.5.1.3. Реконструција на постоечки чешми

М.5.1.4. Амбиентално уредување на плоштади

П.5.2. Зачувување на ракотворбите и традиционалните обележја на регионот

Овој приоритет се однесува на идентификуваните можности за промовирање на традиционална храна, како и интегрирање на културните и традиционалните настани во туристичката понуда.
Идејата е да се овозможи поголема разновидност на туристичката понуда што ќе придонесе бројот на гости кои имаат такви интереси да се зголеми. Овој приоритет ќе овозможи дополнителен приход пред се за руралните жени кои традиционално изработуваат домашни ракотворби.
Овој приоритет предвидува 2 мерки во чии рамки ќе се спроведат следниве активности: организирање на колонии за подготовка на домашни ракотворби; организација на манифестации за традиционална храна и ракотворби; организирање на едукативни работилници за зачувување на народното творештво на територијата на ЛАГ-от (интернет, андроид апликации, аудио-визуелни медиуми); користење на нови технологии за зачувување на народното творештво на територијата на ЛАГ-от (интернет, андроид апликации, аудио-визуелни медиуми); итн.

М.5.2.1. Промовирање на ракотворби и традиционални обележја

М.5.2.2. Зачувување на народното творештво

П.5.3. Подобрување на културниот живот во руралните средини

Слаба страна која е идентификувана е малиот број на културни настани во руралните средини, а можности претставуваат интегрирање на културните и традиционалните настани во туристичката понуда и организирање на спортски манифестации и други активности. Стратегијата се стреми да ги надмине слабите страни и искористи можностите. Приоритетот опфаќа 2 мерки кои ги предвидуваат следните активности: организирање на спортски и културно забавни настани на територијата на ЛАГ-от; поддршка на активностите на КУД во руралните средини; итн.

М.5.3.1. Организација на спортски и културно забавни настани

М.5.3.2. Зачувување и поддршка на формираното културно творештво

СЦ6. Да се зајакнат институционалните капацитети на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Членовите на ЛАГ-от идентификуваа три (3) приоритети за постигнување на Стратешката цел бр. 6.

П.6.1. Зајакнување на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Овој приоритет ќе се спроведе преку 3 мерки. ЛАГ-от е нова институција и потребно е прво да се воспостават, а потоа со тек на времето и зајакнат внатрешните процеси. Тоа се однесува на изработка на внатрешни документи како што се на пр.: деловници, правила за функционирање на работните групи, финансиски правила/процедури за патување на членови на ЛАГ и др.); формирање на работни групи/комисии; изработка на стратешки план за ЛАГ-от како организација, негово финансиско раководење, подготвока на извештаи од работата на ЛАГ пред Собранието; организирање на состаноци на Управниот Орган, Надзорниот орган и Собранието на ЛАГ-от (подготовка на Дневен ред, следење на одлуките и сл.); Прибирање на средства за работа на ЛАГ-от. Исто така за нормално функционирање на ЛАГ-от е потребно да се воспостави канцеларија, набави опрема и вработи персонал.

За да добие препознатливост во јавноста ЛАГ-от треба да се промовира и тоа ги опфаќа следните активности: Изработка на план за комуникација на ЛАГ; изработка на лого на ЛАГ; изработка на брошура за ЛАГ; изработка на интернет страница на ЛАГ; промоција на ЛАГ на социјалните медиуми; Организација и спроведување на промотивни настани; Учество на настани за промовирање на ЛАГ, итн.

М.6.1.1. Подобрување на внатрешните процеси.

М.6.1.2. Формирање на канцеларија и стручна служба на ЛАГ-от.

М.6.1.3. Промотивни активности на ЛАГ-от.

П.6.2. Вмрежување на ЛАГ-от

Овој приоритет се однесува на развивање на мрежа на партнери на ЛАГ-от како на територијата на самиот ЛАГ, така и на регионално, национално и меѓународно ниво. ЛАГ-от треба постојано да привлекува нови членови според воспоставените процедури, но истовремено и да се вмрежува со сродни институции заради размена на искуства и добри практики. Приоритетот се спроведува преку 2 мерки. Тие ги опфаќаат следниве активности: водење и ажурирање на регистар на членови на ЛАГ; активности за привлекување на нови членови во ЛАГ; организирање на состаноци со членовите; организација на настани за вмрежување во рамки на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија. Покрај ова за вмрежување се предвидени следните активности: соработка со други здруженија, ЛАГ-ови, како и други домашни и меѓународни организации со слична програмска ориентација; зачленување на ЛАГ во соодветни домашни и меѓународни организации.

М.6.2.1. Вмрежување на територијата на која делува ЛАГ-от.

М.6.2.2. Соработка со други ЛАГ-ови и меѓународна соработка.

П.6.3. Спроведување на проекти

Овој приоритет се однесува на подготовка и спорведување на проекти преку кои всушност ќе се спроведува Стратегијата за локален развој на руралните средини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија. Дел од проектите ќе ги спроведува стручната служба на ЛАГ-от (откако истата ќе се формира), додека поголемиот број на проектите од стратегијата треба да ги спроведуваат членовите на ЛАГ-от. Овој приоритет се спроведува преку 3 мерки. Тие ги опфаќаат следните активности: следење на законодавството и објави за јавни повици, фондовите и можностите за финансирање од интерес на членовите на ЛАГ-от и нивно информирање; планирање и подготовка на заеднички проекти за рурален развој на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија; консултантски услуги за поддршка на членовите на ЛАГ-от при подготовка на проекти и проектна документација;

спроведување на проекти во име на члeновите (проектен менаџмент); Изработка на анализи, студии и др. документи областа на руралниот развој за територијата на која делува ЛАГ.

М.6.3.1. Спроведување на Стратегијата на ЛАГ-от.

М.6.3.2. Планирање, подготовка и спроведување на проекти.

М.6.3.3. Изработка на анализи, студии и др. документи за територијата на ЛАГ-от и од областа на руралниот развој.

9. Опис на планираните активности и идеи и/или примери за проектите што треба да се спроведат

1. СЦ 1. Да се зголеми конкурентноста во земјоделското производство и преработувачката индустрија

Приоритет/ Мерка	Активности	Временска рамка	Буџет (Евра)
П.1.1. Модернизација на земјоделското производство			
М.1.1.1. Набавка на механизација	Пр.1.1.1.1. Информативни средби со земјоделци на територијата на ЛАГ-от за искористување на фондови за набавка на механизација (во партнерство со АПРЗ)	2016 - 2018	1200
М.1.1.2. Воведување на нови технологии и практики	Пр.1.1.2.1. Одржување на семинари за земјоделци за воведување на нови технологии	2015 - 2017	3000
П.1.2. Зголемување на конкурентноста на преработувачката индустрија			
М.1.2.1. Брендирање на земјоделски и прехранбени прозводи	Пр.1.2.1.1. Изработка на анализа за потенцијалните производи за брендирање (вклучува и информативни средби со земјоделците и преработувачите).	2015	3000
	Пр.1.2.1.2. Изработка на елаборати за брендирање на најмалку 2 производи	2015 - 2016	4000
	Пр.1.2.1.3. Промоција на брендираните производи на најмалку 3 настани секој	2016 - 2018	3000
М.1.2.2. Здружување на земјоделци и преработувачки капацитети	Пр.1.2.2.1. Информативни и едукативни средби со земјоделците за придобивките од здружувањето	2015 - 2016	800
	Пр.1.2.2.2. Поддршка на земјоделците за формирање на здруженија/ задруги	2017 - 2018	2000
	Пр.1.2.2.3. Поддршка на преработувачките капацитети за поврзување во деловни здруженија/ кластери	2017 - 2018	2000
	Пр.1.2.2.4. Формирање и зајакнување на вредносен ланец (value chain) за најмалку 1 производ	2017 - 2018	10000

	Пр.1.2.2.5. Организирање на состаноци помеѓу земјоделците и преработувачките капацитети за договорно производство	2016 - 2018	1800
М.1.2.3. Отворање на нови преработувачки капацитети	Пр.1.2.3.1. Изработка на анализи на пазарите за преработувачки капацитети	2015 - 2017	3000
	Пр.1.2.3.2. Изработка на датабаза со информации за достапни фондови и начини за аплицирање за отворање на преработувачки капацитети	2015 - 2017	2000
	Пр.1.2.3.3. Обезбедување на информации за нови технологии за преработувачки капацитети/ посета на саеми	2015 - 2017	6000
М.1.2.4. Воведување на нови производи	Пр.1.2.4.1. Обезбедување на директни консултантски услуги во фирмите за воведување на нови производи	2018 - 2020	15000
П.1.3. Диверзификација на не-земјоделските активности			
М.1.3.1. Понуда на нови услуги и атракции	Пр.1.3.1.1. Подршка за спроведување на најмалку 2 пилот проекти за воведување на нови услуги/атракции (на пр. музеј, тури со коњи/магариња, паинтбол, авантуристички парк, и сл.)	2016 - 2020	60000
М.1.3.2. Организирање на настани/ саеми	Пр.1.3.2.1. Организирање на четири промотивни настани/ саеми во соработка со општините и/или учество на други саеми и фестивали во земјата и странство (1 настан по 4 години, пр. на јаболкобер, на Фестивал на ЛАГ-ови и сл.)	2017 - 2020	20000
М.1.3.3. Едукација на населението за искористување на ЕУ и други фондови	Пр.1.3.3.1. Организирање на обуки за управување со проектен циклус (3 обуки)	2015 - 2018	6000
	Пр.1.3.3.2. Организирање на обуки за пријавување на ИПАРД (во соработка со АПРЗ)	2015 - 2020	1200
	Пр.1.3.3.3. Помош за идентификација на проекти и подготовка на апликации за ИПАРД (во соработка со АПРЗ)	2015 - 2020	2000

2. СЦ 2: Да се развие алтернативен туризам

Приоритет/ Мерка	Активности	Временска рамка	Буџет (Евра)
П.2.1. Зголемување на бројот на сместувачки капацитети во руралните средини			
М.2.1.1. Инвестиција во нови и постојни сместувачки капацитети	Пр.2.1.1.1. Обезбедување на финансирање за реконструкција и доопремување на сместувачки капацитети во руралните средини	2017 - 2020	30000
М.2.1.2. Категоризација на сместувачките капацитети	Пр.2.1.2.1. Категоризација на капацитетите за приватно сместување согласно постојната законската регулатива (во соработка со општините)	2017 - 2020	5000
П.2.2. Подобрување на туристичката инфраструктура			
М.2.2.1. Уредување и обележување на туристички локации	Пр.2.2.1.1. Обележување на туристички локации со туристичка сигнализација	2017 - 2019	20000
М.2.2.2. Уредување и обележување на велосипедски и пешачки патеки	Пр.2.2.2.1. Уредување и обележување на велосипедски и пешачки патеки	2017 - 2019	40000
М.2.2.3. Отворање на туристички инфо центри	Пр.2.2.3.1. Отворање на туристички инфо центри	2017 - 2019	20000
П.2.3. Подобрување на човечките капацитети во туризмот			
М.2.3.1. Зголемување на свесност и неформално образование	Пр.2.3.1.1. Промоција на можностите за трајно вработување во туристичко - угостителскиот сектор кај учениците во основните и средните училишта	2016 - 2018	1000
	Пр.2.3.1.2. Кариерно советување на млади невработени лица за работа во туристичко - угостителскиот сектор	2016 - 2018	3000
	Пр.2.3.1.3. Обуки за сопствениците и менаџерскиот кадар	2016 - 2018	3000
	Пр.2.3.1.4. Спроведување на обуки за преквалификација и доквалификација за работа во туристичко - угостителскиот сектор	2018 - 2020	3000
	Пр.2.3.1.5. Обезбедување на дефицитарни кадри (спроведување на обуки и сертифицирање на туристички водичи; Сертифицирање на бармени; Обука за Главни кувари и кувари)	2015 - 2020	15000

М.2.3.2. Практична работа во туризмот	Пр.2.3.2.1. Вклучување на ученици/студенти во практична работа во приватни хотели/ ресторани	2015 - 2020	5400
	Пр.2.3.2.2. Волонтирање на завршени ученици/студенти во приватни хотели/ ресторани	2015 - 2020	5400
П.2.4. Подобрување на препознатливоста на територијата на ЛАГ-от како туристичка дестинација			
М.2.4.1. Спроведување на промотивни активности во РМ	Пр.2.4.1.1. Менаџирање на територијата на ЛАГ-от како туристичка дестинација	2016 - 2020	4000
	Пр.2.4.1.2. Подготовка на промотивни материјали за туристичката дестинација (веб страна, флаери, туристички пакети)	2016 - 2020	10000
	Пр.2.4.1.3. Спроведување на промотивна кампања во РМ	2017 - 2018	5000
М.2.4.2. Промотивни активности надвор од територијата на РМ	Пр.2.4.2.1. Презентирање на туристичката дестинација на настани/ саеми надвор од територијата на РМ	2018 - 2020	20000

3. СЦ 3. Да се придонесе во заштитата на животната средина и искористат обновливите извори на енергија

Приоритет/ Мерка	Активности	Временска рамка	Буџет (Евра)
П.3.1. Поттикнување на енергетската ефикасност во руралните средини			
М.3.1.1. Зголемување на свесноста за ЕЕ	Пр.3.1.1.1. Организирање на обуки за придобивките на ЕЕ	2015-2017	4500
М.3.1.2. Подобрување на ЕЕ на јавни објекти	Пр.3.1.2.1. Инвестиции за топлинска изолација на објектите	2018 - 2020	10000
	Пр.3.1.2.2. Подобрување на ефикасноста на постројките за греење	2018 - 2020	10000
М.3.1.3. Подобрување на ЕЕ во домаќинството	Пр.3.1.3.1.Изработка на информативни брошури за едукација на населението за можни заштеди на енергија во домаќинствата	2015 - 2016	2000
	Пр.3.1.3.2. Организирање на трибини за едукација на населението за можни заштеди на енергија во домаќинствата	2015 - 2016	1500

П.3.2. Искористување на обновливи извори на енергија			
М.3.2.1. Поттикнување на населението за искористување на ОИЕ	Пр.3.2.1.1. Организирање на настани за информирање на населението за бенефитите од користење на ОИЕ	2015 - 2016	1000
	Пр.3.2.1.2. Печатење на промотивни материјали за ОИЕ	2015 - 2016	2000
	Пр.3.2.1.3. Пилот проекти за финансирање на инвестиции во соларни колектори на фарми	2017 - 2018	5000
М.3.2.2. Промоција на искористувањето на ОИЕ	Пр.3.2.2.1. Изработка на брошура за спроведени проекти каде се искористуваат ОИЕ	2017	2000
	Пр.3.2.2.2. Промоција за инвестирање во фотоволтаични постројки	2018 - 2020	1500
П.3.3. Заштита на биодиверзитетот			
М.3.3.1. Пошумување на површини	Пр.3.3.1.1. Учество во акции за пошумување	2017 - 2019	1500
М.3.3.2. Заштита на загрозени видови	Пр.3.3.2.1. Проучување и заштита на ендемски видови (рис, кафеава мечка, мариовска пчела)	2016 - 2018	10000
	Пр.3.3.2.2. Изработка на документација за управување со заштитени подрачја	2018 - 2020	20000
	Пр.3.3.2.3. Користење на нови технологии за заштита на биодиверзитетот (дигитализација, ИКТ за пратење, итн.)	2016 - 2018	10000
П.3.4. Развој на инфраструктура и спроведување на проекти за заштита на животната средина			
М.3.4.1. Проектна документација	Пр.3.4.1.1. Соработка со ЕЛС за изработка на техничка документација за помали станица за пречистување на отпадни води	2017 - 2020	40000
М.3.4.2. Спроведување на проекти за заштита на животната средина	Пр.3.4.2.1. Чистење на диви депонии	2015 - 2018	20000
	Пр.3.4.2.2. Одлагање на електронски отпад	2017 - 2019	6000

4. СЦ 4. Да се поттикне социо-економскиот развој

Приоритет/ Мерка	Активности	Временска рамка	Буџет (Евра)
П.4.1. Поттикнување на претприемништвото и занаетчиството			
М.4.1.1. Поттикнување на занаетчиството	Пр.4.1.1.1. Соработка со Комора на занаетчии и Министерство за економија	2015 - 2020	1200
	Пр.4.1.1.2. Обука за млади лица за занаетчиство на територијата на ЛАГ-от	2016 - 2018	3000
	Пр.4.1.1.3. Организирање на промотивни настани, саеми и продажни изложби на занаетчиски производи	2018-2020	5000
М.4.1.2. Поттикнување на претприемништвото и самовработувањето	Пр.4.1.2.1. Организирање на обуки за започнување на сопствен бизнис	2015-2018	4000
	Пр.4.1.2.2. Организирање на натпревар за најдобар бизнис план помеѓу студентите на завршни години на факултетите	2015-2018	10000
П.4.2. Поддршка на постојните МСП			
М.4.2.1. Поттикнување на иновативноста кај МСП	Пр.4.2.1.1. Поттикнување на истражување и развој на нови иновативни производи/услуги и производи со поголема додадена вредност преку олеснување на соработката со научните и истражувачките институции	2015 - 2020	1200
	Пр.4.2.1.2. Информирање на менаџерите на МСП за нови технологии и олеснување на трансфер на технологии	2015 - 2020	2000
	Пр.4.2.1.3. Обебедување на консултантски услуги за воведување на нови технологии	2017 - 2020	20000
	Пр.4.2.1.4. Организирање на настан за промовирање на најиновативни производи/ услуги од МСП	2020	2000
	Пр.4.2.1.5. Поддршка за заштита на интелектуална сопственост и	2017 - 2020	5000

	сертифицирање на производи		
М.4.2.2. Подобрување на менаџерските вештини во МСП	Пр.4.2.2.1. Обука за менаџери/ки во МСП за современи начини на организација, маркетинг алатки, искористување на ИКТ, итн.	2015 - 2020	5000
М.4.2.3. Поттикнување на инвестиции во руралните средини	Пр.4.2.3.1. Подготовка на техничка документација за санација, изградба и реконструкција на инфраструктура (ЦРППР и општините)	2016 - 2018	50000
	Пр.4.2.3.2. Промовирање на можностите за инвестирање во руралните средини	2017 - 2020	3000
П.4.3. Подобрување на социјалната инфраструктура			
М.4.3.1. Згрижување на деца од претшколска возраст	Пр.4.3.1.1. Мобилни креативни центри за деца од претшколска возраст	2017 - 2020	30000
	Пр.4.3.1.2. Реконструкција на детски игралишта	2016 - 2018	20000
М.4.3.2. Услуги за ранливи групи граѓани	Пр.4.3.2.1. Обезбедување на социјални и здравствени услуги за ранливи групи граѓани	2016 - 2020	15000
М.4.3.3. Грижа за стари лица	Пр.4.3.3.1. Формирање на мобилна служба за домашна посета на стари и болни лица	2016 - 2020	15000

5. СЦ 5. Да се заштити културното наследство и да се зачуваат традициите и вредностите

Приоритет/ Мерка	Активности	Временска рамка	Буџет (Евра)
П.5.1. Зачувување на старата селска архитектура			
М.5.1.1. Реновирање и реставрирање на куќи во традиционален стил	Пр.5.1.1.1. Реставрација и реновирање на 4 куќи со традиционален стил и архитектура	2017 - 2020	40000
М.5.1.2. Подобрување на инфраструктурното уредување на специфични амбиентални патчиња.	Пр.5.1.2.1. Изградба и реконструкција на камени патчиња на територијата на ЛАГ-от	2017 - 2020	20000
М.5.1.3. Реконструкција на постоечки чешми	Пр.5.1.3.1. Реконструкција на селски чешми во под-Пелистерскиот регион	2016 - 2020	10000

М.5.1.4. Амбиентално уредување на плоштади	Пр.5.1.4.1. Изградба и реновирање на селски плоштади на територијата на ЛАГ-от	2017 - 2019	40000
П.5.2. Зачувување на ракотворбите и традиционалните обележја на регионот			
М.5.2.1. Промовирање на ракотворби и традиционални обележја	Пр.5.2.1.1. Организирање на колонии за подготовка на домашни ракотворби.	2017 - 2019	5000
	Пр.5.2.1.2. Организација на манифестации за традиционална храна и ракотворби во руралните средини	2017 - 2019	5000
М.5.2.2. Зачувување на народното творештво	Пр.5.2.2.1. Организирање на едукативни работилници за зачувување на народното творештво на територијата на ЛАГ-от	2017 - 2019	3000
	Пр.5.2.2.2. Користење на нови технологии за зачувување на народното творештво на територијата на ЛАГ-от (интернет, андроид апликации, аудио-визуелни медиуми)	2016 - 2018	8000
П.5.3. Подобрување на културниот живот во руралните средини			
М.5.3.1. Организација на спортски и културно забавни настани	Пр.5.3.1.1. Организирање на спортски и културно забавни настани на територијата на ЛАГ-от	2016 - 2020	30000
М.5.3.2. Зачувување и поддршка на формираното културно творештво.	Пр.5.3.2.1. Поддршка на активностите на КУД во руралните средини	2016 - 2020	10000

СЦ6. Да се зајакнат институционалните капацитети на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Приоритет/ Мерка	**Активност**	**Временска рамка**	**Буџет (Евра)**
П.6.1. Зајакнување на ЛАГ-от ПеЛАГонија			
М.6.1.1. Подобрување на внатрешните процеси.	Пр.6.1.1.1. Изработка на внатрешни документи (Деловници, Правила за функционирање на работни групи, финансиски правила /процедури за патување на членови на ЛАГ и др.);	2015	1000
	Пр.6.1.1.2. Формирање на работни групи/ комисии	2015	0

	Пр.6.1.1.3. Изработка на стратешки план за ЛАГ-от	2015	2000
	Пр.6.1.1.4. Прибирање на средства за работа на ЛАГ-от.	2015 - 2020	3000
М.6.1.2. Формирање на канцеларија и стручна служба на ЛАГ-от.	Пр.6.1.2.1. Воспоставување на канцеларија на ЛАГ-от	2015	1000
	Пр.6.1.2.2. Набавка на ИТ и канцелариска опрема.	2015	1000
	Пр.6.1.2.3. Вработување на персонал во стручните служби на ЛАГ-от.	2017 - 2020	57600
М.6.1.3. Промотивни активности на ЛАГ-от.	Пр.6.1.3.1. Изработка на план за комуникација на ЛАГ-от.	2015	0
	Пр.6.1.3.2. Изработка на промотивни материјали за ЛАГ-от (лого, брошура, интернет страница).	2015	800
	Пр.6.1.3.3. Организација и спроведување на промотивни настани.	2015 - 2020	6000
	Пр.6.1.3.4. Учество на настани за промовирање на ЛАГ-от.	2016 - 2020	2500
М.6.1.4. Градење на капацитетите на членовите на ЛАГ-от	Пр.6.1.4.1. Обуки за членовите на ЛАГ-от	2015-2020	10000
П.6.2. Вмрежување на ЛАГ-от			
М.6.2.1. Вмрежување на територијата на која делува ЛАГ-от.	Пр.6.2.1.1. Водење и ажурирање на регистар на членови на ЛАГ.	2015 - 2020	0
	Пр.6.2.1.2. Привлекување на нови членови во ЛАГ-от.	2015 - 2020	600
	Пр.6.2.1.3. Организирање на состаноци со членовите.	2015 - 2020	2400
М.6.2.2. Соработка со други ЛАГ-ови и меѓународна соработка.	Пр.6.2.2.1. Соработка со други здруженија, ЛАГ-ови и други домашни и меѓународни организации со слична програмска ориентација.	2015 - 2020	7200
	Пр.6.2.2.2. Зачленување на ЛАГ во соодветни домашни и меѓународни организации.	2015 - 2020	3000
П.6.3. Спроведување на проекти			

М.6.3.1. Спроведување на Стратегијата на ЛАГ-от.	Пр.6.3.1.1. Формирање на структура за спроведување на стратегијата.	2015	0
	Пр.6.3.1.2. Печатење и дистрибуирање на Стратегијата.	2015	1500
	Пр.6.3.1.3. Промовирање на Стратегијата.	2015	1000
	Пр.6.3.1.4. Изработка на годишни Акциони Планови за спроведување на Стратегијата.	2015 - 2020	0
	Пр.6.3.1.5. Следење и оценување на спроведувањето на Стратегијата.	2015 - 2020	3000
М.6.3.2. Планирање, подготовка и спроведување на проекти.	Пр.6.3.2.1. Следење на законодавството и објави за јавни повици, фондовите и можностите за финансирање од интерес на членовите на ЛАГ и нивно информирање.	2015 - 2020	2000
	Пр.6.3.2.2. Планирање и подготовка на заеднички проекти за рурален развој на територијата на ЛАГ-от.	2015 - 2020	3000
	Пр.6.3.2.3. Консултантски услуги за поддршка на членовите на ЛАГ-от при подготовка на проекти и проектна документација од страна на стручната служба.	2015 - 2020	6000
	Пр.6.3.2.4. Спроведување на проекти во име на членовите (проектен менаџмент) од страна на стручната служба.	2015 - 2020	0
М.6.3.3. Изработка на анализи, студии и др. документи за територијата на ЛАГ-от и од областа на руралниот развој.	Пр.6.3.3.1. Изработка на анализи/ студии од областа на руралниот развој за територијата на која делува ЛАГ.	2015 - 2020	3000

10. Планирана меѓунационална и меѓутериторијална соработка

Појдовните основи за меѓунационална и меѓутериторијална соработка на ЛАГ-от ПеЛАГонија се формулирани во дел од статутот кој се однесува на работата на ЛАГ-от врз основа на добрата европска пракса и следните начела/ Член 13, каде дел од начелата се однесуваат на: Активно барање на можности за соработка со други надворешни актери и други здруженија ЛАГ-ови како клучен елемент за учење, како и Промоција на вмрежувањето, размена на искуства, добри практики и остварување на синергии.
Дополнително во Член 15 од Статутот каде се дефинирани задачите на ЛАГ-от, дел од нив се однесуваат на: Соработка со други ЛАГ-ови, агенции за развој, образовни институции и надлежните органи со цел едукација на своите членови и спроведување на заеднички проекти и активности, а исто така и Соработка со сродни домашни и меѓународни организации.

Во Стратегијата активностите за вмрежување се дефинирани во СЦ6. Да се зајакнат институционалните капацитети на ЛАГ-от ПеЛАГонија/ Приоритет 6.2. Вмрежување на ЛАГ-от. Во рамки на овој приоритет се дефинирани активности како за развивање на мрежа на партнери на ЛАГ-от на самата територија ЛАГ-от, така и на регионално, национално и меѓународно ниво. Во Стратегијата на ЛАГ-от за вмрежување се предвидени и следните активности: соработка со други здруженија, ЛАГ-ови, како и други домашни и меѓународни организации со слична програмска ориентација; зачленување на ЛАГ во соодветни домашни и меѓународни организации.

Во рамки на проектот „Воведување и спроведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот во Пелагонискиот регион (ПеЛАГонија ЛЕАДЕР)", ЛАГ-от ПеЛАГонија остварува соработка со другите два ЛАГ-ови на територијата на Пелагонискиот плански регион: ЗРР ЛАГ Преспа од Ресен и ЗРР ЛАГ Агро Лидер од Кривогаштани. Во рамки на проектот, во периодот од 02 до 04 октомври 2014 година, во хотелот Молика, Битола се одржа обука за Управување со Проектен Циклус (УПЦ) на која присуствуваа претставници од сите три претходно споменати ЛАГ-ови.

Во текот на 2014 година, ЛАГ-от ПеЛАГонија оствари меѓународна соработка со ЛАГ-ови од други земји преку учесто на „Летниот фестивал на ЛАГ-ови“ кој се одржа од 3-ти до 7-ми јули 2014 година во Биоград на море, Република Хрватска. Учеството беше подржано во рамки на проектот „ПеЛАГонија ЛЕАДЕР“. На фестивалот исто така учествуваа претставници на Центарот за развој на Пелегонискиот плански регион, како и претставници на ЛАГ-от Преспа и ЛАГ-от Агро Лидер.

Претставниците на ЛАГ-от ПеЛАГонија имаа можност да се сретнат претставници од други ЛАГ-ови од други земји, да се здобијат со информации за позитивните аспекти и некои критични точки во спроведувањето на процесот, а исто така и да ги разгледаат моностите за подготовка и спроведување на заеднички проекти и можности за финансирање.

Претставниците на ЛАГ-от ПеЛАГонија остварија директни контакти со членови на ЛАГ-ови од Хрватска, Босна и Херцеговина, Словенија, Србија, Бугарија, Литванија и Чешка. Во рамки на фестивалот претставниците на ЛАГ-от ПеЛАГонија присуствуваа на презентација по повод првата година од спроведувањето на мерката 202 во рамки на ИПАРД во Хрватска на која учествуваа повеќе од 60 претставници од ЛАГ-ови од Хрватска и од други земји.

Претставниците на ЛАГ-от ПеЛАГонија остварија и посебен состанок со домаќинот на фестивалот и воедно еден од најстарите и најуспешни ЛАГ-ови во Хрватска ЛАГ-от ЛАУРА од Биоград на море.

11. Постапка на следење и оценување

11.1 Опис на системот за за следење и процесот на самооценување

За да се следи и оценува спроведувањето на Стратегијата за локален развој на руралните средини на територија на ЛАГ-от ПеЛАГонија, ЛАГ-от формира работна група за следење и оценување (РГСО) (мониторинг и евалуација) во кој учествуваат Претседателот на ЛАГ-от и членови на ЛАГ-от кои имаат познавања од управување со проектен циклус и искуство во планирање, подготовка и спроведување на проекти. Откако ќе се вработи во тимот ќе учествува и Управителот на ЛАГ-от. Во РГСО треба да се одреди одговорно лице за секоја стратешка цел поодделно (вкупно 6). Со РГСО раководи Претседателот на ЛАГ-от се до вработување на Управител кој треба да ја превземе таа улога. РГСО се состанува на секои 3 месеци и ги дискутира остварениот прогрес односно степенот на исполнување на стратешките цели и приоритетите.
Одговорните лица за секоја стратешка цел поодделно, поднесуваат извештај до РГСО квартално (на секои три месеци) за постигнувањата во однос на индикаторите во тековниот период, временската рамка и финансиските средства, и тоа пред кварталните состаноци на РГСО.

Секоја тековна година, Раководителот на РГСО поднесува 2 извештаи до УО и Претседателот на Здружението: Извештај за напредокот и Финален извештај. Финалниот извештај се поднесува најдоцна до февруари месец од наредната година, и содржи информации за спроведените активности и постигнатите резултати во изминатата година. Извештајот за напредокот се поднесува најдоцна до јули, и содржи информации за тековните проекти/ активности, анализа и податоци за индикаторите за тековните проекти/ активности и сумирани податоци за целиот изминат полугодишен период. На овој начин, УО и Претседателот добиваат информации врз основа на кои можат да донесат релевантни одлуки за корективни мерки како и за прилагодување на планот за наредната година.
Извештаите што Раководителот на РГСО ги поднесува до УО и Претседателот, треба да ги содржат податоците за постигнувањето на приоритетите (вкупно 20), дадени во табелата подолу:

Табела 79. Потребни податоци за следење на индикаторите за Цели и Приоритети

Цели/ Приоритети	Планиран индикатор	Тековна вредност на индикаторот	План. време.	Тековно време.	Планирани Вкупни трошоци	Тековни Вкупни трошоци	Забелешки
Ц1:							
П.1.1.							
...							
П.1.2.							
...							
Ц6:							
...							
П.6.3.							

За да ги подготват извештаите, одговорните лица за секоја стратешка цел поодделно мораат да ги следат индикаторите дефинирани во Стратегијата (Глава 11.2), за што им се потребни голем број на податоци на проектно ниво/ ниво на активности. Овие информации ги добиваат од одговорните лица по активности кои се назначени во Планот за Активности кој се прави за секоја тековна година.

Одговорните лица по активности треба да следат по неколку точки на прогрес, односно податоци за планираните и остварените вредности на времетраењето, човечките ресурси, финансиските ресурси и процентот на реализација на активноста.
За таа цел тие треба да направат соодветни мониторинг табели во кои ќе го следат индикаторот за соодветната активност.
Извештаите што одговорните лица за секој стратешка цел ги поднесуваат до РГСО квартално, треба да содржат податоци на ниво на стратешка цел, односно за секој приоритет, за секоја мерка и засекоја активност пооделно, а кои се дадени во следната табела:

Табела 80. Потребни податоци за следење на активностите

Стратешка цел									
Име на активноста	План. Индик	Теков Индик	План обем	Теков. обем (%)	План. време	Теков време	План фин. средства	Теков. фин. средства	Забелешка
П1:									
М1:									
Активност 1									
Активност 2									
М2:									
Активност 1									
Активност 2									
...									
П2:									
М1:									
...									

11.2 Индикатори и цели

11.2.1 Индикатори за Стратешки цели

СЦ 1. Да се зголеми конкурентноста во земјоделското производство и преработувачката индустрија

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Зголемено производство за 10% на житни и/или индустриски и/или фуражни растенија до крајот на 2020 година.	• МЗШВ ПЕ Битола	• Нема достапни податоци за територијата на ЛАГ-от.
• Зголемен е извозот на прехранбени производи за 5% до крајот на 2020 година.	• Царинска Администрација на РМ	• Се зголемуваат не-тарифните бариери за извоз на прехранбени производи.

СЦ 2. Да се развие алтернативен туризам

Индикатори	Извори на информации	Ризици
• Зголемен број на ноќевања на туристите во приватното сместување во руралните средини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија за 10% до крајот на 2020 година.	• ЕЛС • Министерство за Економија • Агенција за промоција и поттикнување на туризмот • Попис во туризмот и угостителството/ Државен завод за статистика	• Нема достапни податоци • Конкуренција од соседните земји и др. дестинации во земјата.

СЦ 3. Да се придонесе во заштитата на животната средина и искористат обновливите извори на енергија

Индикатори	Извори на информации	Ризици
• Број на нови инвеститори во секторот ЕЕ и ОИЕ до крајот на 2020 година.	• Агенција за енергетика на РМ • ЕЛС	• Нема интерес кај инвеститорите за инвестирање во проекти за ЕЕ и ОИЕ на територијата на ЛАГ-от.
• Процент на проби со соодветен квалитет за испитување на физичко - хемиските параметри и микробиолошки параметри на реките и подземните води на територијата на ЛАГ-от се зголемил за 10% до крајот на 2020 година.	• Анализи на водата • Референтна вредност во 2015 година • МЖСПП	• Нема финансиски средства за спорведување на анализите • Нема достапни податоци

СЦ 4. Поттикнување на социо-економскиот развој

Индикатори	Извори на информации	Ризици
• Бројот на невработени на територијата на ЛАГ-от е намален за 5% до крајот на 2020 година.	• Агенција за вработување на РМ • ЕЛС	• Нема достапни податоци • Промена во политиките на Владата за намалување на невработеноста • Незаинтересираност

		на невработените/ приватниот сектор
• Бројот на МСП на територијата на ЛАГ-от Преспа е зголемен за 5% до крајот на 2020 година.	• Државен завод за статистика	• Промена во политиките на Владата за поддршка на МСП
• Намалена миграција од селата за 10% до 2020 година.	• ЕЛС • Државен завод за статистика	• Нема достапни податоци
• Бројот на корисници на нови услуги во обласста социјален развој се зголемил за 10% до крајот на 2020 година.	• ЕЛС • МТСП • Анкети на населението	• Нема финансиски средства • Нема достапни податоци

СЦ 5. Да се заштити културното наследство и да се зачуваат традициите и вредностите

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Бројот на туристи на територијата на ЛАГ-от е зголемен за 20% до крајот на 2020 година.	• ЕЛС • Министерство за Економија • Агенција за промоција и поттикнување на туризмот • Попис во туризмот и угостителството/ Државен завод за статистика	• Нема достапни податоци. • Конкуренција од соседните земји и др. дестинации во земјата.
• Квалитетот на живот на територијата на ЛАГ-от е подобрен според најмалку 60% од анкетираните.	• Анкета на населението	• Нема интерес кај населението за учество во анкетата.

СЦ6. Да се зајакнат институционалните капацитети на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• ЛАГ-от ПеЛАГонија е запишан во евиденцијата на МЗШВ во рамки на прввиот повик на МЗШВ. • На ЛАГ-от ПеЛАГонија му е одобрена поддршка преку програмите на	• Регистар на ЛАГ-ови во МЗШВ • Склучен договор за поддршка со МЗШВ.	• Нема финансиски средства за поддршка на ЛАГ-ови.

МЗШВ до крајот на 2016 година.		

11.2.2 Индикатори за Приоритетите

СЦ 1. Да се зголеми конкурентноста во земјоделското производство и преработувачката индустрија

П.1.1. Модернизација на земјоделското производство

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Бројот на набавени трактори и приклучна механизација на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е зголемен за 10% до крајот на 2020.	• МЗШВ ПЕ Битола • Анкета на земјоделците	• Земјоделците немаат доволно финансиски средства за инвестирање во нови трактори и приклучна механизација
• Бројот на инсталирани системи за наводнување капка по капка на територијата на ЛАГ-от е зголемен за 20% до крајот на 2018.	• МЗШВ ПЕ Битола • Анкета на земјоделците	• Земјоделците немаат доволно финансиски средства за инвестирање во нови системи за наводнување капка по капка.
• Број на насади со нови сорти кај најмалку 20% од земјоделските производителите на житни и/или индустриски и/или фуражни растенија до 2020 година.	• МЗШВ ПЕ Битола • Анкета на земјоделците	• Земјоделците немаат интерес за воведување на нови сорти

П.1.2. Зголемување на конкурентноста на преработувачката индустрија

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Брендирани се најмалку два земјоделски производи до крајот на 2016 година	• Потврди за брендираните производи	• Нема интерес за брендирање на земјоделски производи
• На територијата на ЛАГ-от е формирана најмалку една задруга или кластер до крајот на 2018 година	• Извештаи на ЛАГ-от • Документи од процесот на формирање и регистрација (записници, статути, и сл.) • Централен регистар	• Нема интерес кај индивидуалните земјоделци и деловните субјекти за здружување во задруги/ кластери.

• Формиран е вредносен ланец (value chain) за најмалку 1 производ до крајот на 2018 година	• Извештаи на ЛАГ-от • Документи од процесот на формирање на вредносен ланец - value chain (записници, листи на учесници и сл.)	• Нема интерес кај индивидуалните земјоделци и деловните субјекти за учество во вредносен ланец (value chain).
• Отворени се најмалку 3 нови преработувачки капацитети на територијата на ЛАГ-от до крајот на 2020 година	• ЕЛС • Централен регистар	• Не постои интерес за инвестирање во препработувачки капацитети • Нема доволно финансиски средства за инвестирање
• Воведени се најмалку 5 нови производи во поддржаните претпријатија до крајот на 2020 година	• Анкета на претпријатијата	• Не постои интерес кај преработувачките капацитети за воведување на нови производи

П.1.3. Диверзификација на не-земјоделските активности

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Развиени се најмалку 2 нови атракции на територијата на ЛАГ-от до крајот на 2020 година.	• Извештаи на ЛАГ-от	• Нема финансиски средства за инвестирање во нови атракции • Нема интерес кај деловните субјекти за инвестирање во нови атракции
• Одобрени се најмалку 3 проекти за финансирање од ЕУ фондовите на територијата на ЛАГ-от до крајот на 2020 година.	• Известување од телото за управување • Извештаи на ЛАГ-от	• Нема отворени повици за поднесување на проекти
• Зголемен број на одобрени апликации од територијата на ЛАГ-от во рамки на ИПАРД за 20% до крајот на 2020 година.	• Извештај на ИПАРД агенцијата	• Апликантите немаат доволно средства да ги пред-финансираат проектите

СЦ 2. Да се развие алтернативен туризам

П.2.1. Зголемување на бројот на сместувачки капацитети во руралните средини

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Зголемен е бројот на сместувачки капацитети во приватното сместување на територијата на ЛАГ-от за 20% до крајот на 2018 година.	• ЕЛС • Министерство за Економија - сектор за туризам • Агенција за промоција и поддршка на туризмот • Попис во туризмот и угостителството/ Државен завод за статистика	• Нема достапни податоци • Конкуренција од соседните земји • Нема достапни финансиски средства за инвестиции во сместувачки капацитети
• Стандардизирани се 30% од сместувачките капацитети во приватното сместување на територијата на ЛАГ-от до крајот на 2019 година.	• ЕЛС • Министерство за Економија - сектор за туризам • Агенција за промоција и поддршка на туризмот	• Нема интерес кај приватните сопственици за стандардизирање на сместувачките капацитети

П.2.2. Подобрување на туристичката инфраструктура

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Обележани се најмалку 3 туристички локации со соодветни знаци до крајот на 2019 година.	• ЕЛС • Одобренија за поставување на знаци	• Нема финансиски средства
• Уредени и обележани се најмалку 2 пешачки и/или велосипедски патеки до крајот на 2019 година	• ЕЛС • Техничка документација	• Нема финансиски средства
• Отворени се најмалку 2 нови туристички инфо центри до крајот на 2019 година	• ЕЛС • Техничка документација	• Нема финансиски средства

П.2.3. Подобрување на човечките капацитети во туризмот

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Зголемен број на млади лица за 10% кои се вработуваат во туристичко - угостителскиот сектор.	• Агенција за вработување на РМ - регионална канцеларија Битола • Анкета на деловните субјекти во туристичко - угостителскиот сектор.	• Ниски плати во туристичко - угостителскиот сектор.
• Бројот на ученици/студенти на практична работа во приватни хотели/ ресторани се зголемил за 30% до крајот на 2020 година.	• Анкета на деловните субјекти	• Нема интерес кај деловните субјекти за прифаќање на ученици/студенти на практична работа

П.2.4. Подобрување на препознатливоста на територијата на ЛАГ-от како туристичка дестинација

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Формирано е тело за менаџирање на територијата на ЛАГ-от како туристичка дестинација до крајот на 2018 година.	• Документи од процесот на формирање и регистрација	• Нема интерес кај субјектите за здружување
• Изработени промотивни материјали за туристичката дестинација (веб страна, флаери, туристички пакети) до крајот на 2020 година.	• Копија од изработените промотивни материјали	• Нема
• Туристичката дестинација е презентирана на најмалку 3 настани/ саеми надвор од територијата на РМ	• Извештаи од настаните • Фотографии од настаните • Листа на остварени контакти	• Нема достапни финансиски средства

СЦ 3. Да се придонесе во заштитата на животната средина и искористат обновливите извори на енергија

П.3.1. Поттикнување на енергетската ефикасност во руралните средини

Индикатори	Извори на информации	Ризици
• Зголемена свесност за бенефитите од ЕЕ кај најмалку 50% од анкетираните жители.	• Анкета на населението	• Нема интерес кај населението за учество во анкета.

П.3.2. Искористување на обновливи извори на енергија

Индикатори	Извори на информации	Ризици
• Поставени се најмалку 5 сончеви колектори на фарми во руралните средини до крајот на 2018 година.	• Техничка документација за сончевите колектори • Фото документација	• Нема интерес кај сопствениците на фарми за поставување на сончеви колектори.

П.3.3. Заштита на биодиверзитетот

Индикатори	Извори на информации	Ризици
• Организирани се најмалку 3 акции за пошумување на територијата на ЛАГ-от до крајот на 2020 година.	• Извештаи на ЛАГ-от • Фото документација	• Нема интерес кај населението за учество во акции за пошумување
• Спроведени се најмалку 2 проекти за заштита на биодиверзитетот до крајот на 2018 година.	• Завршни извештаи од проектите	• Нема доволно финансиски средства

П.3.4. Развој на инфраструктура за заштита на животната средина

Индикатори	Извори на информации	Ризици
• Подготвена е техничка документација за 2 помали станици за прочистување на отпадни води најдоцна до 2020.	• Копија од техничката документација	• Нема доволно појдовни податоци
• Исчистени се најмалку 4 диви депонии на територијата на ЛАГ-от	• Извештаи на ЛАГ-от • Фото документација	• ЕЛС и ЈКП немаат механизација на располагање

СЦ 4. Поттикнување на социо-економскиот развој

П.4.1. Поттикнување на претприемништвото и занаетчиството

Индикатори	Извори на информации	Ризици
• Обучени се најмалку 120 млади лица	• Извештаи од обуките	• Нема интерес кај

за занаетчиство на територијата на ЛАГ-от до крајот на 2020 година.	• Оценки на обуките	младите лица за учество на обуките
• Најмалку 5 лица кои посетувале обука започнале сопствен бизнис до крајот на 2018 година.	• Изводи од Централен регистар за регистрирани деловни субјекти	• Нема доволно финансиски средства за започнување на бизнис

П.4.2. Поддршка на МСП

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Бројот на МСП на територијата на ЛАГ-от што вовеле нова технологија се зголемил за 20% до крајот на 2020 година.	• ЕЛС • МЗШВ - ПЕ Битола	• Не постои интерес кај преработувачките капацитети на територијата на ЛАГ-от за воведување на нова технологија
• Формиран е најмалку еден кластер и/или професионално здружение на МСП до крајот на 2020 година.	• Извод од централен регистар за основање на правен субјект	• Нема интерес за здружување кај МСП
• Ко-финансирана е заштита и/или сертифицирање и/или брендирање на најмалку 3 производи до крајот на 2020 година.	• Потврда за заштита и/или сертифицирање и/или брендирање на производите	• Нема интерес за заштита и/или сертифицирање и/или брендирање на производите
• Реконструирани се 50 км патишта во руралните средини до крајот на 2020 година.	• ЕЛС • Извештаи на ЛАГ-от	• Нема доволно финансиски средства • Нерешени имотно правни односи
• Нови/ реконструирани водоводи во должина од 5 км во руралните средини до крајот на 2020 година.	• ЕЛС • Извештаи на ЛАГ-от	• Нема доволно финансиски средства • Нерешени имотно правни односи

П.4.3. Подобрување на социјалната инфраструктура

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Финансирани се најмалку 2 мобилни креативни центри за деца од претшколска возраст до крајот на 2020 година.	• ЕЛС • Извештаи на ЛАГ-от	• Нема доволно финансиски средства
• Изградени и/или реконструирани	• ЕЛС	• Нема соодветни

најмалку 3 детски игралишта на територијата на ЛАГ-от до крајот на 2018 година.	• Техничка документација • Фото документација	локации
• Воспоставена е услуга за мобилна служба за домашна посета на стари и болни лица на територијата на ЛАГ-от до крајот на 2020 година.	• ЕЛС • Извештаи на ЛАГ-от • Опис на услугата	• Нема доволно финансиски средства

СЦ 5. Да се заштити културното наследство и да се зачуваат традициите и вредностите

П.5.1. Зачувување на старата селска архитектура

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Реставрирани се 4 стари куќи со традиционален стил и архитектура до крајот на 2020 година.	• ЕЛС • Техничка документација за реставрирање	• Нема одобрение од Управата за заштита на културно наследство (ако за тоа има потреба)
• Изградени се и/или реновирани 2 селски плоштади на територијата на ЛАГ-от до крајот на 2019 година.	• Техничка документација за изградба/ реновирање	• Нема доволно финансиски средства

П.5.2. Зачувување на ракотворбите и традиционалните обележја на регионот

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Организирани се најмалку 3 манифестации за традиционална храна и ракотворби во рурални средини до крајот на 2019 година.	• Извештаи од настаните • Фото документација	• Нема
• Поддржани се најмалку 3 проекти за користење на нови технологии за зачувување на народното творештво на територијата на ЛАГ-от (интернет, андроид апликации, аудио-визуелни медиуми) до крајот на 2018 година.	• Завршни извештаи од проектите	• Нема.

Индикатори:

П.5.3. Подобрување на културниот живот во руралните средини

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Бројот на посетители што ги посетува спортски и културно забавни настани на територијата на ЛАГ-от се	• Извештаи од настаните	• Нема

зголемил за 30% до крајот на 2020 година.		
• Поддржани се 3 КУД во руралните средини до крајот на 2020 година	• Извештаи на ЛАГ-от. • Извештаи од КУД-ва.	• Нема

СЦ6. Да се зајакнат институционалните капацитети на ЛАГ-от ПеЛАГонија

П.6.1. Зајакнување на ЛАГ-от ПеЛАГонија

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Воспоставена е канцеларија на ЛАГ-от до крајот на 2015 година. • Изработен е стратешки план за ЛАГ-от до крајот на 2015 година. • Формирани се работни групи/ комисии во ЛАГ-от до крајот на 2015 година. • Изработен е план за комуникација на ЛАГ-от до крајот на 2015 година. • Персонал е вработен во стручните служби на ЛАГ-от до крајот на 2017 година.	• Извештаи на ЛАГ-от.	• Нема достапни финансиски средства. • Нема интерес кај членовите на ЛАГ-от за учество во работни групи/ комисии.

П.6.2. Вмрежување на ЛАГ-от

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Бројот на членови на ЛАГ-от се зголемил за 50% до крајот на 2018 година. • ЛАГ-от има остварено соработка со најмалку 5 ЛАГ-ови од странство до крајот на 2020 година. • ЛАГ-от е зачленет во најмалку 2 домашни/ странски организации.	• Извештаи на ЛАГ-от.	• Нема интерес кја граѓаните/ институциите за членство во ЛАГ-от

П.6.3. Спроведување на проекти

Индикатори	**Извори на информации**	**Ризици**
• Во рамки на ЛАГ-от е формирана структура за спроведување на	• Извештаи на ЛАГ-от	• Нема достапни средства за спроведување на

стратегијата. • Изработени се шест годишни Акциони Планови за спроведување на Стратегијата. • Најмалку 65% од активностите предвидени во годишните Акциони Планови за спроведување на Стратегијата се спроведени до крајот на 2020 година. • Стручната служба на ЛАГ-от учествува во планирање и подготовка на заеднички проекти за рурален развој.		стратегијата. • Нема интерес кај членовите на ЛАГ-от за учество структурата за спроведување на стратегијата.

12. Односи со јавноста

Појдовните основи за односи со јавноста на ЛАГ-от ПеЛАГонија се формулирани во дел од статутот кој се однесува на Основните принципи/ Член 11, каде еден од фундаментални принципи на неговото делување е наведен транспарентност и одговорност што е во целост во согласност со карактеристиките на доброто владеење.
Дополнително во Член 12 се истакнува дека работата на ЛАГ-от е јавна. Јавноста се обезбедува преку известување во средствата за јавно информирање, интернет страницата на ЛАГ-от и интернет страниците на неговите основачи, состаноци и др. соодветни начини, за сите поважни одлуки ставови и заклучоци донесени од страна на органите на ЛАГ-от.

Основа за односи со јавноста ќе биде Планот за комуникација чија изработка е предвидена во М.6.1.3. Промоција на ЛАГ-от и треба да се реализира во текот на 2015 година. Основите на Планот на комуникација се поставени со формулирање на нацрт верзија на Планот за комуникација кој беше подготвен уште за време на работилниците за формирање на ЛАГ-от ПеЛАГонија од страна на претставниците на една од членките, Здружение на жени на Општина Битола - Битола.

Нацрт Планот за комуникација на ЛАГ-от ПеЛАГонија како основа ги зема следните каналите за комуникација.

1) Пишани медиуми

Се опфаќаат локалните и националните весници. Се остварува контакт со дописниците на националните весници и постојано се праќаат информации до нив. После секој позначаен настан на ЛАГ-от ПеЛАГонија, се свикува Прес конференција за новинарите. Се востановува ГОДИШНИНА на ЛАг-от ПеЛАГонија и на тој датум редовно се свикуваат новинарите и им се нудат информациите за активностите на ЛАГ-от. На овој начин населението се запознава со работата на ЛАГ-от ПеЛАГонија и се поттикнува заинтересираноста кај потенцијално нови членови. На овој начин се зголемува видливоста на ЛАГ-от ПеЛАГонија во однос на населението.

2) Електронски медиуми

Она што важи за пишаните медиуми, важи и за електронските, со тоа што овде почесто се излегува на локалните (заради малата заинтересираност на националните ТВ и радија), но се користи секоја можност, секој нов настан да се повикаат и известат ЕМ. Предлагам да се направи убаво впечатливо лого на ПеЛАГонија (со доминантна зелена боја, но не само зелена), со убави букви зашто електронските медиуми се моќ за очите кај гледачот. Секое излегување на ТВ да биде пропратено со позадина на која е логото.

3) Радио

Иако се смета дека времето на радиото е некако „надвор од мода“, тоа е многу евтин начин на промоција. Затоа треба да се користи секоја можност (да не се чека покана, туку самиот ЛАГ треба да се „нуди“) и треба на сите локални радија да биде присутен. Убавата страна на гостувањето на радио е таа што претставникот на ЛАГ-от може да биде дома, а истовремено да гостува во емисија, што значи дека не е задолжително одењето во други градови за да се гостува (на пр. Скопје), како што е тоа случај при гостувањето на телевизија, со што се намалуваат трошоците.

4) Општински информатори

Потребно е да се оствари контакт со луѓето кои се задолжени за обезбедување на текстови во информаторите на општините. Општина Битола има таков информатор, општина Новаци има информатор само во електронска форма, додека Демир Хисар и Могила немаат. ЛАГ-от ќе задолжи еден член за да контактира со општините и редовно да доставува информации. Предлог е еднаш годишно да се присуствува на Советите на општините. Најдобар период од годината да се презентираат активностите на ЛАГ-от е во декември од тековната година, на некоја од последните седници на Советите кога се расправа за буџетот за наредната година.

5) Социјални мрежи

Социјалните мрежи се најефтиниот и најраспространетиот начин на информирање и при тоа информацијата излегува директно пред очите на населението.

ЛАг-от ќе подготви Фејсбук (ФБ) страна која ќе го носи името ЗРР ЛАГ ПеЛАГонија, и на таа страна ќе се поставуваат сите податоци за активностите на ЛАГ-от. На страната ќе биде поставено и логото на ЛАГ-от за негова подобра препознатливост, а податоците ќе се обновуваат постојано. За ажурирање на ФБ странат ќе биде задолжен еден член на ЛАГ-от.

Исто така ќе се направи затворена група на ЛАГ-от ПеЛАГнија на ФБ, во која ќе членуваат само членовите на ЛАГ-от и во таа група ќе се поставуваат сите информации од затворен тип, прашања, договори, консултации, предлози, и истата ќе се користи за он-лајн состаноци.

6) Отворен ден на плоштад (за сите Општини)

Со оваа промотивна активност ЛАГ-от ќе се презентира на штанд поставен на плоштадот во општината и притоа членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија ќе ги запознаат граѓаните со својата активност. За оваа активност може да се одберат и околните манастири каде се собира многу народ за локалните верски празници.

Штом ќе се создадат финансиски предуслови, ЛАГ-от ќе дизајнираат маици во боја согласна на боите на дизајнот на логото на ЛАГ-от ПеЛАГонија и на сите погоре споменати настани членовите ќе одат „униформирано“ во овие маици, за да се постигне визуелен ефект на хомогеност и професионалност.

7) Сопствен информатор

Со тек на време како ќе се зголемуваат активностите на ЛАГ-от ПеЛАГонија, ќе се разгледа можноста за подготовка и печатење на сопствен информатор, во кој најмалку 4 пати годишно ќе се информира за активностите на ЛАГ-от, успешните проекти и најактивните членови.

8) Контакт лице во ЛАГ-от ПеЛАГонија

За сите промотивни активности ќе се додели одговорност на еден член од ЛАГ-от, по можност со соодветно искуство и образование, кој ќе ги организира членовите на ЛАГ-от ПеЛАГонија, ќе комуницира со надворешната целна група, ќе го раководи и ажурира ФБ профилот, ќе ги известува членовите на ЛАГ-от, ќе дава предлози и ќе подготвува концепти за различни настани.

Контакт лицето ќе биде во директна комуникација со Претседателот на ЛАГ-от, како и со Управителот на ЛАГ-от и стручната служба кога истата ќе се вработи.

13. Финансиски предвидувања

13. 1 Финансиски план

13.2 Можни извори на финансирање

13.3 Начин на кофинансирање

Временската рамка на Стратегијата за локален развој на руралните средини на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија е шест години, од почетокот на 2015 до крајот на 2020 година.
Меѓу идентификуваните, посебно се истакнуваат следните извори на финансирање:
(1) средства на ЛАГ-от ПеЛАГонија;
(2) средства од централниот буџет;
(3) средства од буџетите на ЕЛС Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци; и
(4) фондови на ЕУ и др. извори на финансирање вклучително приватен капитал и кредити. Вкупните трошоци за реализација на стратегијата се приближни и се изнесуваат **962.800 евра**.
На следните графици се дадени:
(1) Распределба на буџетот според стратешките цели,
(2) Распределба на буџетот според изворите на финансирање,
(3) Распределба на финансискиот буџет по години и
(4) Финансиско учество на ЛАГ-от ПеЛАГонија во вкупниот буџет по години.
Најголемите финансиски средства за реализација на планот ке бидат во периодот помеѓу 2017 и 2019 година.
Највеќе средства се алоцирани за реализација на Стратешката цел 4, односно вкупно 191.400 Евра.

График 5. Распределба на буџетот според стратешките цели

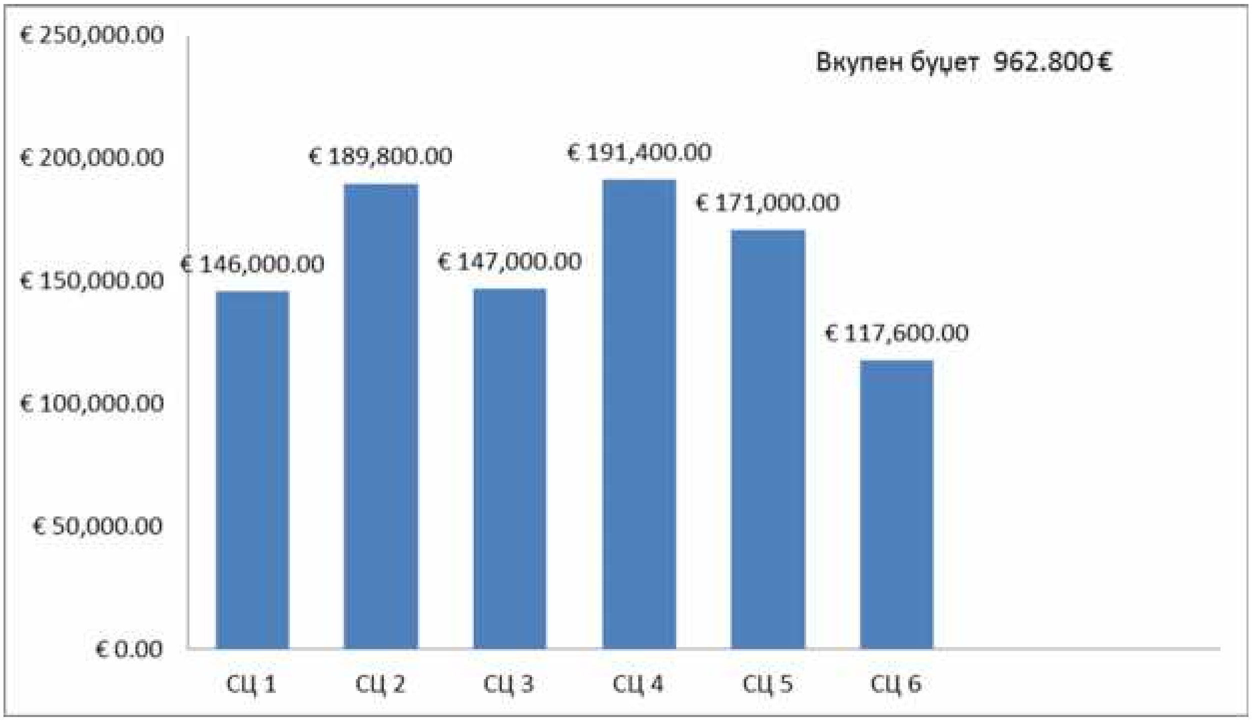

График 6. Распределба на буџетот според изворите на финансирање

График 7. Распределба на финансискиот буџет по години

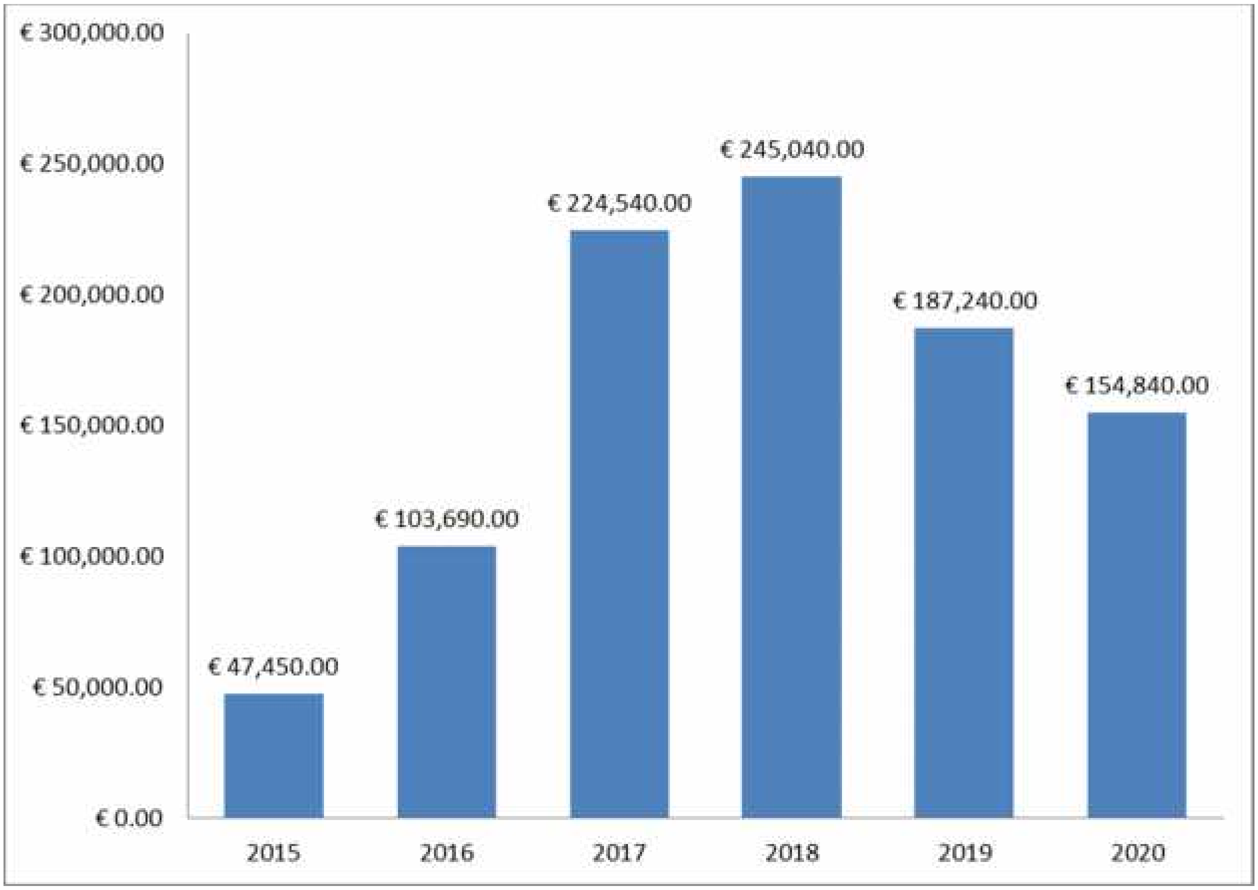

График 8. Финансиско учество на ЛАГ-от ПеЛАГонија во вкупниот буџет по години

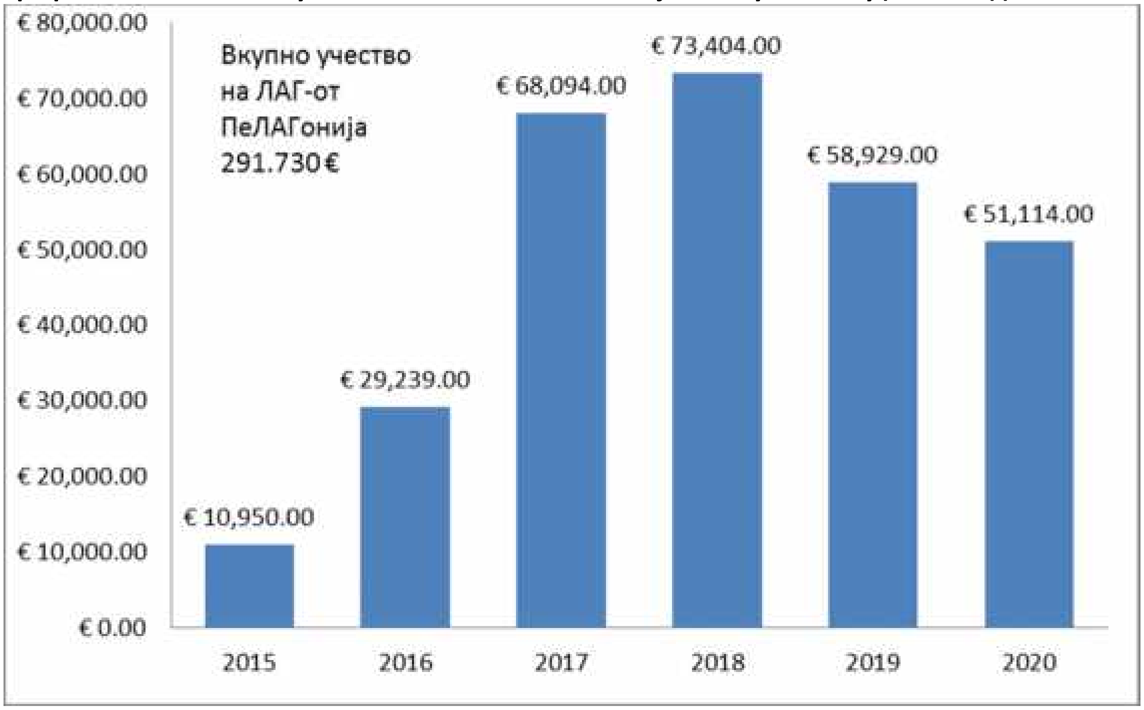

14. Прилози

14.1 Резиме на проектот „Воведување и спроведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот во Пелагонискиот регион (ПеЛАГонија ЛЕАДЕР)"

Проектот ПеЛАГонија ЛЕАДЕР се спроведува како компонента од УСАИД проектот „Експанзија на мали бизниси“ управуван од Корпорацијата КАРАНА, со времетраење од 36 месеци и можност за понатамошно продолжување.

Крајна цел на проектот ПеЛАГонија ЛЕАДЕР:
Да се придонесе во развојот на руралните средини во Пелагонискиот регион и да се намалат диспаритетите внатре во регионот преку воведување и спроведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот.

Цел на Компонента 1: Свесност и знаење за ЛЕАДЕР пристапот
Да се зголеми свесноста и знаењето на руралното население во Пелагонискиот регион за ЕУ ЛЕАДЕР пристапот преку информирање и јакнење на капацитетите.

Цел на Компонента 2: Спроведување на ЕУ ЛЕАДЕР пристапот
Да се спроведе ЕУ ЛЕАДЕР пристапот во Пелагонискиот регион преку воспоставување на Локални Акциски Групи (ЛАГ), подготовка и спроведување на локални стратегии за развој на руралните територии.

Цел на Компонента 3: Поддршка на соработката помеѓу ЛАГ-овите на регионално, национално и меѓународно ниво
Да се поддржи соработката помеѓу ЛАГ-овите на регионално, национално и меѓународно ниво преку размена на искуства и најдобри практики во руралните области.

За потребите на проектот во Пелагонискиот регион идентификувани се 3 микро региони:

- Прилеп/ Кривогаштани/ Долнени/ Крушево
- Битола/ Новаци/ Могила/ Демир Хисар
- Ресен.

Партнери во проектот на регионално ниво:

- ❑ Совет за развој на Пелагониски плански регион
- ❑ Општините во Пелагонискиот плански регион (9)
- ❑ Организации за поддршка на приватниот сектор и МСП од руралните средини
- ❑ Граѓански организации активни во руралните средини и
- ❑ Фармери и Здруженија на фармери во Пелагонискиот регион.

Партнери во проектот на национално ниво:

- ❑ Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ)
- ❑ Агенција за Финансиска поддршка во Земјоделството и Руралниот развој (АФПЗРР)
- ❑ Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ)
- ❑ Федерација на фармери и др. здруженија на фармери на национално ниво и
- ❑ Други ресорни министерства поврзани со руралниот и регионалниот развој.

14.2. Прашалник за проценка на локалните потреби и капацитети во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар

Овој прашалник се дистрибуира до сите заинтересирани страни во во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар во Пелагонискиот регион со цел да се соберат информации неопходни за правилно и квалитетно подготвување на Стратегија за локален развој на руралната област,.

Населено место (општина, град, село)

____

ИМЕ и ПРЕЗИМЕ			
ВОЗРАСТ			
ПОЛ			
ОБРАЗОВАНИЕ			
ЗАНИМАЊЕ			
ВРАБОТУВАЊЕ	☐ Да		☐ Не
СЕКТОР НА ВРАБОТУВАЊЕ	☐ Јавен	☐ Приватен	☐ Граѓански

1.Во кои области би сакале да се развива Вашето населено место ? ***(Ве молиме изберете ги трите најважни области според нивниот приоритет со оценување 1 - 2 - 3)***			
земјоделство (полјоделство, овоштарство)		додадена вредност на локалните производи	
сточарство		поддршка на приватниот сектор	
производство на органска храна		создавање на нови работни места и претпријатија	
верски туризам		развој на микро бизниси	
рурален туризам		подобрување на положбата на жените и младите	
алтернативен туризам		поттикнување и ширење на иновации, употреба на нови технологии	
занаетчиство - стари занаети, сувенири		забавување или запирање на миграцијата од руралната обалст	
подобрување на квалитетот на живот		социјален развој	
заштита на животната средина		спорт	
култура		образование	
инфраструктура		Друго ________________________________	

2. Кои се вистинските можности (потенцијали) за развој на Вашето населено место? **(*Ве молиме обележете ги најважните 5 можности (потенцијали)*)**			
млада работна сила		приватен сектор	
едуцирани кадри		земјоделство	

здружение на жени		полјоделство	
здружение на земјоделци		сточарство	
здружение на млади		јавни објекти и институции	
културно уметничко друштво (КУД)		производство на здрава храна	
невладини организации (НВО)		сместувачки капацитети за туристи	
добра поврзаност со соседните градови и села		спорт (летен/зимски)	
природни богатства		културни и историски споменици	
чиста животна средина		верски објекти (цркви, манастири, џамии, итн.)	
инфраструктура		Друго ______________________________	
образовни институции		Друго ______________________________	

3. Со кои природни ресурси располага Вашето населено место?		**4. Со кои социо-економски ресурси располага Вашето населено место?**	
извори на минерална вода или природен гас		здравствена заштита (болници, амбуланти)	
реки		образование (школи)	
езера		мало стопанство (мали претпријатија)	
планина		фабрика / поголемо претпријатие	
шуми		туристички објекти	
пасишта		занаети	
необработено земјиште		спортски клубови	
обработливо земјиште		спортски терени / објекти	
рудни богатства		културно уметнички друштва (КУД)	
незагадена животна средина		невладини организации (НВО)	
археолошки наоѓалишта		јавни институции	
близина на граница		културни и историски објекти	
близина на национален парк		верски објекти (цркви, манастири, џамии, итн.)	
Друго __________________________________		Друго __________________________________	

5. Според Вас кои заинтересирани страни (институции/ организации/ поединци) од Вашето населено место би требало да се вклучат / имаат капацитет да се вклучат во работата на јавното - приватно партнерство односно Локалната Акциона Група?	
јавен сектор	
приватен сектор	
граѓански сектор	

6. По што е карактеристично (познато) Вашето населено место? Што е уникатно (единствено) во Вашето населено место?

7. Според Ваше мислење, што е најважно за развојот на Вашето населено место?

8. Кои се најважните силни страни на Вашето населено место? Што може навистина да се истакне?

9. Кои се најголемите можности на Вашето населено место? Што може навистина да се истакне?

10. Кои се најголемите слаби страни на Вашето населено место?

11. Кои се најголемите ризици во Вашето населено место?

12. Наведете конкретни потреби за помош.

Потреба за помош во руралната област:	Каква?	Каков би можел да биде придонесот на Вашето населено место? Со што би можело да придонесе Вашето населено место?

Население		
Економија и вработување		
Земјоделство		
Природа и животна средина		
Туризам		
Инфраструктура/ капацитети		
Образование		
Социјала		
Култура		
Спорт		
Обуки за стекнување на знаења вештини		
Подготовка и спроведување на проекти		

13. Како ја гледате иднината на Вашето населено место во 2020 година?
Ве молиме опишете и дадете примери.

14. Дали би сакале да се вклучите во работата на локалното јавно - приватно партнерство за рурален развој, а подоцна и во работата на Локалната Акциона Група (ЛАГ)?

☐ ДА	☐ НЕ

15. Доколку се вклучите во работата на локалното јавно - приватно партнерство за рурален развој односно подоцна и во Локалната Акциона Група, како и во која област би можеле да дадете најголем придонес?

16. Дали имате искуство со подготовка и спроведување на проекти?

☐ ДА	☐ НЕ

Ако ДА, Ве молиме наведет во кој сектор?

Сектор	
Сектор	
Сектор	

Ве молиме наведете ја вредноста на проектите што досега сте ги спроведувале?

Проект бр. 1	Евра
Проект бр. 2	Евра

Проект бр. 3	Евра

17. Ве молиме напишете ги Вашите идеи за проекти кои ќе придонесат за подобрување на условите за живот во Вашето (или друго) населено место во руралната област.

Проект бр. 1/ Име на проектот:
Краток опис на проектот
Активности во проектот (Што ќе се случува/работи?)
Резултати од проектот (Како тоа ќе придонесе за подобрување на состојбата? Што ќе се подобри?)

Проект бр. 2/ Име на проектот:
Краток опис на проектот
Активности во проектот (Што ќе се случува/работи?)

Резултати од проектот (Како тоа ќе придонесе за подобрување на состојбата? Што ќе се подобри?)

Проект бр. 3/ Име на проектот:
Краток опис на проектот
Активности во проектот (Што ќе се случува/работи?)
Резултати од проектот (Како тоа ќе придонесе за подобрување на состојбата? Што ќе се подобри?)

Ви благодариме за времето што го одвоивте за попонување на овој прашалник !

14.3. Проценка на локалните потреби и капацитети во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар

Прашалникот беше дистрибуиран преку членовите на Партнерството ПеЛАГер до сите заинтересирани страни во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар, Пелагониски регион со цел да се соберат информации неопходни за правилно и квалитетно подготвување на Стратегијата за локален развој на руралната област. Вкупниот број на пополнети прашалници изнесува 84.

Структурата на испитаниците според родовата припадност е:
- Мажи - 53 (63,9%)
- Жени - 30 (36,1%).

Еден испитаник не дал одговор на ова прашање.

Структурата на испитаниците според степенот на образованието е:
- Основно - 8 (9,5%)
- Средно - 45 (53,6%)
- Вишо - 0
- Високо - 26 (31,0%)
- Магистратура - 2 (2,4%)
- Докторат - 1 (1,2%)
- Нема одговор - 2 (2,4%).

Во однос на ваботеноста, 50 од испитаниците одговориле дека се вработени (60.2%), додека 33 одговориле дека се невработени (39.8%). Еден испитаник не дал одговор на ова прашање.

Структурата на вработените испитаници (вкупно 50) во однос на секторот во кој се вработени е:
- јавен - 21 (44,68%)
- приватен - 24 (51,06%)
- граѓански - 2 (4,26%).

Три испитаници не дале одговор на ова прашање.

Табела 1. Најважни области за развој на населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар
(избор на три најважни области според нивниот приоритет)

Области на развој	**Број**	**%**
Земјоделство (полјоделство, овоштарство)	**36**	**15.58**
Сточарство	**24**	**10.39**
Рурален туризам	**22**	**9.52**
Поддршка на приватниот сектор	**17**	**7.36**
Создавање на нови работни места и претпријатија	**17**	**7.36**
Подобрување на квалитетот на живот	15	6.49
Заштита на животната средина	15	6.49

Производство на органска храна	14	6.06
Инфраструктура	14	6.06
Поттикнување и ширење на иновации, употреба на нови технологии	8	3.46
Забавување или запирање на миграцијата од руралната област	8	3.46
Алтернативен туризам	7	3.03
Развој на микро бизниси	6	2.60
Подобрување на положбата на жените и младите	6	2.60
Образование	5	2.16
Социјален развој	4	1.73
Спорт	4	1.73
Верски туризам	3	1.30
Култура	3	1.30
Додадена вредност на локалните производи	3	1.30
Занаетчиство - стари занаети, сувенири	0	.00
Вкупно	**231**	**100.00**

Од Табелата 1 може да се забележи дека најважна област за развој е Земјоделство (полјоделство, овоштарство). Втора најважна област за развој е Сточарство, додека на 3-то место според важност е Рурален туризам. На 4-то и 5-то место според важност се: Поддршка на приватниот сектор и претпријатија и Создавање на нови работни места и претпријатија.

Табела 2. Вистинските можности (потенцијали) за развој на населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар
(најважни 5 можности (потенцијали))

Потенцијали	**Број**	**%**
Млада работна сила	**51**	**11.36**
Земјоделство	**41**	**9.13**
Сточарство	**36**	**8.02**
Производство на здрава храна	**34**	**7.57**
Добра поврзаност со соседните градови и села	**33**	**7.35**
Чиста животна средина	**29**	**6.46**
Едуцирани кадри	24	5.35
Здружение на земјоделци	24	5.35
Приватен сектор	23	5.12
Природни богатства	22	4.90
Верски објекти (цркви, манастири, џамии, итн.)	22	4.90
Полјоделство	18	4.01
Културно уметнички друштва (КУД)	14	3.12
Спорт (летен/зимски)	14	3.12

Невладини организации (НВО)	13	2.90
Сместувачки капацитети за туристи	13	2.90
Здружение на жени	12	2.67
Здружение на млади	10	2.23
Културни и историски споменици	7	1.56
Јавни објекти и институции	4	.89
Инфраструктура	3	.67
Образовни институции	2	.45
Вкупно	**449**	**100.00**

Според подоците прикажани во Табела 2., најважни можности (потенцијали) за развој на населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар се:

1. Млада работна сила
2. Земјоделство
3. Сточарство
4. Производство на здрава храна
5. Добра поврзаност со соседните градови и села и
6. Чиста животна средина.

Бидејќи вкупниот број е поголем од 420, следува дека некои испитаници истакнале повеќе од 5 можности (потенцијали).

Табела 3. Природни ресурси со кои располагаат населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар

Природни ресурси	**Број**	**%**
Обработливо земјиште	**59**	**14.94**
Реки	**44**	**11.14**
Планина	**44**	**11.14**
Шуми	**43**	**10.89**
Пасишта	**42**	**10.63**
Незагадена животна средина	35	8.86
Близина на национален парк	29	7.34
Необработено земјиште	24	6.08
Близина на граница	21	5.32
Извори на минерална вода или природен гас	16	4.05
Рудни богатства	14	3.54
Езера	12	3.04
Археолошки наоѓалишта	11	2.78
Друго	1	.25
Вкупно:	**395**	**100.00**

Според подоците прикажани во Табела 3., најважните природни ресурси со кои располагаат населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар се:

1. Обработливо земјиште

2. Реки
3. Планина
4. Шуми и
5. Пасишта.

Табела 4. Социо-економски ресурси со кои располагаат населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар

Социо-економски ресурси	Број	%
Верски објекти (цркви, манастири, џамии, итн.)	**61**	**17.63**
Образование (училишта)	**45**	**13.01**
Здравствена заштита (болници, амбуланти)	**32**	**9.25**
Спортски клубови	**30**	**8.67**
Спортски терени / објекти	**28**	**8.09**
Мало стопанство (мали претпријатија)	**27**	**7.80**
Фабрика / поголемо претпријатие	24	6.94
Културно уметнички друштва (КУД)	22	6.36
Невладини организации (НВО)	20	5.78
Културни и историски објекти	17	4.91
Занаети	14	4.05
Јавни институции	14	4.05
Туристички објекти	12	3.47
Друго	0	.00
Вкупно:	**346**	**100.00**

Според подоците прикажани во Табела 4., најважните социо-економски ресурси со кои располагаат населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар се:
1. Верски објекти (цркви, манастири, џамии, итн.)
2. Образование (училишта)
3. Здравствена заштита (болници, амбуланти)
4. Спортски клубови
5. Спортски терени / објекти и
6. Мало стопанство (мали претпријатија).

Табела 5. Заинтересирани страни (институции/ организации/ поединци) од населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар што би требало да се вклучат / имаат капацитет да се вклучат во работата на Локалната Акциона Група

1. Јавен сектор

- ЕЛС Битола
- ЕЛС Могила
- ЕЛС Демир Хисар
- ЕЛС Новаци

- Ветеринарен Факултет - Битола
- Био-технички Факултет - Битола
- ОУ Др.Трифун Пановски - Дихово
- Јавно Комунално Претпријатие (ЈКП) - Битола
- ЈП Водовод - Битола
- ЈП Нискоградба - Битола
- Подрачна единица на МЗШВ - Битола
- ЈКП Пела Хигиена - Могила
- АПРЗ - Битола
- Училишта во Битола, Демир Хисар, Могила и Новаци

2. Приватен сектор

- РЕК Битола
- ЗИК Пелагонија Битола
- ИМБ Млекара Битола
- Агросана ДООЕЛ, с. Кравари, Битола
- Јосифовски Агро ДООЕЛ, с. Кравари, Битола
- Мали занаетчиски производители, Битола
- Конзервна фабрика, с. Долно Оризари, Битола
- Мирковски Атанас, с. Нижеполе, Битола
- Симјановски транс, с. Кравари, Битола
- Скипи ДООЕЛ, с. Кравари, Битола
- Соколски, с. Дихово, Битола
- Старски дом, с. Кравари, Битола
- ТП МАГАРЕВО с. Магарево, Битола
- Индивидуални фармери, с. Лисолај, Битола
- Хемтекс, с. Кравари, Битола
- Хиподром Хрибо, с. Крклино, Битола
- Занаетчиски производители, Могила
- Земјоделски фирми, Могила
- Земјоделски производители, Могила
- Млекопроизводители, Могила
- Приватни фирми, Могила
- Вазар, Новаци
- Земјоделски производители, с. Живојно, Новаци
- Земјоделски производители, Новаци
- Земјоделски производители, с. Гермијан, Новаци
- Земјоделски производители, с. Горно Агларци, Новаци
- Мегасолар, Новаци
- Стентон градба, Новаци

3. Граѓански сектор

- Здружение на пчелари, Битола
- ЗД Глобал, Битола
- Здружение "Еке", с. Маловиште, Битола
- Здружение на млади, с. Логоварди, Битола

- Месна заедница, с. Маловиште, Битола
- ЕД Молика, Битола
- Слоу фуд Битола
- Организација на жени на Општина Битола, Битола
- Црковен одбор, с. Маловиште, Битола
- Здруженија на жени, Могила
- Здруженија на граѓани, Могила
- КУД, Могила
- Здруженија на млади, Могила
- Производители на тутун, Могила
- КИК-Новаци, Новаци
- КУД-Новаци, Новаци
- Здруженија на граѓани, Новаци.

Табела 6. Најпознати карактеристики на населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар (уникатни (единствени) карактеристики)

Уникатна понуда	Број	%
Земјоделство (полјоделство, житни култури, тутун, градинарство (лубеници, дињи, лук, пиперка), индустриски култури (сончоглед), лозарство, овоштарство, итн.)	20	14.92
Местоположба (близина до државната граница со Грција, близина до РЕК, голема надморска височина (с. Магарево),	14	10.44
Сточарство (крави, овци, најголеми млекопроизводители, итн.)	12	8.95
Незагадена животна средина (с.Маловишта единствено чисто и незагадено место особено по долината на реката Шемница, Мариово)	11	8.21
Национален парк (национален парк Пелистер, с.Маловишта единствено населено место во НП)	7	5.22
Верски објекти (црква Св. Петка и манастирот Св.Ана - с. Маловиште, стара црква - с. Оптичари, цркви и манастири)	6	4.48
Културно наследство (Димче Могилчето, културни настани, Културно-историски објекти/богатства, итн.)	6	4.48
Археолошки наоѓалишта (Хераклеа, пронајдени остатоци од праисториски луѓе (гробница) како и други значајни историски артефакти во центарот на с.Могила, итн.)	5	3.73
Почва (голема површина на плодно	5	3.73

обработливо земјиште)		
Шумски плодови и лековити билки	5	3.73
Планина (Планина Баба планина, врв Пелистер)	4	2.99
Туризам (алтернативен, планински, верски)	4	2.99
Наоѓалишта на гас (наоѓалишта на ЦО2)	3	2.24
Производство-здрава храна	3	2.24
Извори на минерална вода (Пелистерка)	3	2.24
Шума (Пелистерски бор Молика)	3	2.24
Рудни богатства (рудник Суводол)	3	2.24
Ендемски видови (Пелистерски бор Молика)	2	1.49
Клима (добри климатски услови)	2	1.49
Природни богатства (природни базени по течението на реката с. Дихово, места со прекрасна природа, итн.)	2	1.49
Нема уникатна понуда	2	1.49
Спорт и рекреација (скијачки терени на Пелистер)	2	1.49
Езеро (природните езера на Пелистер, вештачко езеро Стрежево)	2	1.49
Економија	1	.75
Житница (Пелагонија)	1	.75
Капацитети-РЕК Битола	1	.75
Мариово	1	.75
Печалбарство	1	.75
Расадник (расадник на трендафили)	1	.75
Реки (р. Црна)	1	.75
Сирење (производство на сирење во Нижеполе и Мариово)	1	.75
ВКУПНО:	**134**	**100.00**

Согласно податоците прикажани во Табела 7. подолу, може да се заклучи дека најважни потреби за развојот на населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар се:

1. Инфраструктура
2.Отворање на нови работни места и вработување
3. Земјоделство и
4. Туризам.

Табела 7. Најважни потреби за развојот на населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар

Најважни потреби	Број	%
Инфраструктура (инвестиции во	**39**	**24.22**

комунална инфраструктура: водовод и водоводна мрежа, канализација, управување со отпад; подобрување на патната инфраструктура; подобра поврзаност на руралните области со градовите, итн)		
Нови работни места и вработување (отворање на повеќе работни места, задржување на младите во местата на живеење, вработување на младите, итн.)	**21**	**13.04**
Земјоделство (развој и модернизација на земјоделството (дистрибуција на гас, инвестирање во преработувачки капацитети, механизација, системи за наводнување, итн))	**14**	**8.70**
Туризам (вложување за развој на рурален туризам, развој на алтернативен и зимски туризам, итн.)	**11**	**6.83**
Спорт (создавање подобри услови на младите лица (спортски терени и игралишта), изградба на скијачки терени, итн.)	7	4.35
Едукација (едукација на населението и посебно на младите)	6	3.73
Капацитети (изградба на производствени капацитети за преработка на млеко, за преработка на овошје и зеленчук, фабрика за пиво, рестартирање на текстилните фабрики, итн.)	6	3.73
Друго ((подобрување на квалитетот на животот, подобрување на локалниот економски развој, зачестена контрола од органите за безбедност, итн.)	4	2.48
Наводнување ((изградба на системи за наводнување, обезбедување вода за наводнување, ставање во функција на системот за наводнување од Стругoвско езеро, итн.)	4	2.48
Сточарство (инвестиции во сточарството)	4	2.48
Средства (кредити за инвестиции)	4	2.48
Економија (развој на МСП, поддршка на постојните претпријатија)	3	1.86
Здравство (подобар квалитет на здравствената заштита, отворање на амбуланти во повеќе села кои ќе содржат и аптеки)	3	1.86
Млади	3	1.86

Образование	3	1.86
Езеро-вештачко	2	1.24
Заштита на животната средина	2	1.24
Култура	2	1.24
Миграција (задржување на младите на село, запирање на миграција село-град)	2	1.24
НВО	2	1.24
Природни богатства	2	1.24
Шумски плодови и лековити билки	2	1.24
Експерти	1	.62
Законодавство	1	.62
Културно наследство	1	.62
Местоположба	1	.62
Млади-ангажман	1	.62
Наталитет	1	.62
Национален парк	1	.62
Образование (училишта,	1	.62
Општина	1	.62
Откуп	1	.62
Пензионерски клубови	1	.62
Поддршка	1	.62
Сообраќај	1	.62
Социјален развој	1	.62
Услужни дејности (пошта,	1	.62
ВКУПНО	**161**	**100.00**

Врз основа на податоците добиени од прашалниците, составена е SWOT анализа за руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар. Информациите се соодветно групирани.

1. Силни страни

1.1. Културно-историско наследство

- Археолошки локалитет
- Стара архитектура
- Голем број на верски објекти (цркви и манастири: црквата Св.Петка, с. Маловишта, изградена во 1856 год. со иконите и галерија на икони; манастирот Св.Ана, с. Маловишта; итн.)

1.2. Земјоделство

- Развиено земјоделство
- Обработливо земјоделско земјиште
- Плодна почва
- Производство на градинарски, житни, индустриски култури
- Развиено сточарство
- Најголемо производство на млеко во Република Македонија
- Поволни услови за органско производство

1.3. Местоположба
- Близина на државната граница со Грција
- Централна позиција во Пелагонискиот регион
- Близина на два поголеми градови (Битола, Прилеп)

1.4. Животна средина
- Чиста и здрава животна средина
- Националниот Парк Пелистер

1.5. Природни богатства
- Прекрасна природа

1.6. Туризам
- Постојни планинарски патеки (Маловишта-Два гроба-Мало Езеро-Големо Езеро-Орлови води-Нижополе или Брајчино)
- Хиподром во с. Крклино
- Пелистер е бренд

1.7. Работна сила
- Млади едуцирани кадри.

2. Слаби страни
2.1. Работна сила
- Голема стапка на невработеност
- Голема стапка на невработеност кај младите едуцирани лица
- Голем дел од населението со ниско образование

2.2 Животна средина
- Несовесно однесување на граѓаните кон животната средина (цврст отпад)
- Неодржување на одводните канали
- Загадување од РЕК Битола

2.3. Инфраструктура и квалитет на живот
- Нерешено водоснабдување
- Недоволна инфраструктурна и транспортна поврзаност на руралните средини со поголемите градови
- Несоодветна патна инфаструктура
- Немање на канализации
- Железничка пруга со Грција не е во функција
- Лоша состојба на системите за наводнување

2.4. Земјоделство
- Површини на земјоделско земјиште со ниска класа
- Расцепканост на земјоделското земјиште
- Неорганизиран откуп на земјоделските производи

2.5. Институции
- неактивен граѓански сектор

- нема детски градинки, амбуланти, училишта, немање на центри за социјална заштита, спортски терени во руалните области
- Недостаток на финансиски средства за економски развој

3. Можности

3.1. Туризам

- Развој на сите форми на туризам (алтернативен (планински велосипедизам и параглејдерство), манастирски, рурален, планински, верски, итн.)
- Уредување и актуелизација на археолошки наоѓалишта
- Организирање на културни настани

3.2. Земјоделство

- Оранжериско производство со искористување на топла вода од РЕК Битола
- Големи необработени земјоделски површини
- Отворање на преработувачки капацитети за пакување, конзервирање, за преработка на органска и друга (класична) храна
- Промовирање на органско градинарско, овоштарско и лозарско производство
- Организиран откуп на земјоделски производи (пиперка, домат, пченка, пченица, јачмен)
- Дополнителни приходи од собирање на лековити и ароматични билки

3.3. Инфраструктура

- Повторно активирање на железничката пруга Битола-Лерин

3.4 Финансиски средства

- Искористување на претпристапните фондови на ЕУ
- Привлекување на домашни и странски инвеститори
- искористување на државните програми за поддршка

3.5. Создавање на нови работни места и самовработување

- Развој на индустриската зона Жабени
- Атрактивни локации за снимање на филмови
- Формирање на нови микро, мали и средни претпријатија
- Промовирање на самовработувањето на младите

3.6. Енергија

- Искористување на обновливи извори на енергија (биогас, сончева енергија).

4. Закани

4.1. Демографија и миграција

- Голема миграција село-град
- Неповолна старосна структура на населението
- Иселување на младите
- Намалување на наталитетот
- Голем број на ергени

4.2. Земјоделство

- Природни непогоди (на пр. поплави, град, мраз, високи температурни разлики како последица на климатските промени, суша, пожари, итн.)

- Пренамена на земјоделско земјиште во градежно
- Недоволна заинтересираност на младите за работа во земјоделскиот сектор

4.3 Природни богатства
- Исцрпување на капацитетот на рудни богатства

4.4 Институции
- Долготрајни административни процедури
- Огромен број на кражби и споро решение на истите

Табела 8. Области каде има конкретна потреба за помош во населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар

Области каде има конкретна потреба за помош	**Број**	**%**
Земјоделство	29	13.49
Обуки за стекнување на знаења вештини	23	10.70
Инфраструктура/ капацитети	22	10.23
Население	21	9.77
Подготовка и спроведување на проекти	20	9.30
Економија и вработување	19	8.84
Образование	16	7.44
Спорт	14	6.51
Туризам	14	6.51
Природа и животна средина	13	6.05
Култура	11	5.12
Социјала	7	3.26
Економија и вработување	6	2.79
Вкупно	**215**	**100.00**

Најважните области каде има конкретна потреба за помош во населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар се:
1. Земјоделство
2. Обуки за стекнување на знаења вештини
3. Инфраструктура/ капацитети
4. Население
5. Подготовка и спроведување на проекти и
6. Економија и вработување.

Во Табелата 9. подолу, подетално е дефинирана потребата за помош во руралната област и можниот придонес на населението во населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар.

Табела 9. Дефинирање на потребата за помош во руралната област и можен придонес на населението во населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар

Области каде има конкретна потреба за помош	Потреба за помош во руралната област	Придонес на населението
Земјоделство	Обуки и едукација на земјоделците, Изградба на преработувачки капацитети (на пр. млеко, шумски плодови, итн.), Отворање на информациони бироа, Воведување на системи за наводнување капка по капка, Модернизација на земјоделството (опрема, машини, стандарди, итн.), Воведување на нови култури, Отворање на нови фирми, Здружување на земјоделците во задруги, Отворање на повеќе откупни центри, Субвенции и подршка на земјоделците (ИПАРД, национална програма, итн.), Организиран пласман на земјоделските производи, Финансиска помош за набавка на земјоделски машини и опрема, итн.	Економично и квалитетно производство на земјоделски производи, обработлива земја, соработка со големите земјоделски откупувачи и со МЗШВ, заинтересираност за едукација и воведување на нови практики, итн.
Обуки за стекнување на знаења и вештини	Обезбедување на практични и теоретски обуки, семинари, трибини; едукација на населението за рурален развој; едукација на младите за пречек на гости и традиционална исхрана; обуки за технологија на преработка на месо и млеко; курсеви за компјутери и странски јазици; обука на производители за сточарско производство; обуки за отворање на нови бизниси, ИПАРД, проектен менаџмент, итн.	Присутност на обуките, подобрување на квалитетот на производите, итн.
Инфраструктура/ капацитети	Подобрување на патната инфраструктура (на пр. проширување на патот Новаци-Битола, улична мрежа , итн), Финансиска поддршка	Соработка, лобирање,итн.

	за инфраструктурни проекти, Водоводи и канализации, Здравствена заштита (амбуланти, болници, аптеки), итн.	
Население	Подобрување на јавниот транспорт, образованието подобро информирање, едукација, подигање на јавната свест, итн.	Соработка за изнаоѓање на стручен кадар, обучувачи, итн.
Подготовка и спроведување на проекти	Обуки за подготовка и спроведување на проекти, обука за проектен циклус, помош при наоѓање на фондови за аплицирање, експертска помош при изработка на проекти, подготовка и спроведување на проекти, итн.	Вклучување во подготовка и спроведување на проекти
Економија и вработување	Отворање нови работни места, вработување на младите, отворање на преработувачки капацитети, поддршка на приватниот сектор, потикнување за отворање на нови бизниси, искористување на средствата од ЕУ ИПАРД, промовирање на индустриската зона Жабени,итн.	Развој на семеен или групен профитабилен бизнис, посредување, итн.
Образование	Реконструкција и изградба на основни училишта, градинки; практична работа; отворање на дневни центри за едукација на повозрасни лица, јазични и компјутерски вештини, итн.	Соработка со образовниот кадар од веќе постоечките образовни институции
Спорт	Изградба и реконструкција на спортски игралишта, турнири и обуки, организација на спортски манифестации, итн.	Потикнување на младите за спортување, соработка со ЕЛС, НВО, итн.
Туризам	Поддршка за развој на алтернативен, рурален, манастирски туризам; Поддршка за адаптација на стари куќи; Изградба на сместувачки капацитети; Отворање на мали и средни	Спроведување на кампањи за подобрување на туризмот, вмрежување, итн.

	бизниси (рибници, етно ресторани); пристапни патишта и уредување на манастирските комплекси, итн.	
Природа и животна средина	Заштита на шумите (боровата шума), чистење на речните корита (р.Шемница), едукација на населението, проекти за регулација на реки, канализации и прочистителни станици, депонии за отпад, итн.	Вклучување во процесот, пишување на проекти, итн.
Култура	Конзервација на објекти со архитектонтска вредност; реконструкција и изградба на културни домови и музеи; поддршка на КУД; организација на културни манифестации, спортски активности, панаѓур, хуманитарни забави; уредување на археолошки локалитети, итн.	Вклучување во организација, соработка со НВО, итн.
Социјала	Обезбедување на помош за најсиромашните и ранливите групи, отворање на клубови и домови за стари лица, итн.	

Очигледно е дека не се добиени достаточни информации за можниот придонес на населението во руралните области на на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар.

Визија за иднината во 2020 година

Испитаниците ја гледаат визијата на населените места во руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар во 2020 година на следниот начин:

1. Вработување и отворање на нови работни места
- Поголем број на вработени млади луѓе
- Поголем број на вработувања
- Младите се охрабрени да отворат свој бизнис
- Отворени 5 големи фабрики со 2.000 вработени
- Зголемен број на нови работни места
- Ќе расте бројот на организирани, едуцирани профитабилни групи или поединци, мали стопанства, фармери, земјоделци, полјоделци, билкари, вработени во фабрики кои користат природни ресурси, угостители, туристички водичи, итн.
- Повеќе инвестирање во нови капацитети и рестартирање на старите

- Погон за преработка на дрво
- Погони за преработка на вода
- Обезбедена поддршка на приватниот сектор
- Развиени микро бизниси

2. Млади лица
- Враќање на младите луѓе во руралните средини
- Запрена миграција
- Задржување на младите и нивната обученост
- Младите нема да се иселуваат
- Можности за вработување на младите
- Подобри услови за живот на младите
- Понаселено со млади луѓе

3. Земјоделство
- Да се зголеми и модернизира земјоделското производство
- Добар пласман на производството
- Со воспоставен модерен пункт за откуп на земјоделски производи
- Со отворени два капацитети за преработка на овошје и зеленчук
- Со сточен пазар
- Место на здрава храна
- Модерно и доходовно земјоделство
- Поголеми приходи во земјоделството
- Производство и пласман на традиционалните мариовски производи (јагне, мед, сирење)
- Производство на органска храна
- Производство на чиста храна
- Погони за откуп на земјоделски производи
- Подобро земјоделство
- Спроведен систем за наводнување
- Обезбедена современа механизација со поволни кредити за нивна набавка

4. Квалитет на живот
- Голем, жолт автобус да ги носи децата на училиште
- Детски градинки во поголемите населени места
- Подобар културно - забавен живот

5. Туризам
- Доколку постои финансиска поддршка постои добра перспектива за развој на рурален туризам
- Место за промоција на вредностите на старата архитектура
- Развиен алтернативен туризам
- Развиен зимски туризам
- Развиен селски туризам
- Селото-значајно место за манастирски туризам
- Подобра секојдневна туристичка посетеност

6. Животна средина
- Еколошки чиста средина
- Здрава животна средина

- Искористени природни богатства и потенцијали на одржлив начин
- Повеќе паркови и зеленило
- Подобрена животна средина

7. Инфраструктура
- Асфалтирани улици
- Безбедни сообраќајници
- Меѓугранична поврзаност
- Обновена инфраструктура
- Поврзаност со градот
- Поврзаност со градот Битола со неколку автобуски тури во текот на денот
- Подобра инфраструктура
- Урбанизирано место со развиена инфраструктура
- Целосно решени инфраструктурни проблеми
- Решена инфраструктура
- Решена канализациона мрежа
- Спроведување на ДУП
- Современ пат до градот.

Повеќе испитаници дале општи одговори, но веруваат дека руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар ќе бидат поразвиени:
- На подобро
- Амбициите да станат реалност
- Задоволни и среќни луѓе
- Убаво, модерно и многу развиено во секој поглед
- Со сите нормални услови за живот
- Локален економски и индустриски развој
- Може да има подобрување доколку се преземат соодветни мерки
- Едуциран кадар
- Перспективни граѓани
- Организирана средина
- Подобар живот
- Поразвиено
- Поразвиено економски
- Посреќни жители
- Поуредено
- Развиено
- Развиено економско подрачје
- Развиено, економски стабилно
- Развој на општината на социјален, културен, економски план и сл.
- Развиена општина
- Развиена-социјално и економски
- Подобро во наредните неколку години
- Сосема добра за сите жители (земјоделско и неземјоделско население)

Исто така еден добар дел од испитаниците има песимистички поглед на работите и не веруваат дека работите ќе се подобрат:
- Без инвестиции нема да има промени

- Доколку не се преземат мерки населението се намалува и селата ќе се испразнат
- Нема иднина доколку продолжи трендот на намалување бројот на жители
- Зголемена миграција
- Се уште како општина во развој
- Без население
- Без перспектива доколку не се инвестира)
- Загуба на младите образовани кадри со иселување во странство
- Исто како и сега
- Лошо
- Намалување на бројот на жители поради иселување на младите
- Не склучување на бракови
- Нема добра иднина ако се́ се одвива по старо
- Пустош ако продолжи по старо
- с. Магарево исто (доколку не се преземат никакви дејства)
- Селото ќе изумри, заради неминовната миграција село-град, доколку не се преземат мерки

Вклучување во работата на ЛАГ-от

На прашањето „Дали би сакале да се вклучите во работата на локалното јавно - приватно партнерство за рурален развој, а подоцна и во работата на Локалната Акциона Група (ЛАГ)?“ испитаниците од руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар го дале следниот одговор:
- Да - 52 (75,36%)
- Не - 17 (24,64%)

додека 15 испитаници не дале одговор.
Очигледно е дека постои добра заинтересираност на испитаниците за вклучување во работата на ЛАГ-от.

Оние испитаници кои потврдиле дека сакаат да се вклучат во работата на ЛАГ-от, можат да дадат најголем допринос во областите дадени во Табела 10.

Табела 10. Области каде локалното население може да даде допринос во работата на ЛАГ-от

Сектори на допринос	**Број**	**%**
Земјоделство	15	27.27
Друго (изнајдување и изнесување на проблемите за населеното место и нивно решавање, мобилизација на локалното население, менаџирање на проекти, организирање на работа во информативни бироа (канцеларии за информирање на граѓаните), администрирање со јавна политика, советодавна работа, изработка на финансиски одржливи проекти, итн.)	11	20.00
Сточарство	7	12.73
Едукација	2	3.64

Економија	2	3.64
Обезбедување	2	3.64
Туризам	2	3.64
Архитектура и заштита на споменици	1	1.82
Граѓански	1	1.82
Животна средина	1	1.82
Занаетчиство	1	1.82
Информатичка технологија	1	1.82
Образование	1	1.82
Органска храна	1	1.82
Подготовка и спроведување на проекти	1	1.82
Преработувачки капацитети	1	1.82
Производство-вода	1	1.82
Производство-храна	1	1.82
Сите	1	1.82
Сметководство	1	1.82
Спорт	1	1.82
ВКУПНО	**55**	**100.00**

На прашањето „Дали имате искуство со подготовка и спроведување на проекти?“, испитаниците од руралните области на територијата на општините Битола, Новаци, Могила и Демир Хисар го дале следниот одговор:

- Да - 23 (36,51%)
- Не - 40 (63,49%),

додека 21 испитаници не дале одговор .

Може да се заклучи дека повеќето од испитаниците немаат искуство со подготовка и спроведување на проекти.

Од оние кои дале потврден одговор, имаат искуство со подготовка и спроведување на проекти во следните сектори:

Сектор	**Број**
Земјоделство	7
Граѓански	3
Спорт	3
Рурален развој	2
Екологија	1
Економија	1
Животна средина	1
Занаетчиство	1
Заштита	1
Заштита на културни споменици	1
Заштита на културното наследство	1
Земјоделство (ИПАРД)	1
Земјоделство-систем капка по	1

капка	
ЗРЗ	1
Инфраструктура	1
Јавен	1
Комерција	1
Национална програма за земјоделство и рурален развој	1
Органска храна	1
Органско производство	1
Печуркарство, сушара и сецкалица за печурки	1
ППЗ	1
Претприемништво	1
Приватен	1
Сметководство	1
Сточарство	1
Туризам	1
Проекти за развој на селата	1
Финансии	1
Вкупно	**40**

Бидејќи бројот на одговори е поголем од 23, јасно е дека некои испитаници имаат искуство во повеќе од еден сектор.

14.4. Матрица на планот за спроведување

#	Име на проектот	Вредност на проектот во (Еуро)	Извори на финансирање								Спроведување на проектот	
			ЛАГ		Централен буџет		Општински буџети		ЕУ фондови и др. извори		Почеток	Крај
			%	Еуро	%	Еуро	%	Еуро	%	Еуро		
	СЦ 1. Да се зголеми конкурентноста во земјоделското производство и преработувачката индустрија											
1.1	Пр.1.1.1.1.	1200			100	1200					2016	2018
1.2	Пр.1.1.2.1.	3000			100	3000					2015	2017
1.3	Пр.1.2.1.1.	3000			100	3000					2015	2015
1.4	Пр.1.2.1.2.	4000			100	4000					2015	2016
1.5	Пр.1.2.1.3.	3000	100	3000							2016	2018
1.6	Пр.1.2.2.1.	800			100	800					2015	2016
1.7	Пр.1.2.2.2.	2000	100	2000							2017	2018
1.8	Пр.1.2.2.3.	2000			100	2000					2017	2018
1.9	Пр.1.2.2.4.	10000	50	5000					50	5000	2017	2018
1.10	Пр.1.2.2.5.	1800			100	1800					2016	2018
1.11	Пр.1.2.3.1.	3000							100	3000	2015	2017
1.12	Пр.1.2.3.2.	2000	25	500	25	500			50	1000	2015	2017
1.13	Пр.1.2.3.3.	6000	25	1500	25	1500			50	3000	2015	2017
1.14	Пр.1.2.4.1.	15000	25	3750	25	3750			50	7500	2018	2020
1.15	Пр.1.3.1.1.	60000	50	30000			50	30000			2016	2020
1.16	Пр.1.3.2.1.	20000	50	10000			50	10000			2017	2020
1.17	Пр.1.3.3.1.	6000	50	3000	50	3000					2015	2018
1.18	Пр.1.3.3.2.	1200	50	600	50	600					2015	2020
1.19	Пр.1.3.3.3.	2000	50	1000	50	1000					2015	2020
	СЦ2. Да се развие алтернативен туризам											
2.1	Пр.2.1.1.1.	30000	25	7500			25	7500	50	15000	2017	2020
2.2	Пр.2.1.2.1.	5000	25	1250			25	1250	50	2500	2017	2020
2.3	Пр.2.2.1.1.	20000	25	5000	25	5000	25	5000	25	5000	2017	2019
2.4	Пр.2.2.2.1.	40000	25	10000	25	10000	25	10000	25	10000	2017	2019

2.5	Пр.2.2.3.1.	20000	25	5000	25	5000	50	10000			2017	2019
2.6	Пр.2.3.1.1.	1000	50	500			50	500			2016	2018
2.7	Пр.2.3.1.2.	3000	50	1500			50	1500			2016	2018
2.8	Пр.2.3.1.3.	3000	50	1500			50	1500			2016	2018
2.9	Пр.2.3.1.4.	3000	50	1500	50	1500					2018	2020
2.10	Пр.2.3.1.5.	15000	25	3750	25	3750	25	3750	25	3750	2015	2020
2.11	Пр.2.3.2.1.	5400	25	1350	25	1350	25	1350	25	1350	2015	2020
2.12	Пр.2.3.2.2.	5400	25	1350	25	1350	25	1350	25	1350	2015	2020
2.13	Пр.2.4.1.1.	4000	50	2000	50	2000					2016	2020
2.14	Пр.2.4.1.2.	10000	50	5000	50	5000					2016	2020
2.15	Пр.2.4.1.3.	5000	25	1250	25	1250			50	2500	2017	2018
2.16	Пр.2.4.2.1.	20000	25	5000	25	5000			50	10000	2018	2020
	СЦ3. Да се придонесе во заштитата на животната средина и искористат обновливите извори на енергија											
3.1	Пр.3.1.1.1.	4500	25	1125	50	2250	25	1125			2015	2017
3.2	Пр.3.1.2.1.	10000	25	2500			25	2500	50	5000	2018	2020
3.3	Пр.3.1.2.2.	10000					50	5000	50	5000	2018	2020
3.4	Пр.3.1.3.1.	2000	25	500	50	1000	25	500			2015	2016
3.5	Пр.3.1.3.2.	1500			50	750	50	750			2015	2016
3.6	Пр.3.2.1.1.	1000			50	500	50	500			2015	2016
3.7	Пр.3.2.1.2.	2000			50	1000	50	1000			2015	2016
3.8	Пр.3.2.1.3.	5000	25	1250					75	3750	2017	2018
3.9	Пр.3.2.2.1.	2000	50	1000	50	1000					2017	2017
3.10	Пр.3.2.2.2.	1500	50	750					50	750	2018	2020
3.11	Пр.3.3.1.1.	1500	25	375	75	1125					2017	2019
3.12	Пр.3.3.2.1.	10000	15	1500					85	8500	2016	2018
3.13	Пр.3.3.2.2.	20000	15	3000			25	5000	60	12000	2018	2020
3.14	Пр.3.3.2.3.	10000	25	2500			25	2500	50	5000	2016	2018
3.15	Пр.3.4.1.1.	40000	15	6000	25	10000	60	24000			2017	2020
3.16	Пр.3.4.2.1.	20000			50	10000	50	10000			2015	2018
3.17	Пр.3.4.2.2.	6000	15	900	35	2100	50	3000			2017	2019
	СЦ4. Да се поттикне социо-економскиот развој											
4.1	Пр.4.1.1.1.	1200	25	300	25	300			50	600	2015	2020
4.2	Пр.4.1.1.2.	3000	25	750			25	750	50	1500	2016	2018

4.3	Пр.4.1.1.3.	5000	50	2500					50	2500	2018	2020
4.4	Пр.4.1.2.1.	4000	25	1000	25	1000			50	2000	2015	2018
4.5	Пр.4.1.2.2.	10000	25	2500	25	2500			50	5000	2015	2018
4.6	Пр.4.2.1.1.	1200	25	300	50	600			25	300	2015	2020
4.7	Пр.4.2.1.2.	2000	25	500	50	1000			25	500	2015	2020
4.8	Пр.4.2.1.3.	20000	25	5000	25	5000			50	10000	2017	2020
4.9	Пр.4.2.1.4.	2000	25	500			25	500	50	1000	2020	2020
4.10	Пр.4.2.1.5.	5000	25	1250	25	1250			50	2500	2017	2020
4.11	Пр.4.2.2.1.	5000	25	1250	25	1250			50	2500	2015	2020
4.12	Пр.4.2.3.1.	50000	15	7500			35	17500	50	25000	2016	2018
4.13	Пр.4.2.3.2.	3000	25	750	25	750	25	750	25	750	2017	2020
4.14	Пр.4.3.1.1.	30000	15	4500	35	10500	50	15000			2017	2020
4.15	Пр.4.3.1.2.	20000	15	3000	35	7000	50	10000			2016	2018
4.16	Пр.4.3.2.1.	15000	15	2250	35	5250	50	7500			2016	2020
4.17	Пр.4.3.3.1.	15000	15	2250	35	5250	50	7500			2016	2020
	СЦ 5. Да се заштити културното наследство и да се зачуваат традициите и вредностите											
5.1	Пр.5.1.1.1.	40000	10	4000	40	16000	50	20000			2017	2020
5.2	Пр.5.1.2.1.	20000	10	2000	40	8000	50	10000			2017	2020
5.3	Пр.5.1.3.1.	10000	10	1000	40	4000	50	5000			2016	2020
5.4	Пр.5.1.4.1.	40000	10	4000	40	16000	50	20000			2017	2019
5.5	Пр.5.2.1.1.	5000	25	1250	25	1250			50	2500	2017	2019
5.6	Пр.5.2.1.2.	5000	25	1250	25	1250			50	2500	2017	2019
5.7	Пр.5.2.2.1.	3000	25	750	25	750			50	1500	2017	2019
5.8	Пр.5.2.2.2.	8000	50	4000					50	4000	2016	2018
5.9	Пр.5.3.1.1.	30000	10	3000			40	12000	50	15000	2016	2020
5.10	Пр.5.3.2.1.	10000	10	1000			40	4000	50	5000	2016	2020
	СЦ6. Да се зајакнат институционалните капацитети на ЛАГ-от ПеЛАГонија											
6.1	Пр.6.1.1.1.	1000							100	1000	2015	2015
6.2	Пр.6.1.1.2.	0	100	0							2015	2015
6.3	Пр.6.1.1.3.	2000							100	2000	2015	2015
6.4	Пр.6.1.1.4.	3000	70	2100					30	900	2015	2020
6.5	Пр.6.1.2.1.	1000							100	1000	2015	2015
6.6	Пр.6.1.2.2.	1000							100	1000	2015	2015

6.7	Пр.6.1.2.3.	57600	100	57600							2017	2020
6.8	Пр.6.1.3.1.	0	100	0							2015	2015
6.9	Пр.6.1.3.2.	800							100	800	2015	2015
6.10	Пр.6.1.3.3.	6000	70	4200					30	1800	2015	2020
6.11	Пр.6.1.3.4.	2500	80	2000					20	500	2016	2020
6.12	Пр.6.1.4.1.	10000	80	8000					20	2000	2015	2020
6.13	Пр.6.2.1.1.	0	100	0							2015	2020
6.14	Пр.6.2.1.2.	600	100	600							2015	2020
6.15	Пр.6.2.1.3.	2400	80	1920					20	480	2015	2020
6.16	Пр.6.2.2.1.	7200	80	5760					20	1440	2015	2020
6.17	Пр.6.2.2.2.	3000	80	2400					20	600	2015	2020
6.18	Пр.6.3.1.1.	0	100	0							2015	2015
6.19	Пр.6.3.1.2.	1500							100	1500	2015	2015
6.20	Пр.6.3.1.3.	1000							100	1000	2015	2015
6.21	Пр.6.3.1.4.	0	100	0							2015	2020
6.22	Пр.6.3.1.5.	3000	80	2400					20	600	2015	2020
6.23	Пр.6.3.2.1.	2000	80	1600					20	400	2015	2020
6.24	Пр.6.3.2.2.	3000	80	2400					20	600	2015	2020
6.25	Пр.6.3.2.3.	6000	80	4800					20	1200	2015	2020
6.26	Пр.6.3.2.4.	0	100	0							2015	2020
6.27	Пр.6.3.3.1.	3000	80	2400					20	600	2015	2020

14.5. Анализа на заинтересирани страни на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

14.5.1. Мапа на заинтересирани страни на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

14.5.2. 4А МАТРИЦА на заинтересираните страни на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

АКТЕРИ	АГЕНДА	АРЕНА	АЛИЈАНСИ
ЕЛС Битола	-развој на општината -развој на регионот -развој на рурални средини	-менаџирање на јавни институции -спроведување на проекти -услуги за граѓаните -локално и регионално	-НП Пелистер -други ЕЛС -ЈКП -ЦРППР -НВО
ЕЛС Демир Хисар	-развој на општината -развој на регионот -развој на рурални средини	-менаџирање на јавни институции -спроведување на проекти -услуги за граѓаните -локално и регионално	-МЗШВ -други ЕЛС -ЦРППР -АПРЗ -ЈКП
ЕЛС Могила	-развој на општината -развој на регионот -развој на рурални средини	-менаџирање на јавни институции -спроведување на проекти -услуги за граѓаните -локално и регионално	-МЗШВ -други ЕЛС -ЦРППР -АПРЗ -ЈКП
ЕЛС Новаци	-развој на општината -развој на регионот -развој на рурални средини	-менаџирање на јавни институции -спроведување на проекти -услуги за граѓаните -локално и регионално	-МЗШВ -други ЕЛС -ЦРППР -АПРЗ -ЈКП
АПРЗ	-унапредување на земјоделството -спроведување на земјоделска политика	-советодавни услуги на национално / регионално ниво	-ЦРППР -ЕЛС -МЗШВ -приватен сектор
ЦРППР	-развој на Пелагонискиот регион -регионален рурален развој	-проекти -информации -обуки/семинари -во сите 9 општини -национално -прекугранична соработка	-ЕЛС (сите 9) -АПРЗ -НП Пелистер -Центар за култура -Завод и музеј -Стопанска комора
НП Пелистер	-заштита на животна средина и биодиверзитет	-локално / регионално -проекти	-ЕЛС Битола -МЖСПП -НВО -универзитети и научни друштва
Завод и музеј Битола	-заштита и промоција на културното наследство	-локално / регионално -реконструкција / реставрација -проекти	-ЕЛС Битола -Мин.за култура -НВО -приватен сектор
ЗГ Движење за	-заштита на животна	-проекти за заштита на	-НП Пелистер

околината Молика	средина и одржлив рурален развој	животна средина -локално / регионално	-ЕЛС Битола -НВО
ЗГ Глобал	-социо економски развој -одржлив рурален туризам и животна средина	-проекти -едукација -советодавни услуги -Пелагониски регион	-ЕЛС Битола -МЖСПП -НВО -МСП
Организација на жени	-освестување на жената -зголемено учество -развој на женското движење	-едукација -вмрежување на ЖО во РМ -локално/ регионално	-ЕЛС Битола -НВО -Приватен сектор
ЗГ Лидер плус - Могила	-одржлив рурален развој -животна средина	-едукација -проекти на локално ниво	-ЕЛС -ЈКП -ИМБ Млекара -ЗИК Пелагонија
ЗГ Рурал Визија	-промоција и интеграција на агро-сточарските и економско-образовните идеи и развој во руралните подрачја. -промоција на традицијата, културата и историјата -заштита на еко системот	-обуки/работилници, работни средби, анкети, -советодавни и едукативни услуги; -изработка на публикации, прирачници, информативен и промотивен материјал;	-ЦРППР -МРР-Мрежа за рурален развој -НВО -Општина Битола и Новаци
Здружение на ловци – Демир Хисар	-заштита и одгледување на дивеч	-прихрана на дивеч -состаноци / инфо -соработка со други здруженија	-ЕЛС Демир Хисар -МЗШВ
ЗИК Пелагонија	-профит -социјална одговорност -унапредување на земјоделието	-производство на храна -сточарство -земјоделство	-МЗШВ -ААПРЗ -НВО -Лозар Пелистерка
ИМБ Битола	-профит -социјална одговорност	-производство на млеко и млечни производи -сокови	-ЕЛС Битола -ЗИК Пелагонија -Лозар Пелистерка
Здружение на пчелари - Нектар	-развој на пчеларството	-регионално /национално -едукација на населението	-ЗИК Пелагонија -Лозар -ЕЛС Битола

		-изложби	
КС Одикон	-профит -поддршка за развој на НВО	-обуки -аплицирање на проекти -бизнис планови	-ЕЛС Битола -приватен сектор -НВО -универзитети / музеј
ЗЗ Фудс Кукуречани	-производство на градинарски култури -профит -Здружение на земјоделци	-земјоделско производрство -едукација на членовите	-фабрика за преработка -АПРЗ -МЗШВ
ЗЗ НЕКТАР КООП	- развој и пласман на пчеларски производи	-ЛОК/РЕГ -снабдување со репроматеријали -ширење на информации за пчеларството како гранка -земј. производство	-АПРЗ -МЗШВ -Ањсоцијација на земјоделски задруги
ДООЕЛ ВАЗАР (Суна) Новаци	-производство и пласман на вода -профит	-развој на руралните средини -промоција на Македонија надвор од границите -здружување на младите -промоција на производот	-Општини - Бизнис сектор -медиуми -НВО
ЗГ КИК Новаци	-развој на култура - драмска уметност	-културни настани - вклучување на жени -локално -анимирање на жени и млади во рурални средини	-Општина Новаци - НВО -Министерство за култура -центар за култура Бт.
ЗГ Имка Битола	-неформално образование -промоција на здрави животни навики -интегрирање на младите	-едукација -проекти -волонтерство -изработка на проекти за млади	-ЕЛС -Училишта -Министерство за образование -соработка со странски организации
З.О.П Мелагро Битола	- развој и промоција на органски производи (мед. овоштарство, круши)	-едукација -промотивни настани -кампања	-ЕЛС -МЗШВ -Амбасади
Здружение на тутунари ТУТУНЕЦ Могила	-зголемување на производството на тутун -заштита на земјодел.	-лобирање -едукација	-ЕЛС Могила -откупување на тутун -МЗШВ -АПРЗ

ЗГ Спорт и млади Могила	-поддршка на млади -волонтерство -развој на спорт -промовирање на здрав начин на живот	-едукација -организација на спортски натпревари -вмрежување на регионално ниво	- Општина Могила -други спортски клубови
Здружение на жени Могила	-поддршка на руралната жена	-организација на работилници -хуманитарни акции за помош на руралната жена -регионално делување /мобилизација на жени	- НВО за жени - ЕЛС Могила
ЕД Кајмакчалан Новаци	-заштита на животна средина - рурален развој	-едукација -промоција -проекти -регионално ниво	

14.5.3. Капацитет на системот за соработка на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

АКТЕРИ	ПОСВЕТЕНОСТ	ВМРЕЖУВАЊЕ	ТЕХНИЧКИ ВЕШТИНИ И ЗНАЕЊЕ	МОЌ ЗА ДОНЕСУВАЊЕ НА ОДЛУКИ	ФИНАНСИСКИ РЕСУРСИ
ЕЛС Битола	1	2,5	2	3	2
ЕЛС Могила	1.5	1,5	1,5	2	1
ЕЛС Новаци	2	2	1,5	2	1,5
ЕЛС Демир Хисар	1	2	1,5	2	0,5
АПРЗ	3	2,5	2	3	1
ЦРППР	3	2,5	3	1,5	1,5
НП Пелистер	2,5	2,	0,5	2	1
Завод и музеј Битола	1,5	1	1,5	1,5	0,5
ЗГ Движење за околината Молика	3	1,5	1,5	0,5	0,5
ЗГ Глобал	3	1,5	2	0,5	0,5
Организација на жени	3	1,5	1	1	0,5
ЗЗ Фудс Кукуречани	0,5	1	0	1	1
ЗЗ НЕКТАР КООП	0,5	1,5	1	1	1,5
ДООЕЛ ВАЗАР (Суна) Новаци	0,5	2,5	1,5	1	2
ЗГ КИК Новаци					
ЗГ Имка Битола	0	2	2,5	1,5	0,5
З.О.П Мелагро Битола	0,5	1,5	1,5	1	0,5
Здружение на тутунари ТУТУНЕЦ Могила					
ЗГ Спорт и млади Могила	0	1	0,5	1	0,5
ЗГ Рурал Визија	3	1,5	1	0,5	0,5
Здружение на жени Могила					
ЗЗ Фудс Кукуречани					

14.6. Анализа на надворешното опкружување (ПЕСТ) на територијата на ЛАГ-от ПеЛАГонија

ФАКТОРИ	МОЌ НА ВЛИЈАНИЕ	СТЕПЕН НА ВЛИЈАНИЕ	ЗНАЧЕЊЕ НА ВЛИЈАНИЕ	ВКУПНА ОЦЕНКА
ПОЛИТИЧКИ				**+124**
Политичка стабилност	+	3	10	+30
Усогласување на домашни закони со закони на ЕУ	+	4	10	+40
Еколошки регулативи за заштита на ЖС	+	5	10	+50
Обезбедување пристап до средства и ко-финансирање	+	4	9	+36
Функционирање на правен систем	-	4	8	-32
ЕКОНОМСКИ				**+9**
Невработеност	-	5	8	-40
Поддршка на домашни производи	+	3	7	+21
Значење на МСП за територијата	+	2	8	+16
Квалитет на човечки ресурси	+	2	9	+18
Стратегија за развој на рурални средини и туризам	+	2	9	+18
Состојба со инфраструктура	-	3	8	-24
СОЦИЈАЛНИ				**+28**
Староење на населението	-	3	7	-21
Неразвиено ЈПП	-	2	8	-16
Учество на културата во развој на општините	+	3	9	+27
Почитување на јавно мислење	+	2	9	+18
Концепт на доживотно учење	+	2	10	+20
ТЕХНОЛОШКИ				**+70**
Нови технологии	+	4	9	+36
Значење на обновливи извори на енергија	+	2	10	+20
Потенцијал за иновации	+	1	8	+8
Развиеност на ИКТ	+	1	6	+6
ВКУПНО				**+231**

14.7. Користена литература

Профил на Општина Битола
Под-стратегијата за рурален развој на Општина Битола 2008 - 2013, декември 2007
Стратешки план на локален економско социјален совет на Општина Битола 2013 - 2017, ноември 2013
Стратегија за локален развој на Општина Битола 2014-2018, јануари 2014
Стратегија за соработка на Општина Битола со граѓанскиот сектор и негов постојан развој 2012 - 2015

Профил на Општина Демир Хисар 2008, септември 2008
Стратегиски план за локален економски разво] на општина Демир Хисар 2009 - 2013, ноември 2008
Локален акционен план за животна средина (ЛЕАП) на општина Демир Хисар, ноември 2006

Профил на општина Могила, 2008
Под - стратегија за Рурален развој на Општина Могила 2009 - 2014, септември 2009
Стратешки план за локален економски развој на Општина Могила, 2008 - 2103

Под - стратегија за рурален развој на Општина Новаци 2010 - 2014, ноември 2009
Стратешки план за локален економски развој на општина Новаци 2008-2013
Локалниот акционен план за животна средина (ЛЕАП) на Општина Новаци, ноември 2008

Програма за развој на Пелагониски плански регион 2010 - 2014
Стратегија за културен развој на Пелагониски плански регион 2013 - 2016
Национална Стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2014 - 2020